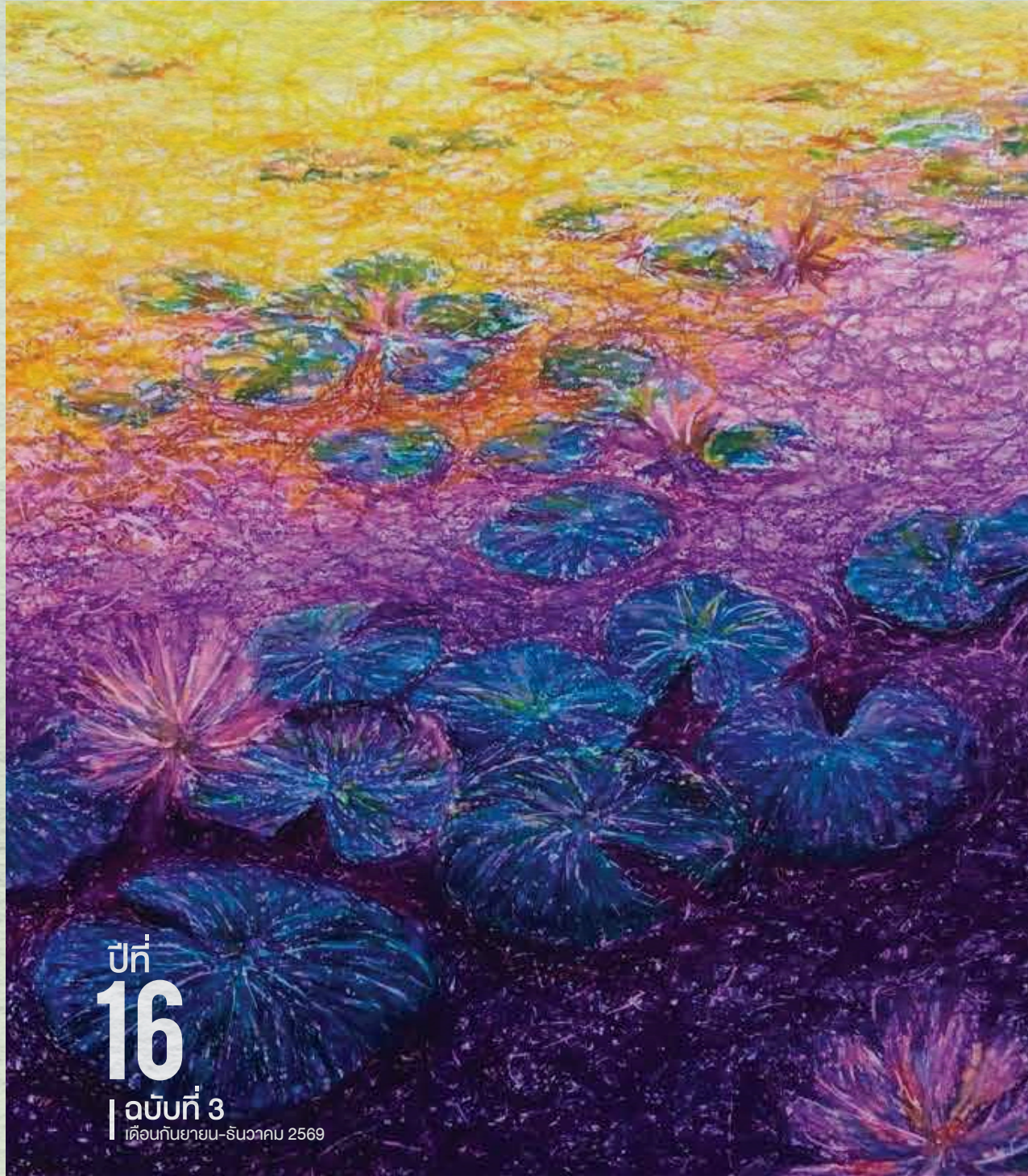

วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
NAKHON PATHOM RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่
16

| ฉบับที่ 3

เดือนกันยายน-ธันวาคม 2569

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ได้รับการประเมินเป็นวารสารกลุ่มที่ 2 จากการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่ฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI 2) ประจำปี พ.ศ. 2568–2573 กองบรรณาธิการยังคงยึดมั่นในพันธกิจด้านการส่งเสริมและพัฒนางานวิจัยที่มีคุณภาพ โดยมุ่งหวังในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งสามารถสะท้อนถึงปัญหาแนวทางแก้ไข และองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

บทความในวารสารฯ ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 ได้รวบรวมบทความวิจัยและบทความวิชาการจำนวนทั้งสิ้น 8 บทความ ดังนี้ เขียนหยุน หลี และ ชัลมาณ ดาราฉาย ศึกษาโครงสร้างและชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ ศราวุฒิ ด้วงบัว มัทนพร แก้วทอง และ นฤมล เจริญลิบ ศึกษาความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ปรีชาธิ สาธารัตน์ วิเคราะห์การใช้ภาษาอังกฤษในสแลงไทยบนเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงวิภาษหน่วยคำและเชิงอรรถศาสตร์ สันทกฤษณ์ บุญช่วย และ มณฑล อรรถบิลยุคล นำเสนอประเด็นปัญหาการประมงทำลายล้างในประเทศไทย โดยเป็นการวิเคราะห์ภายใต้กรอบกฎหมายสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากร รณิดา ประสานสมบัติ ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล และ จิรวุฒิ ลิปปิพันธ์ นำเสนอและอภิปรายถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีความมนุษย์ของพนักงานอัยการ บุญเหนือ พุทธบุรี ถอดบทเรียนประเพณีบุญผะเหวดผ่านบทความเรื่อง วิถีนิรันดร์ : วิถีทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น อัมพร วรานนท์วนิช และ นัฏฐิตี ปันกิจวานิชเจริญ วิเคราะห์ภาพสะท้อนรักนิรันดร์: การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ของผีเสื้อและเปิดแมนดารินในวรรณกรรมจีน ไทยโรจน์ พวงมณี อีสริยาภรณ์ ชัยกุลลาบ และ คณะศึกษาแนวทางการพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลย

จากบทความที่เผยแพร่ข้างต้นแสดงถึงความหลากหลายในเนื้อหาที่นำเสนอทั้งด้านสังคม ชุมชน การศึกษา วรรณกรรม การท่องเที่ยว และนิติศาสตร์ ซึ่งทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการประเมินคุณภาพทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิตามศาสตร์สาขาที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายสถาบัน ดังนั้น จึงเชื่อมั่นได้ว่าทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งการอ้างอิงทางวิชาการรวมถึงนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงต่อไป

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ขอขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่ให้ความสนใจส่งผลงานเข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าพิจารณาประเมินคุณภาพของบทความ พร้อมเสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาบทความให้เป็นไปตามมาตรฐานและเกณฑ์คุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) อีกทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สู่มาตรฐานสากล หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอีกในครั้งต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี สีนาค

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
โครงสร้างและชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ เขียนหยุน หลี และ ชัลมาน ดาราฉาย.....	1
การออกแบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ศราวุฒิ ด้วงแก้ว มัทนพร แก้วทอง และ นฤมล เจริญศิลป์.....	18
การใช้ภาษาอังกฤษในสแลงไทยบนเฟซบุ๊ก: การวิเคราะห์เชิงวิทย์หน่วยคำและเชิงอรรถศาสตร์ ปรีชาติ สาธารัตน์.....	35
ปัญหาการประมงทำลายล้างในประเทศไทย: การวิเคราะห์ภายใต้กรอบกฎหมายสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากร สัณทกฤษณ์ บุญช่วย และ มณฑล อรรถพลยุคล.....	51
บทบาทของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ามนุษย์ รณิดา ประสานสมบัติ ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล และจิรวิมล ลิขิตพันธ์.....	71
วิธีนันทน์ : วิธีการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น บุญเหนือ พุทธบุรี.....	88
ภาพสะท้อนรักนันทน์: การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ของผีเสื้อและเปิดแมงดาในวรรณกรรมจีน อัมพร วรณทวินิช และ นันทิดา ปันกิจวานิชเจริญ.....	108
การพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยว จังหวัดเลย ไทยโรจน์ พวงมณี อธิริยาภรณ์ ชัยกุลหลาบ อธิระพงษ์ พิทักษ์ศฤงคาร สุภาวดี สำราญ และอรทัย จิตไธสง.....	121

โครงสร้างและชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ

Structure and Types of Thai Words Used in Substitution for Foreign Terms

เขียนหยุน หลี^{1*} และซัลมาน ดาราฉาย²

QianYun Li^{1*} and Salman Darachai²

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสมัยใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต¹

Master Student in Thai Language to Modern Communication Program, Faculty of Liberal Arts, Kasem Bundit University¹

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสมัยใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต²

Lecturer, Department of Thai Language to Modern Communication, Faculty of Liberal Arts, Kasem Bundit University²

*Corresponding Author, E-mail: salman.dar@kbu.ac.th

Received: August 26, 2025

Revised: October 22, 2025

Accepted: November 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ และ 2) เพื่อศึกษาชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ ข้อมูลคำไทยในการศึกษาค้นคว้านี้ เก็บรวบรวมมาจากหนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1” และหนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2” โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ ซึ่งทำให้ได้คำไทยจำนวนทั้งสิ้น 906 คำ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคืออัตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. โครงสร้างของคำไทยจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ หน่วยนาม (ร้อยละ 61.14) และหน่วยกริยา (ร้อยละ 38.86) หน่วยนามแบ่งเป็นนามวลี (ร้อยละ 65.14) และคำนาม (ร้อยละ 34.86) ส่วนหน่วยกริยาแบ่งเป็นกริยาวลี (ร้อยละ 54.57) และคำกริยา (ร้อยละ 45.43) คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมักเป็นหน่วยนามที่ใช้สื่อความหมายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ มากกว่าหน่วยกริยาที่ใช้สื่อความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสภาพต่าง ๆ การใช้หน่วยภาษาระดับวลีในภาษาไทยแทนศัพท์ต่างประเทศน่าจะมีความเหมาะสมที่สุด เพราะหน่วยภาษาระดับวลีมีหน่วยขยายและหน่วยเชื่อมที่ช่วยสื่อความหมายของหน่วยหลักให้ชัดเจนมากขึ้น

2. ชนิดของคำไทยจำแนกได้ 3 ชนิด ได้แก่ คำหลัก (ร้อยละ 50.35) คำขยาย (ร้อยละ 48.10) และคำเชื่อม (ร้อยละ 1.55) คำหลักมี 2 ชนิด ได้แก่ คำนาม (ร้อยละ 56.00) และคำกริยา (ร้อยละ 44.00) ส่วนคำขยายมี 10 ชนิด เช่น คำกริยา (ร้อยละ 50.72) คำนาม (ร้อยละ 45.73) และคำบอกจำนวน (ร้อยละ 1.45) และคำเชื่อมมี 12 ชนิด เช่น คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ (ร้อยละ 20.00) คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางเวลา (ร้อยละ 20.00) คำเชื่อมบอกเจ้าของ (ร้อยละ 10.00) และคำเชื่อมบอกลักษณะ (ร้อยละ 10.00) คำนามและคำกริยาในภาษาไทยทำหน้าที่เป็นทั้งคำหลักและคำขยาย

การใช้คำไทยที่ประกอบด้วยทั้งคำหลักและคำขยายแทนศัพท์ต่างประเทศน่าจะมีความเหมาะสมมากที่สุดเนื่องจากมีคำหลักที่ใช้ออกเนื้อหาและมีคำขยายที่ช่วยขยายคำหลักให้มีความหมายชัดเจนขึ้นด้วย

คำสำคัญ: 1. โครงสร้างของคำ 2. ชนิดของคำ 3. คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ

Abstract

This research had two main objectives: 1) to study the structure of Thai words used in substitution for foreign terms, and 2) to examine the type of Thai words used in substitution for foreign terms. Thai word data was collected from the books *"Foreign Terms That Can Be Replaced by Thai Words: Royal Institute Edition, Volume 1"* and *"Foreign Terms That Can Be Replaced by Thai Words: Royal Society Edition, Volume 2"*. A systematic sampling method was employed for data collection, resulting in a total of 906 Thai words used for analysis. The statistical method used for data analysis was percentage. The study found that

1. the structure of Thai words could be categorized into two types: noun units (61.14%) and verb units (38.86%). Noun units were further divided into noun phrases (65.14%) and single nouns (34.86%), while verb units were classified into verb phrases (54.57%) and single verbs (45.43%). Thai words used in substitution for foreign terms tend to be noun units, which convey meanings related to objects or entities, more often than verb units, which express events or conditions. The use of phrase-level linguistic units appears to be the most appropriate substitution for foreign terms in Thai, as phrases include modifiers and connectors that help clarify the meaning of the core word.

2. Thai word types could be categorized into three types: core words (50.35%), modifiers (48.10%), and connectors (1.55%). Core words consisted of two types: nouns (56.00%) and verbs (44.00%). Modifiers were found in ten types, such as verbs (50.72%), nouns (45.73%), and quantifiers (1.45%). Connectors included twelve types, such as spatial connectors (20.00%), temporal connectors (20.00%), possessive connectors (10.00%), and descriptive connectors (10.00%). Thai nouns and verbs serve both as core words and as modifiers. Thus, using Thai expressions that consist of both a core word and a modifier may be the most appropriate way to substitute foreign terms, as the core word conveys the main idea while the modifier clarifies or enhances its meaning.

Keywords: 1. *Structure of words*, 2. *type of words*, 3. *foreign terms*

บทนำ

การติดต่อสื่อสารไร้พรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คำศัพท์ภาษาต่างประเทศหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะคำศัพท์เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมร่วมสมัย เช่น คำศัพท์ภาษาอังกฤษในภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คำว่า social distancing (การเว้นระยะห่างทางสังคม) swab (เก็บตัวอย่างส่งตรวจ) และ rapid test (ชุดตรวจเร็ว) เป็นต้น (ธวัช เวศตัน, และธนสิน ชุตินธรานนท์, 2564: 13-25) อย่างไรก็ตามคนไทยโดยทั่วไปมักนำคำศัพท์ภาษาต่างประเทศมาใช้โดยวิธีถ่ายเสียงและถอดอักษร ซึ่งเรียกว่า การทับศัพท์ เช่น การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า แคร์ (care) ดาวน์ (down) อิมพอร์ต (import) ไลฟ์สไตล์ (life style) โอเวอร์ (over) และโชว์ (show) แม้ศัพท์ภาษาอังกฤษเหล่านี้มีคำไทยที่ใช้แทนได้คือคำว่า สนใจ วางมัดจำ นำเข้า การดำเนินชีวิต เกินจริง และแสดง ตามลำดับ แต่คนไทยนิยมใช้การทับศัพท์มากกว่า คำไทย ปรากฏการณ์ทางภาษาดังกล่าวเป็นปัญหาการใช้ภาษาไทยในปัจจุบันปัญหาหนึ่งที่ราชบัณฑิตยสถานมีข้อพิจารณาว่า “ปัญหาการใช้ภาษาไทยที่ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนปัญหาหนึ่งคือ ปัจจุบัน คนไทยจำนวนมาก รวมถึงสื่อมวลชนต่าง ๆ นิยมใช้คำภาษาต่างประเทศปนกับการใช้คำไทยทั้งในการพูดและการเขียน ทั้งที่คำต่างประเทศนั้นมีคำไทยใช้อยู่แล้ว หรือสามารถหาคำไทยที่สื่อความหมายได้ตรงกันแทนได้” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557)

ข้อพิจารณาของราชบัณฑิตยสถานดังกล่าวข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของคำนำในหนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557) หนังสือเล่มนี้รวบรวมคำต่างประเทศที่คนไทยนิยมพูดทับศัพท์ โดยราชบัณฑิตยสถานกำหนดคำไทยที่ใช้แทนได้ เช่น คำต่างประเทศ “script” มีคำไทยที่ใช้แทนได้คือคำนาม “บท” ส่วนคำต่างประเทศ “fail” มีคำไทยที่ใช้แทนได้คือคำกริยา “ล้มเหลว” สำหรับคำต่างประเทศ “rating” มีคำไทยที่ใช้แทนได้คือนามวลี “คะแนนนิยม” ตลอดจนคำต่างประเทศ “lock” มีคำไทยที่ใช้แทนได้คือกริยาลี “ใส่กุญแจ” ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมีทั้งคำนาม คำกริยา นามวลี และกริยาลี คำนามและคำกริยาเป็นคำหลักซึ่งหมายถึงคำสำคัญที่ใช้บอกเนื้อความในการสื่อสาร (นวรรธน์ พันธุเมธา, 2559: 6) ส่วนนามวลีและกริยาลีเป็นกลุ่มคำที่มีคำหลักเป็นส่วนประกอบสำคัญซึ่งเรียกว่าหน่วยหลักและมีส่วนประกอบอื่นขยายหน่วยหลักซึ่งเรียกว่าหน่วยขยาย นามวลีจึงมีหน่วยหลักคือคำนามและมีหน่วยขยายเป็นคำชนิดต่าง ๆ ส่วนกริยาลีมีหน่วยหลักคือคำกริยาและมีหน่วยขยายเป็นคำชนิดต่าง ๆ (นวรรธน์ พันธุเมธา, 2559: 144-179) ดังตัวอย่างนามวลี “คะแนนนิยม” มีหน่วยหลักคือคำนาม คำว่า “คะแนน” และมีหน่วยขยายเป็นคำกริยา คำว่า “นิยม” ส่วนกริยาลี “ใส่กุญแจ” มีหน่วยหลักคือคำกริยา คำว่า “ใส่” และมีหน่วยขยายเป็นคำนาม คำว่า “กุญแจ”

จากข้อพิจารณาของราชบัณฑิตยสถานและข้อมูลเกี่ยวกับคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศดังกล่าวมาแล้วโดยสังเขป ผู้วิจัยมีคำถามเชิงวิจัยว่า คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศจำแนกตามโครงสร้างและชนิดของคำได้อย่างไร แต่ละโครงสร้างและชนิดของคำมีจำนวนมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบงานวิจัยร่วมสมัย ได้แก่ การศึกษาเรื่อง “โครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของนามวลีภาษาไทยในป้ายรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554: กรณีศึกษาเขตพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครและพิษณุโลก” (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2555) การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบหมวดคำ โครงสร้างวลี และโครงสร้างประโยค ระหว่างภาษามลายูมาตรฐานกับภาษาไทยมาตรฐาน” (กามารุดดิน อีสายะ, 2555) การศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของหน่วยทางภาษากรณีการขึ้นต้นพาดหัวข่าวเกี่ยวกับเรือสำราญในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” (จอมขวัญ สุทธินนท์, และจอมใจ สุทธินนท์, 2563) การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเรียงลำดับคำของหน่วยขยายในภาษาจีนและภาษาไทย” (นมรัตน์ แยมวงศ์, 2563) และการศึกษาเรื่อง “การใช้คำภาษาอังกฤษในภาษาไทยของคนไทย” (นงลักษณ์ บัณจุวงศ์, 2567) เป็นต้น

การศึกษาคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและชนิดของคำไทยจะแสดงภาพรวมของรูปภาษาทั้งในระดับคำและวลีในภาษาไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคำและบทบาทของคำชนิดต่าง ๆ ที่ปรากฏเรียงกันในวลี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญทางภาษาศาสตร์ที่สามารถต่อยอดไปสู่การเรียนการสอนด้านภาษาและการสื่อสารสมัยใหม่ ตลอดจนการทำงานบำรุงภาษาและการพัฒนาภาษาไทยให้ดำรงอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมั่นคง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาโครงสร้างและชนิดของคำไทยในหนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557) และหนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2559) รวมจำนวนคำที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งสิ้น 906 คำ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้นำแนวคิดและทฤษฎีของนworรณ พันธุมธา (2559) มาใช้ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการจำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสาร ซึ่งจำแนกคำตามเกณฑ์หน้าที่ได้ 6 หมวด ได้แก่ 1) คำหลัก 2) คำแทน 3) คำขยาย 4) คำเชื่อม 5) คำเสริม และ 6) คำเรียก-ร้อง จากนั้นแบ่งคำใน

แต่ละหมวดเป็นชนิดย่อยตามเกณฑ์ความหมาย เช่น 1) คำหลักแบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ 1.1) คำนาม และ 1.2) คำกริยา ส่วนคำแทน แบ่งเป็น 6 ชนิด ได้แก่ 2.1) คำบอกบุรุษ 2.2) คำชี้เฉพาะ 2.3) คำไม่ชี้เฉพาะ 2.4) คำบอกจำนวน 2.5) คำบอกการแยก และ 2.6) คำบอกผู้ทำร่วม

2. แนวคิดเรื่องนามวลีและกริยาวลีที่แบ่งโครงสร้างของนามวลีเป็น 12 แบบ เช่น 1) คำนามและคำกริยา 2) คำนามและคำบอกจำนวน 3) คำนามและคำบอกลำดับ 4) คำนามและคำบอกความเฉพาะตน และ 5) คำนามและคำชี้เฉพาะ และแบ่งโครงสร้างของกริยาวลีเป็น 20 แบบ เช่น 1) คำกริยาและคำกริยา 2) คำกริยาและคำบอกจำนวน 3) คำกริยาและคำบอกลำดับ 4) คำกริยาและคำบอกความเฉพาะตน และ 5) คำกริยาและคำชี้เฉพาะ

3. แนวคิดเรื่องหน่วยประโยคที่จำแนกหน่วยประโยคออกเป็น 4 หน่วย คือ 1) หน่วยนาม 2) หน่วยกริยา 3) หน่วยเสริม และ 4) หน่วยเชื่อม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โครงสร้างของคำ หมายถึง ส่วนประกอบสำคัญของคำที่นำมารวมเป็นคำเดียวกัน
2. ชนิดของคำ หมายถึง ประเภททางไวยากรณ์ของคำที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในประโยค
3. คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ หมายถึง รูปภาษาระดับคำหรือวลีในภาษาไทยที่ใช้แทนศัพท์จากภาษาต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ โดยจำแนกเนื้อหาเป็น 3 ส่วน ได้แก่ แนวคิดเรื่องการจำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสาร แนวคิดเรื่องนามวลีและกริยาวลี และแนวคิดเรื่องหน่วยประโยค ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการจำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสาร

นworรณ พันธุมธา (2559: 3-143) จำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสารเป็นหมวดใหญ่แล้วจำแนกคำในแต่ละหมวดเป็นประเภทย่อยตามความหมาย โดยจำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสารเป็น 6 หมวด คือ คำหลัก คำแทน คำขยาย คำเชื่อม คำเสริม และคำเรียก-ร้อง ดังนี้

1.1 คำหลัก คือ คำสำคัญที่ผู้พูดใช้บอกเนื้อหาความซึ่งสื่อสารไปยังผู้ฟัง คำหลักมี 2 ประเภท ได้แก่ คำนาม และคำกริยา คำนามเป็นคำที่หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม คำนามแบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ คำนามสามัญ และคำนามวิสามัญ คำนามสามัญเป็นคำที่หมายถึงสิ่งต่าง ๆ โดยทั่วไป ส่วนคำนามวิสามัญเป็นคำที่หมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ สำหรับคำกริยาเป็นคำที่ใช้แสดงอาการ เหตุการณ์ สภาพ หรือความรู้สึกต่าง ๆ คำกริยาแบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่ คำกริยาแสดงอาการ คำกริยาแสดงสภาพ และคำกริยาแสดงการประสบ

1.2 คำแทน คือ คำที่ใช้แทนคำหลัก คำแทนแบ่งเป็น 6 ชนิด ได้แก่ คำบอกบุรุษ คำชี้เฉพาะ คำไม่ชี้เฉพาะ คำบอกจำนวน คำบอกการแยก และคำบอกผู้ทำร่วม คำบอกบุรุษเป็นคำที่ใช้แทนคำนามในการสนทนา ใช้แทนบุคคลหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องในการสนทนา คำบอกบุรุษมี 3 ประเภท ได้แก่ คำบอกบุรุษที่ 1 คำบอกบุรุษที่ 2 และคำบอกบุรุษที่ 3 คำบอกบุรุษที่ 1 ใช้เรียกผู้พูด คำบอกบุรุษที่ 2 ใช้เรียกผู้ฟัง และคำบอกบุรุษที่ 3 ใช้เรียกผู้ที่กล่าวถึงหรือสิ่งที่กล่าวถึง คำชี้เฉพาะเป็นคำที่แสดงว่าบุคคลหรือสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงนั้นอยู่ใกล้หรือไกลเพียงไร คำไม่ชี้เฉพาะเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ไม่กำหนดแน่นอน คำบอกจำนวนเป็นคำที่มีความหมายบอกจำนวนของสิ่งต่าง ๆ คำบอกการแยกเป็นคำที่มีความหมายบอกการแยก และคำบอกผู้ทำร่วมเป็นคำที่บอกความหมายว่าผู้ทำกริยามีมากกว่าหนึ่ง กระทำร่วมกันหรือต่อกัน ได้แก่ คำว่า “กัน” มีตำแหน่งอยู่หลังคำกริยา เมื่อใช้เป็นคำแทน จะทำหน้าที่เป็นกรรมหรือปัจจัยเกี่ยวข้อง

1.3 คำขยาย คือ คำที่ใช้ขยายคำหลักหรือขยายคำขยายด้วยกันเอง ให้มีความหมายชัดเจนขึ้น คำขยายมี 4 ประเภท ได้แก่ คำที่ขยายได้ทั้งคำนามและคำกริยา คำที่ขยายคำนาม คำที่ขยายคำกริยา คำที่ขยายคำขยาย

1.4 คำเชื่อม คือ คำหรือกลุ่มคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำ กลุ่มคำ หรือประโยค คำเชื่อมจำแนกตามความหมายได้ 21 ชนิด เช่น คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ คำเชื่อมบอกจุดหมาย และคำเชื่อมบอกการเปรียบเทียบ

1.5 คำเสริม คือ คำที่เสริมเข้าไปในประโยค ช่วยแสดงเจตนาและท่าทีของผู้พูด และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง คำเสริม แบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่ คำบอกมาลา คำบอกการถาม และคำบอกสถานภาพ

1.6 คำเรียก-ร้อง คือ คำที่ผู้พูดใช้เรียกผู้อื่นหรือเปล่งเสียงแสดงอารมณ์ เป็นคำที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ไม่ต้องประกอบกับคำอื่นให้เป็นประโยค ใช้ลำพังก็ได้ คำเรียก-ร้องมี 2 ชนิด ได้แก่ คำเรียกขาน และคำอุทาน คำเรียกขานแบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ คำเรียก และคำขานรับ ส่วนคำอุทานเป็นคำที่เกิดจากการเปล่งเสียงแสดงอารมณ์ความรู้สึกและแสดงจุดประสงค์บางประการ

2. แนวคิดเรื่องนามวลีและกริยาวลี

นworรณ พันธ์เมธา (2559: 144-165) กล่าวว่า “วลี” หมายถึง กลุ่มคำที่มีคำหลักเป็นส่วนประกอบสำคัญ วลีมี 2 ชนิด ได้แก่ นามวลี และกริยาวลี ดังนี้

2.1 นามวลี หมายถึง กลุ่มคำซึ่งมีคำนามเป็นส่วนประกอบสำคัญเรียกว่า หน่วยหลัก และมีส่วนประกอบอื่น ๆ ขยายหน่วยหลัก เรียกว่า หน่วยขยาย นามวลีจำแนกตามโครงสร้างเป็น 12 แบบ เช่น คำนามและคำกริยา คำนามและคำบอกจำนวน คำนามและคำบอกลำดับ คำนามและคำบอกความเฉพาะตน และคำนามและคำชี้เฉพาะ

2.2 กริยาวลี หมายถึง กลุ่มคำซึ่งประกอบด้วยหน่วยหลักคือคำกริยาและหน่วยขยายซึ่งประกอบด้วยคำหรือประโยค กริยาวลีแบ่งตามโครงสร้างเป็น 20 แบบ เช่น คำกริยาและคำกริยา คำกริยาและคำบอกจำนวน คำกริยาและคำบอกลำดับ คำกริยาและคำบอกความเฉพาะตน และคำกริยาและคำชี้เฉพาะ

3. แนวคิดเรื่องหน่วยประโยค

นววรรณ พันธุมธา (2559: 167-177) จำแนกหน่วยประโยคหรือส่วนประกอบของประโยคไว้ 4 ชนิด คือ หน่วยนาม หน่วยกริยา หน่วยเสริม และหน่วยเชื่อม ดังนี้

3.1 หน่วยนาม หมายถึง หน่วยประโยคชนิดหนึ่ง ใช้อ้างถึงสิ่งต่าง ๆ หน่วยนามมี 6 ชนิด ได้แก่ 1) คำนาม 2) คำเชื่อมกับคำนาม 3) นามวลี 4) คำเชื่อมกับนามวลี 5) คำ วลี หรือประโยคที่ทำหน้าที่เหมือนคำนาม และ 6) คำเชื่อมกับคำ วลี หรือประโยคที่ทำหน้าที่เหมือนคำนาม

3.2 หน่วยกริยา หมายถึง หน่วยประโยคชนิดหนึ่ง ใช้แสดงเหตุการณ์ หรือสภาพต่าง ๆ หน่วยกริยามี 2 ชนิด ได้แก่ คำกริยา และกริยาวลี

3.3 หน่วยเสริม หมายถึง คำหรือกลุ่มคำที่ใช้แสดงเจตนาหรือท่าทีของผู้พูด หน่วยเสริมอาจประกอบด้วยคำบอกมโนคติ คำบอกการถาม คำบอกสถานภาพ ชนิดใดชนิดหนึ่งหรือใช้ร่วมกันหลายชนิด

3.4 หน่วยเชื่อม หมายถึง คำหรือกลุ่มคำที่ใช้เชื่อมประโยค หน่วยเชื่อมจะเป็นคำเชื่อมที่ทำหน้าที่เชื่อมกริยากับกริยาหรือประโยคกับประโยค คำเชื่อมที่ทำหน้าที่อย่างอื่นไม่ถือเป็นหน่วยเชื่อม หน่วยเชื่อมจะเป็นคำเชื่อมเดียวหรือคำเชื่อมผสมก็ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างข้อมูลคำไทยจากแหล่งข้อมูลที่เป็นหนังสือ 2 เล่ม ได้แก่ หนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557) และหนังสือ “ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2559) การเลือกกลุ่มตัวอย่างข้างต้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2557: 156) เนื่องจากหนังสือทั้ง 2 เล่มนี้จัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบันคือสำนักงานราชบัณฑิตยสภา) ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย การอนุรักษ์ภาษาไทยมิให้เปลี่ยนไปในทางที่เสื่อม และการส่งเสริมภาษาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคำไทยจากแหล่งข้อมูลที่คัดเลือกไว้ในข้อ 1 ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2557: 152-153) กล่าวคือ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคำไทยในหนังสือแบบคำเว้นคำ โดยเก็บคำที่เป็นเลขคี่ตั้งแต่คำที่หนึ่งเป็นต้นไป ซึ่งทำให้ได้จำนวนคำดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนคำที่เก็บรวบรวมจากหนังสือศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้

หนังสือ	คำทั้งหมด (คำ)	คำที่เก็บรวบรวม (คำ)
1. ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ เล่ม 1	851	426
2. ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ เล่ม 2	960	480
รวม	1,811	906

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลภาษาที่รวบรวมได้จากข้อ 2 ในเรื่องโครงสร้างของคำและชนิดของคำ โดยมีกรอบแนวคิดที่ใช้เป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์จากนวนวรรณ พันธุมธธา (2559) ได้แก่ แนวคิดเรื่อง การจำแนกคำตามหน้าที่ในการสื่อสารที่จำแนกคำได้ 6 หมวด คือ คำหลัก คำแทน คำขยาย คำเชื่อม คำเสริม และคำเรียก-ร้อง แนวคิดเรื่องนามวลีและกริยาวลีที่จำแนกวลีได้ 2 ชนิด ได้แก่ นามวลี และกริยาวลี และแนวคิดเรื่องหน่วยประโยคที่จำแนกหน่วยประโยคไว้ 4 ชนิด คือ หน่วยนาม หน่วยกริยา หน่วยเสริม และหน่วยเชื่อม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คืออัตราส่วนร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 2 ประการ ได้แก่ โครงสร้างของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ และชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ ดังนี้

1. โครงสร้างของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า โครงสร้างของคำไทยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ หน่วยนาม (ร้อยละ 61.14) และหน่วยกริยา (ร้อยละ 38.86) ดังนี้

1.1 หน่วยนาม คือ หน่วยภาษาที่ใช้อ้างถึงสิ่งต่าง ๆ หน่วยนามสามารถแบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ นามวลี (ร้อยละ 65.14) และคำนาม (ร้อยละ 34.86) ดังนี้

1.1.1 นามวลี คือ หน่วยนามที่ประกอบด้วยหน่วยหลักและหน่วยขยาย นามวลีมีโครงสร้างที่สามารถจำแนกได้ 6 ประเภท ได้แก่ นามวลี 2 ส่วน (ร้อยละ 50.00) นามวลี 3 ส่วน (ร้อยละ 27.03) นามวลี 4 ส่วน (ร้อยละ 13.51) นามวลี 5 ส่วน (ร้อยละ 6.49) นามวลี 6 ส่วน (ร้อยละ 2.43) และ นามวลี 8 ส่วน (ร้อยละ 0.54) ดังนี้

1) นามวลี 2 ส่วน เช่น “เนย+แข็ง” “ลำดับ+ชั้น” “ครึ่ง+ทาง” “เสียง+ก้องก้อง” “อัตรา+เดียว”

2) นามวลี 3 ส่วน เช่น “สิ่ง+บอก+เหตุ” “แรง+ขับ+ดัน” “อาหาร+จาน+หลัก” “ดารา+ยอด+นิยม” “วาระ+แห่ง+ชาติ”

3) นามวลี 4 ส่วน เช่น “เครื่อง+ฉาย+แผ่น+ใส” “งาน+ออกร้าน+ขาย+หนังสือ” “วัน+คืน+สู่+เห้า” “กระโปรง+ยาว+ครึ่ง+น่อง”

4) นามวลี 5 ส่วน เช่น “ช่อง+เก็บ+ของ+มี+กุญแจ” “บัญชี+ราย+ชื่อ+ของ+พรรค” “ร้าน+ขาย+สินค้า+จาก+โรงงาน” “คน+ทำงาน+ได้+สารพัด”

5) นามวลี 6 ส่วน เช่น “แม่+ที่+เลี้ยง+ลูก+ตาม+ลำพัง” “กองทุน+ฉุกเฉิน+สงเคราะห์+เด็ก+แห่ง+สหประชาชาติ” “คน+ทำงาน+อยู่+กับ+บ้าน” “งาน+เลี้ยง+อาหาร+ค่ำ+โอกาส+พิเศษ”

6) นามวลี 8 ส่วน ได้แก่ “คณะ+ผู้แทน+เพื่อ+พัฒนา+ระหว่าง+ประเทศ+ของ+สหรัฐอเมริกา”

1.1.2 คำนาม คือ หน่วยนามที่ประกอบด้วยคำนามเพียงคำเดียวเท่านั้น คำนามสามารถจำแนกตามจำนวนพยางค์ได้ 7 ประเภท ได้แก่ คำนาม 1 พยางค์ (ร้อยละ 12.63) คำนาม 2 พยางค์ (ร้อยละ 45.96) คำนาม 3 พยางค์ (ร้อยละ 26.77) คำนาม 4 พยางค์ (ร้อยละ 9.60) 5) คำนาม 5 พยางค์ (ร้อยละ 3.03) คำนาม 6 พยางค์ (ร้อยละ 1.52) และคำนาม 7 พยางค์ (ร้อยละ 0.49) ดังนี้

1) คำนาม 1 พยางค์ เช่น “แบบ” “งาน” “รุ่น” “เกณฑ์” “ทรง”

2) คำนาม 2 พยางค์ เช่น “โอกาส” “แนวคิด” “คู่มือ” “ลูกค้า” “เส้นตาย”

3) คำนาม 3 พยางค์ เช่น “ปัญญาชน” “โฆษณา” “ธุรกิจ” “ทศวรรษ” “ปริญญา” “ประสบการณ์” “เทพนิยาย” “อภิปราย”

4) คำนาม 4 พยางค์ เช่น “พ่อพวงมาลัย” “อุบัติเหตุ” “อัตโนมิติ” “วัฒนธรรม” “บทสนทนา” “สมัยนิยม” “อัจฉริยะ”

5) คำนาม 5 พยางค์ เช่น “อนุรักษนิยม” “วิจารณ์ญาณ” “โศกนาฏกรรม” “คติสุขารมณ์” “กตเวทิตา”

6) คำนาม 6 พยางค์ เช่น “อภินันทนาการ” “ทรัพยากรบุคคล” “โทรคมนาคม” “วิสามัญฆาตกรรม”

7) คำนาม 7 พยางค์ ได้แก่ “พุทธศาสนิกชน”

1.2 หน่วยกริยา คือ หน่วยภาษาที่ใช้แสดงเหตุการณ์หรือสภาพต่าง ๆ หน่วยกริยาจำแนกได้ 2 ชนิด คือ กริยาวลี (ร้อยละ 54.57) และคำกริยา (ร้อยละ 45.43) ดังนี้

1.2.1 กริยาวลี คือ หน่วยกริยาที่ประกอบด้วยหน่วยหลักและหน่วยขยาย หน่วยหลักคือ คำกริยา ส่วนหน่วยขยายคือคำชนิดต่าง ๆ กริยาวลีสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ กริยาวลี 2 ส่วน (ร้อยละ 62.94) กริยาวลี 3 ส่วน (ร้อยละ 26.40) กริยาวลี 4 ส่วน (ร้อยละ 9.14) และกริยาวลี 5 ส่วน (ร้อยละ 1.52) ดังนี้

1) กริยาวลี 2 ส่วน เช่น “ควบคุม+อาหาร” “ตรวจ+พิจารณา” “เข้า+กัน” “เรียกร้อง+มาก” “ซุ่ม+กัน”

2) กริยาวลี 3 ส่วน เช่น “ปฏิบัติ+ราชการ+แทน” “ชอบ+วิตก+กังวล” “กิน+ข้าว+กลางวัน” “อยู่+บน+เครื่องบิน” “ไม่มี+ปัญหา”

3) กริยาวลี 4 ส่วน เช่น “เข้า+ถึง+ทุก+บ้าน” “ยก+กระชับ+ผิว+หน้า” “วาด+ลวดลาย+บน+ร่างกาย” “อยู่+ใน+แนว+นิยม” “ตกลง+กัน+ไม่ได้”

4) กริยาวลี 5 ส่วน เช่น “ต่อ+ย+จน+ถูก+นับ+สิบ” “บริการ+ครบ+ที่+จุด+เดียว” “ปรับ+ข้อมูล+ให้+ใหม่+เสมอ”

1.2.2 คำกริยา คือ หน่วยกริยาที่ประกอบด้วยคำกริยาเพียงคำเดียวเท่านั้น คำกริยาสามารถจำแนกตามจำนวนพยางค์ได้ 6 ประเภท ได้แก่ คำกริยา 1 พยางค์ (ร้อยละ 28.66) คำกริยา 2 พยางค์ (ร้อยละ 54.88) คำกริยา 3 พยางค์ (ร้อยละ 10.98) คำกริยา 4 พยางค์ (ร้อยละ 3.66) คำกริยา 5 พยางค์ (ร้อยละ 1.22) และคำกริยา 6 พยางค์ (ร้อยละ 0.60) ดังนี้

1) คำกริยา 1 พยางค์ เช่น “โทษ” “ใช้” “ห้าม” “หวาน” “ว่าง”

2) คำกริยา 2 พยางค์ เช่น “ร้ายแรง” “ตั้งใจ” “ติดตั้ง” “มอบหมาย” “ตกลง”

3) คำกริยา 3 พยางค์ เช่น “ออกอากาศ” “รณรงค์” “ธรรมดา” “ดำเนินการ” “ไม่เพียงสา”

4) คำกริยา 4 พยางค์ เช่น “ผ่อนสั้นผ่อนยาว” “ผิดปรกติ” “กระตือรือร้น” “เจริญอาหาร” “ประนีประนอม”

5) คำกริยา 5 พยางค์ เช่น “ทำลายสถิติ” “กรวดน้ำคว่ำกะลา”

6) คำกริยา 6 พยางค์ ได้แก่ “กลั้วดอกพิกลจะร่วง”

2. ชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า ชนิดของคำไทยแบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่ คำหลัก (ร้อยละ 50.35) คำขยาย (ร้อยละ 48.10) และคำเชื่อม (ร้อยละ 1.55) ดังนี้

2.1 คำหลัก คือ คำสำคัญที่ผู้ส่งสารใช้บอกเนื้อความที่ต้องการสื่อสารไปสู่ผู้รับสาร คำหลักมี 2 ชนิด ได้แก่ คำนาม (ร้อยละ 56.00) และคำกริยา (ร้อยละ 44.00) ดังนี้

2.1.1 คำนาม คือ หน่วยงานที่ประกอบด้วยคำนามเพียงคำเดียวเท่านั้น คำนามที่ทำหน้าที่เป็นคำหลักจำแนกตามความหมายได้เพียงชนิดเดียว ได้แก่ คำนามสามัญ เช่น “งาน” “หูก” “จุดคุ้มทุน” “กลุ่มผู้ชื่นชม” “สิ่งอำนวยความสะดวก”

2.1.2 คำกริยา คือ คำที่ใช้บอกกริยาทำทาง เรื่องที่เกิดขึ้น สภาพที่เป็นอยู่ หรือความรู้สึก คำกริยาที่ทำหน้าที่เป็นคำหลักจำแนกตามความหมายได้ 3 ชนิด ได้แก่ คำกริยาแสดงอาการ (ร้อยละ 74.48) คำกริยาแสดงสภาพ (ร้อยละ 23.78) และคำกริยาแสดงการประสบ (ร้อยละ 1.74) ดังนี้

1) คำกริยาแสดงอาการ เช่น “คลั่ง” “อ้างสิทธิ์” “ขายแลกเปลี่ยน” “ตกลงกันไม่ได้” “คลอດโดยการผ่าตัด”

2) คำกริยาแสดงสภาพ เช่น “หวาน” “ยุ่ง” “สุขภาพ” “ว่าง” “เดียว”

3) คำกริยาแสดงการประสบ เช่น “ซึ่ง” “สนใจ” “ชอบใจ” “เสียใจ” “รู้สึกโล่งใจ”

2.2 คำขยาย คือ คำที่ใช้ขยายคำหลักหรือใช้ขยายคำขยายด้วยกันเอง ให้มีความหมายชัดเจนขึ้น คำขยายสามารถจำแนกได้ 10 ชนิด ได้แก่ คำกริยา (ร้อยละ 50.72) คำนาม (ร้อยละ 45.73) คำบอกจำนวน (ร้อยละ 1.45) คำที่ใช้ประกอบหน้าคำกริยา (ร้อยละ 0.97) คำบอกลำดับ (ร้อยละ 0.33) คำบอกผู้ทำร่วม (ร้อยละ 0.16) คำปฏิเสธ (ร้อยละ 0.16) คำบอกความถี่ (ร้อยละ 0.16) คำบอกความเฉพาะตน (ร้อยละ 0.16) และคำเลียนเสียงธรรมชาติ (ร้อยละ 0.16) ดังนี้

2.2.1 คำกริยา คือ คำที่ใช้บอกกริยาทำทาง เรื่องที่เกิดขึ้น สภาพที่เป็นอยู่ หรือความรู้สึก คำกริยาที่ทำหน้าที่เป็นคำขยายสามารถจำแนกตามความหมายได้ 3 ชนิด ได้แก่ คำกริยาแสดงอาการ คำกริยาแสดงสภาพ และคำกริยาแสดงการประสบ ดังนี้

1) คำกริยาแสดงอาการ เช่น “วันเดียว” “เคมีบำบัด” “เสียงประกอบ” “ชาตั้ง” “จุดเริ่ม”

2) คำกริยาแสดงสภาพ เช่น “ครูใหญ่” “ใช้ซ้ำ” “ความดี” “ฝันหวาน” “ข่าวด่วน”

3) คำกริยาแสดงการประสบ ได้แก่ “รู้สึกโล่งใจ”

2.2.2 คำนาม คือ หน่วยงานที่ประกอบด้วยคำนามเพียงคำเดียวเท่านั้น คำนามที่ทำหน้าที่เป็นคำขยายสามารถจำแนกตามความหมายได้ 2 ชนิด ได้แก่ คำนามสามัญ และคำนามวิสามัญ ดังนี้

1) คำนามสามัญ เช่น “เจาะระบบ” “อยู่ในสาย” “ขยายเวลา” “หนังสือคู่มือ” “ทำข่าว”

2) คำนามวิสามัญ เช่น “ดอกมะลิ” “องค์การสหประชาชาติ” “องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างชาติของสหรัฐอเมริกา”

2.2.3 คำบอกจำนวน เช่น “บางส่วน” “อัตราเดียว” “ครึ่งทาง” “เรียกร้องมาก” “เข้าถึงทุกบ้าน”

2.2.4 คำที่ใช้ประกอบหน้าคำกริยา เช่น “ผู้ฝึกสอน” “นักโน้มน้าว” “ความล้มเหลว” “การแปล” “ปฏิสัมพันธ์”

2.2.5 คำบอกลำดับ เช่น “สิ่งสำคัญลำดับแรก” “ระดับรอง”

2.2.6 คำบอกผู้ทำร่วม เช่น “ชุมนุมกัน”

2.2.7 คำปฏิเสธ เช่น “ไม่รับ”

2.2.8 คำบอกความถี่ เช่น “ปรับข้อมูล...ให้ใหม่เสมอ”

2.2.9 คำบอกความเฉพาะตน เช่น “การถ่ายรูปตนเอง”

2.2.10 คำเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น “เสียงกริ่งกริ่ง”

2.3 คำเชื่อม คือ คำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหรือกลุ่มคำ คำเชื่อมสามารถจำแนกได้ 12 ชนิด ได้แก่ คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ (ร้อยละ 20.00) คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางเวลา (ร้อยละ 20.00) คำเชื่อมบอกเจ้าของ (ร้อยละ 10.00) คำเชื่อมบอกลักษณะ (ร้อยละ 10.00) คำเชื่อมบอกการอ้างถึง (ร้อยละ 5.00) คำเชื่อมบอกแหล่งเดิม (ร้อยละ 5.00) คำเชื่อมบอกผู้มีส่วนร่วม (ร้อยละ 5.00) คำเชื่อมบอกเหตุ (ร้อยละ 5.00) คำเชื่อมบอกความคล้ายตาม (ร้อยละ 5.00) คำเชื่อมบอกเครื่องมือ (ร้อยละ 5.00) คำเชื่อมเน้นความสัมพันธ์ (ร้อยละ 5.00) และคำเชื่อมบอกจุดหมาย (ร้อยละ 5.00) ดังนี้

2.3.1 คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ เช่น “ชั้นใต้ดิน” “ห้องชุดหรูชั้นบนสุด” “กองทุนการเงินระหว่างประเทศ”

2.3.2 คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางเวลา เช่น “การศึกษาหลังปริญญาเอก” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” “การบรรยายระหว่างอาหารค่ำ”

2.3.3 คำเชื่อมบอกเจ้าของ เช่น “สัญญาด้วยเกียรติของลูกค้าชาย” “สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย”

2.3.4 คำเชื่อมบอกลักษณะ เช่น “คลอดโดยการผ่าตัด” “สัญญาด้วยเกียรติของลูกค้าชาย”

2.3.5 คำเชื่อมบอกการอ้างถึง ได้แก่ “ร้านเหล้าที่มีอาหารขาย”

2.3.6 คำเชื่อมบอกแหล่งเดิม ได้แก่ “ร้านขายสินค้าจากโรงงาน”

2.3.7 คำเชื่อมบอกผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ “ขึ้นอยู่กับ”

2.3.8 คำเชื่อมบอกเหตุ ได้แก่ “กองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาสตรี”

2.3.9 คำเชื่อมบอกความคล้ายตาม ได้แก่ “ทั้งให้และรับ”

2.3.10 คำเชื่อมบอกเครื่องมือ ได้แก่ “อ่านด้วยตาไม่ใครเวฟ”

2.3.11 คำเชื่อมเน้นความสัมพันธ์ ได้แก่ “ไกลตาใกล้ใจ”

2.3.12 คำเชื่อมบอกจุดหมาย ได้แก่ “วันคืนสู่เหย้า”

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ซึ่งควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมีโครงสร้างที่พบมากที่สุด ได้แก่ หน่วยนาม (ร้อยละ 61.14) รองลงมาคือหน่วยกริยา (ร้อยละ 38.86) ข้อค้นพบนี้แสดงว่า คำไทยส่วนใหญ่ที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศเป็นหน่วยนามที่ใช้อ้างอิงสิ่งต่าง ๆ เช่น เนยแข็ง (cheese) อาหารจานหลัก (main course) เครื่องฉายแผ่นใส (overhead projector) และกระโปรงยาวครึ่งน่อง (mini skirt) มากกว่าหน่วยกริยาที่ใช้แสดงเหตุการณ์หรือสภาพต่าง ๆ เช่น ควบคุมอาหาร (diet) ปฏิบัติราชการแทน (acting) บริการครบที่จุดเดียว (one-stop service) และปรับข้อมูลให้ใหม่เสมอ (refresh) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมักสื่อความหมายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ มากกว่าสื่อความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือสภาพต่าง ๆ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์หน่วยนามปรากฏว่า หน่วยนามที่มีจำนวนมากที่สุดคือนามวลี (ร้อยละ 65.14) รองลงมาคือคำนาม (ร้อยละ 34.86) ในทำนองเดียวกัน ผลการวิเคราะห์หน่วยกริยาก็คพบว่า หน่วยกริยาที่มีจำนวนมากที่สุดคือกริยวลี (ร้อยละ 54.57) รองลงมาคือคำกริยา (ร้อยละ 45.43) ข้อค้นพบเกี่ยวกับหน่วยนามและหน่วยกริยาสอดคล้องว่า คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมักเป็นหน่วยภาษาระดับวลี ผลการศึกษาพบด้วยว่า โครงสร้างของวลีประกอบด้วยหน่วยหลัก และหน่วยขยาย โดยอาจมีหน่วยเชื่อมด้วยหรือไม่ก็ได้ กล่าวได้ว่า หน่วยภาษาระดับวลีในภาษาไทยน่าจะเป็นหน่วยภาษาที่เหมาะสมที่สุดในการใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ เนื่องจากหน่วยภาษาระดับนี้ประกอบด้วยหน่วยขยายและหน่วยเชื่อม ซึ่งช่วยสื่อความหมายของหน่วยหลักให้ชัดเจนมากขึ้น

ผลการศึกษาเปรียบเทียบนามวลีและกริยวลีปรากฏว่า นามวลีมีจำนวนมากกว่ากริยวลี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของจอมขวัญ สุทธินนท์, และจอมใจ สุทธินนท์ (2563) ที่พบว่า ผู้เขียนข่าวใช้นามวลีที่ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคมากกว่าใช้กริยวลีที่เป็นภาคแสดงของประโยคในการขึ้นต้นพาดหัวข่าวเกี่ยวกับเรือสำราญในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ นอกจากนี้ ผลการศึกษาเกี่ยวกับนามวลีและกริยวลีในการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของกามารุดดิน อีสายะ (2555) ที่พบว่า นามวลีและกริยวลีเป็นส่วนประกอบในโครงสร้างประโยคพื้นฐานอย่างง่ายที่ปรากฏโดยทั่วไปในภาษาไทยมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบด้วยว่า นามวลีที่มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ นามวลี 2 ส่วน (ร้อยละ 50.00) รองลงมาคือนามวลี 3 ส่วน (ร้อยละ 27.03) นามวลี 4 ส่วน (ร้อยละ 13.51) และนามวลี 5 ส่วน (ร้อยละ

6.49) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษากริยาวลีที่พบกริยาวลี 2 ส่วน มากที่สุด (ร้อยละ 62.94) รองลงมาคือกริยาวลี 3 ส่วน (ร้อยละ 26.40) กริยาวลี 4 ส่วน (ร้อยละ 9.14) และกริยาวลี 5 ส่วน (ร้อยละ 1.52) ตามลำดับ กล่าวได้ว่า นามวลีและกริยาวลีที่มีส่วนประกอบตั้งแต่ 3 ส่วนขึ้นไปมีแนวโน้มของการปรากฏน้อยลงสอดคล้องกัน ยิ่งไปกว่านั้น วลีที่มีส่วนประกอบ 2 ส่วน ซึ่งเป็นโครงสร้างที่สั้นที่สุด น่าจะเป็นโครงสร้างที่เหมาะสมที่สุดด้วยเช่นกัน เช่น เสียงกรู๊กรู๊ (jingle) เป็นนามวลีที่มีหน่วยหลักคือ คำนาม คำว่า “เสียง” และหน่วยขยายคือคำเลียนเสียงธรรมชาติ คำว่า “กรู๊กรู๊” และเรียกร้องมาก (demanding) เป็นกริยาวลีที่มีหน่วยหลักคือคำกริยา คำว่า “เรียกร้อง” และหน่วยขยายคือคำบอกจำนวน คำว่า “มาก” สำหรับวลีที่มีส่วนประกอบมากกว่า 2 ส่วน อาจพิจารณาได้ว่าเป็นวลีที่มีโครงสร้างยาวเกินไป ซึ่งน่าจะไม่เหมาะกับการใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ นอกจากนี้ นามวลีที่พบในข้อมูล ประกอบด้วยคำนามที่เป็นหน่วยหลักหน่วยเดียวและมีหน่วยขยายได้มากที่สุด 6 หน่วย ข้อค้นพบนี้พ้องกับผลการศึกษาของณรงค์วรรณ รอดทรัพย์ (2555) ที่พบว่า นามวลีภาษาไทยในป้ายรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดพิษณุโลกต้องประกอบด้วยอย่างน้อยคำนามและอาจมีหน่วยขยายนามอยู่ทางซ้ายของคำนาม โดยหน่วยขยายนามปรากฏได้ตั้งแต่ 1 หน่วยขึ้นไปถึงมากที่สุดคือ 6 หน่วย

2. ชนิดของคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศซึ่งมีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ คำหลัก (ร้อยละ 50.35) รองลงมาคือคำขยาย (ร้อยละ 48.10) และคำเชื่อม (ร้อยละ 1.55) ตามลำดับ ผลการศึกษาที่กล่าวมา แสดงว่า คำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมักเป็นคำหลัก ซึ่งหมายถึงคำสำคัญที่ใช้บอกเนื้อความ อย่างไรก็ตาม คำขยายที่ใช้ขยายคำหลักหรือใช้ขยายคำขยายด้วยกันเองเพื่อให้ความหมายชัดเจนขึ้นก็มีความสำคัญไม่น้อย ซึ่งพิจารณาได้จากคำร้อยละที่ใกล้เคียงกัน คำหลักที่พบในการศึกษาคำครั้งนี้จำแนกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ คำนาม (ร้อยละ 56.00) และคำกริยา (ร้อยละ 44.00) ส่วนคำขยายจำแนกเป็น 10 ชนิด เช่น คำกริยา (ร้อยละ 50.72) คำนาม (ร้อยละ 45.73) และคำบอกจำนวน (ร้อยละ 1.45) ผลการศึกษา ชนิดของคำแสดงให้เห็นว่า ทั้งคำนามและคำกริยาในภาษาไทยมีบทบาทอย่างมากสำหรับการนำไปใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ โดยคำทั้งสองชนิดนี้ทำหน้าที่เป็นทั้งคำหลักและคำขยาย อาจกล่าวได้ว่า คำไทยที่ประกอบด้วยทั้งคำหลักและคำขยายมีความเหมาะสมมากที่สุดที่จะใช้แทนศัพท์ต่างประเทศ เนื่องจากมีคำหลักที่ใช้บอกเนื้อความและมีคำขยายที่ช่วยขยายคำหลักให้ความหมายชัดเจนขึ้นด้วย เช่น คำว่า เคมีบำบัด (chemo) ที่ประกอบด้วยคำนาม คำว่า “เคมี” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำหลัก และคำกริยา คำว่า “บำบัด” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำขยาย ส่วนคำว่า เจาะระบบ (hack) ประกอบด้วยคำกริยา คำว่า “เจาะ” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำหลัก และคำนาม คำว่า “ระบบ” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำขยาย

นอกจากนี้ ผลการศึกษาเกี่ยวกับคำเชื่อมปรากฏว่า คำเชื่อมที่มีจำนวนมากที่สุดคือคำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ (ร้อยละ 20.00) ซึ่งมีจำนวนเท่ากับคำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางเวลา (ร้อยละ 20.00) รองลงมาคือคำเชื่อมบอกเจ้าของ (ร้อยละ 10.00) ซึ่งมีจำนวนเท่ากับคำเชื่อมบอก

ลักษณะ (ร้อยละ 10.00) ผลการศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของชลมาณ ดาราฉาย, และ วิมลลักษณ์ ใจแจ้ง (2561) ที่พบว่า คำเชื่อมที่ปรากฏใช้มากที่สุดในชื่อเรื่องบทนิพนธ์ภาษาไทยของ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ได้แก่ คำเชื่อมบอกเจ้าของ (ร้อยละ 33.09) รองลงมาคือคำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ (ร้อยละ 21.23) และคำเชื่อมบอกการขยายความ (ร้อยละ 15.86) ตามลำดับ กล่าวได้ว่า คำเชื่อมในชื่อเรื่องบทนิพนธ์ภาษาไทยเป็นคำเชื่อมที่มักแสดงความหมายเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของ แต่คำเชื่อมที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศเน้นการสื่อความหมายเรื่อง “กาลเทศะ” ซึ่งเป็นเรื่องของเวลาและสถานที่ ดังตัวอย่างคำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางสถานที่ ได้แก่ ชั้นใต้ดิน (basement) ห้องชุดหรูชั้นบนสุด (penthouse) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ส่วน คำเชื่อมบอกความสัมพันธ์ทางเวลา เช่น การศึกษาหลังปริญญาเอก (post doc) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และการบรรยายระหว่างอาหารค่ำ (dinner talk) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมุ่งสื่อความหมายเพื่อตอบคำถามว่า “ที่ไหน” และ “เมื่อไร”

ผลการวิจัยที่พบว่าหน่วยงานมีสัดส่วนสูงกว่าหน่วยกรียาสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบการสร้างคำใหม่ในภาษาไทยที่พบการทับศัพท์ การประสมคำ และการบัญญัติศัพท์ในพจนานุกรมคำใหม่ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (สุวรรณ เลียงศิริถาวร, 2568) และยังสอดคล้องกับการสำรวจคำยืมภาษาอังกฤษในสังคมไทยที่พบว่า คำใหม่หลายคำบันทึกอยู่ในรูปภาษาระดับคำหรือวลี (Saengin & Manying, 2024) แม้ว่าหน่วยงานจะโดดเด่นมากกว่า แต่หน่วยกรียาก็มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะกริยาวลีที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำและการปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่า การใช้กริยาวลีภาษาไทยแทนศัพท์ต่างประเทศเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายที่ต้องการสื่อได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่างจากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การใช้กริยาวลี “บริการครบที่จุดเดียว” “เข้าถึงทุกบ้าน” “ปรับข้อมูลให้ใหม่เสมอ” “ต่อยจนถุกันสืบ” และ “วาดลวดลายบนร่างกาย” ซึ่งเป็นการใช้กริยาวลีที่แสดงรายละเอียดมากกว่าการใช้คำกริยาเดี่ยว นอกจากนี้ ผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของคำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทยยังแสดงให้เห็นว่าเมื่อสังคมไทยรับแนวคิดและเทคโนโลยีใหม่มาจากต่างประเทศ ผู้ใช้ภาษาไทยมักใช้รูปภาษาระดับวลีที่ประกอบด้วย คำหลักและคำขยายเพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้อย่างครบถ้วนและชัดเจน (พระหน่อแสง อคฺคเสน, 2563) ปรากฏการณ์ทางภาษาในสังคมไทยที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นภาพสะท้อนของการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาทัศนคติต่อภาษาและพฤติกรรมของผู้ใช้ภาษาไทย เช่น นักเรียน นักศึกษา สื่อมวลชน หรือประชาชนทั่วไป ว่ามีความคิดเห็น การรับรู้ การยอมรับ และความเข้าใจคำไทยที่ใช้แทนศัพท์ต่างประเทศมากน้อยเพียงใด

2. ควรศึกษาการใช้คำไทยแทนศัพท์ต่างประเทศหรือการใช้ศัพท์ต่างประเทศแทนคำไทยว่ามี การใช้ในรูปแบบใด ผ่านช่องทางใด และในโอกาสใดบ้าง เช่น โอกาสใดใช้คำว่า “chemo” โอกาสใดใช้คำ ว่า “เคมีบำบัด”

เอกสารอ้างอิง

กามารุดดิน อีสายะ. (2555). การศึกษาเปรียบเทียบหมวดคำ โครงสร้างวลี และโครงสร้างประโยค

ระหว่างภาษามลายูมาตรฐานกับภาษาไทยมาตรฐาน. *วารสารปาริชาติ*, 25(3), 49-63.

จอมขวัญ สุทธินนท์, และจอมใจ สุทธินนท์. (2563). ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของหน่วยทางภาษา กรณีการ ขึ้นต้นพาดหัวข่าวเกี่ยวกับเรือสำราญในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่.

วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร, 3(2), 169-190.

ชลมาณ ดาราฉาย, และวิมลลักษณ์ ใจแจ้ง. (2561). คำเชื่อมในชื่อเรื่องบทนิพนธ์ภาษาไทยของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. *วรรณวิทัศน์*, 18, 85-104.

ณรงค์กร รอดทรัพย์. (2555). โครงสร้างและวากยสัมพันธ์ของนามวลีภาษาไทยในป้ายณรงค์หาเสียง เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554: กรณีศึกษาเขตพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครและ พิษณุโลก. *วารสารปาริชาติ*, 25(3), 64-74.

ธวัช เวศตัน, และธนสิน ชุตินธรานนท์. (2564). ทำเนียบภาษาในการแถลงการณ์ของศูนย์บริหาร สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.). *วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 11(2), 13-25.

นงลักษณ์ บัณฑวงศ์. (2567). การใช้คำภาษาอังกฤษในภาษาไทยของคนไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 6(2), 29-47.

นมรัตน์ แยมวงศ์. (2563). การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเรียงลำดับคำของหน่วยขยายในภาษาจีนและ ภาษาไทย. *วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 13(2), 113-156.

นพวรรณ พันธเมธา. (2559). *ไวยากรณ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2557). *ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 7). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

พระหน่อแสง อคฺคเสโน. (2563). อิทธิพลของคำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย. *วารสาร มจร อุบล ประิทรศน์*, 5(2), 791-799.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). *ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2559). *ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสภา เล่ม 2*. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สุวรรณ เลียงหิรัญถาวร. (2568). การสร้างคำไทยใหม่จากภาษาต่างประเทศ: กรณีศึกษา พจนานุกรม คำใหม่ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 13(1), 82-99.
- Saengin, T., & Manying, W. (2024). English loanwords in Thai new words dictionary: A reflection on society. *Journal of Language and Culture*, 43(1), 70–97.

การออกแบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
The Information Design to Promote Tourism at Wat Yai Suwannaram,
Phetchaburi Province

ศราวุฒิ ตัวงเบา^{1*}, มัทนพร แก้วทอง² และ นฤมล เจริญลิป³
Sarawut Duangbao^{1*}, Matthanaphon Kaeothong² and Naruemon Jaroenlip³

อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา^{1*}
นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารศึกษาศาสตร์และการจัดการสื่อดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี^{2,3}
Lecturer in Computer Education, Faculty of Science and Technology, Nakhon Ratchasima Rajabhat University ¹
Students of the Department of Library Science and Digital Media Management, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Phetchaburi Rajabhat University^{2,3}

*Corresponding Author, E-mail: daniel852_6@hotmail.com

Received: September 2, 2025

Revised: October 23, 2025

Accepted: November 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการสารสนเทศ 2) ออกแบบสารสนเทศ 3) ประเมินคุณภาพสารสนเทศ และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้มี 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการสารสนเทศ เป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 384 คน กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินคุณภาพสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการออกแบบสารสนเทศ และด้านสารสนเทศศาสตร์และดิจิทัลคอนเทนต์ และกลุ่มที่ 3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อสารสนเทศ เป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการสารสนเทศของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี สื่อสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี แบบประเมินคุณภาพ และแบบประเมินความพึงพอใจสื่อสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยเก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่และใช้แบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักท่องเที่ยวต้องการสารสนเทศด้านประวัติความเป็นมามากที่สุด รองลงมา เป็นจุดเด่นและจุดสำคัญของวัด จุดถ่ายภาพ หรือจุดชมวิวที่น่าสนใจในวัด แผนที่ และเส้นทางการเดินทาง โดยมีความต้องการสารสนเทศในรูปแบบสื่อวิดีโอมีเดีย รับรู้สารสนเทศผ่านสื่อสังคมออนไลน์ประเภท ตี๊กตอกมากที่สุด รองลงมาคือยูทูบ และอินสตาแกรม 2) การออกแบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ได้รับพัฒนาตามขั้นตอนของ ADDIE Model จำนวน 5 ขั้นตอน ส่งผลให้การออกแบบสารสนเทศประสบความสำเร็จและใช้งานได้จริง เป็นหนังสือเล่มเล็ก

ในรูปแบบคู่มือ (Booklet) รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์และสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิดีโอ จำนวน 6 วิดีโอ สื่อทั้ง 2 รูปแบบมีคำบรรยายประกอบการนำเสนอด้วยภาษาอังกฤษและภาษาจีนควบคู่กันไป และใช้ระบบเทคโนโลยีเสมือนจริง (Augmented Reality) ในการนำเสนอเนื้อหาภายในหนังสือเล่มเล็ก 3) คุณภาพสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดี ทั้งในส่วนของสื่อวิดีโอและสื่อกราฟิกสำหรับหนังสือเล่มเล็ก 4) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในส่วนของสื่อวิดีโอและสื่อกราฟิกสำหรับหนังสือเล่มเล็ก

คำสำคัญ: 1. การออกแบบสารสนเทศ 2. เทคโนโลยีเสมือนจริง 3. วัดใหญ่สุวรรณาราม 4. จังหวัดเพชรบุรี

Abstract

This study aims to 1) to study the information needs, 2) to design the information media, 3) to evaluate the quality of the information media, and 4) to study the satisfaction of tourists toward the information media for promoting tourism at Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province. The sample was divided into 3 groups. Group 1, for studying the information needs, consisted of 384 tourists visiting Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province. Group 2, for evaluating the quality of the information media for promoting tourism at Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province, consisted of five experts selected by purposive sampling, including experts in public relations media design, information design, and information science and digital content. Group 3, for studying satisfaction toward the information media, consisted of 384 tourists visiting Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province. The research instruments included a questionnaire on information needs of tourists visiting Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province, electronic information media of Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province, a media quality assessment form, and a satisfaction assessment form for the electronic information media. Data were collected through field study and online questionnaires.

The findings revealed that 1) tourists had the highest information needs regarding the history of the temple, followed by the highlights and significant points of the temple, photo or viewpoint spots within the temple, maps, and travel routes. The preferred format of information was multimedia video, and the most accessed social media platform was TikTok, followed by YouTube and Instagram, 2) The design of information for promoting tourism at Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province, was developed according to the 5

steps ADDIE Model, resulting in successful and practical information design in the form of a booklet as both electronic and printed media, and 6 video media. Both media formats included bilingual subtitles in English and Chinese and employed augmented reality (AR) technology to present the content within the booklet, 3) The overall quality of the information media for promoting tourism at Wat Yai Suwannaram, Phetchaburi Province, was rated as good, both for video media and graphic media in the booklet, and 4) The overall satisfaction of tourists toward the information media was at the highest level, both for the video media and the graphic media in the booklet.

Keywords: 1. *Information design*, 2. *virtual reality technology*, 3. *Wat Yai Suwannaram*, 4. *Phetchaburi Province*

บทนำ

จังหวัดเพชรบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลากหลายที่ควรได้รับการอนุรักษ์และเผยแพร่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ที่ได้รับความนิยมในหมู่เยาวชนรุ่นใหม่ เป็นประสบการณ์ในการทำงานและการใช้ชีวิตที่ดี ในปี 2566 จังหวัดเพชรบุรีได้รับการยกย่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวใกล้เมืองหลวงที่ตอบโจทย์ทุกสไตล์ทั้งธรรมชาติ ป่าเขา ทะเล แม่น้ำ เมืองเก่า และเมืองแห่งอาหารที่หลากหลายมิติ (เพ็ญรุ่งไยสามเสน, 2566: ออนไลน์) พื้นที่ในเมืองเพชรบุรีเป็นชุมชนเก่าแก่ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ผ่านมุมมองการนำเสนอในรูปแบบของวัดวาอารามและบ้านเรือนเก่าที่สะท้อนสถาปัตยกรรมโบราณจากหลายยุคหลายสมัย รวมทั้งงานศิลปะของศิลปินท้องถิ่นที่ทำให้เมืองเพชรบุรีมีความโดดเด่นและเต็มไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรม (สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, 2567: ออนไลน์) เขตอำเภอเมืองเพชรบุรีเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีโบราณสถานและวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงวิถีชีวิตชุมชนเก่าที่ผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรม และกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนได้รับฉายาว่า "อยุธยาที่ยังมีชีวิต" (ณัฐวุฒิ สุวรรณช่าง, 2563)

ปัจจุบันวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีเสน่ห์ที่มาจากเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมไทยและศิลปะช่างเมืองเพชร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่วัดหรือศาสนสถานกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากขึ้น วัดวาอารามกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย มีพิพิธภัณฑ์และสถานที่ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ อีกทั้งมีการส่งเสริมการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่น่าสนใจ ช่วยส่งเสริมธุรกิจและการค้าในพื้นที่ โดยการท่องเที่ยวในส่วนใหญ่นำมาซึ่งรายได้ในรูปแบบของค่าบริการท่องเที่ยว ร้านอาหาร ที่พัก การจัดทัวร์

และชื่อของที่ทำจากสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งสินค้าที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน (กนกกาญจน์ กล่อมเกลา, และธีระศักดิ์ ทรัพย์ประเสริฐ, 2567) วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ถือว่าเป็นวัดที่เป็นเพชรน้ำเอกงานศิลปกรรมอยุธยาที่มีชีวิต มีปรากฏหลักฐานมาหลายยุคหลายสมัย มีความสำคัญดังปรากฏในหลักฐานปี พ.ศ. 2452 พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงให้ความสำคัญในพระอารามแห่งนี้มาก (จิราวรรณ แสงเพ็ชร, 2567: ออนไลน์) ปัจจุบันได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่จำนวนผู้เยี่ยมชมยังไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากจังหวัดเพชรบุรีเป็นทางผ่านสำหรับผู้เดินทางไปยังจังหวัดอื่นในภาคตะวันตกและภาคใต้ นอกจากนี้ยังพบว่าวัดใหญ่สุวรรณารามยังขาดสารสนเทศและสื่อที่สามารถนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด ทั้งจุดสำคัญและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมมากขึ้น

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าสารสนเทศเพื่อใช้ในการสื่อสารและนำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวของวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ยังมีน้อย ไม่มีความเป็นปัจจุบันและยังไม่มีเผยแพร่ในรูปแบบที่น่าสนใจต่อนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการออกแบบสารสนเทศเพื่อนำมาใช้ในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี เพื่อให้มีความหลากหลายรองรับการท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมากขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อออกแบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
3. เพื่อประเมินคุณภาพสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบสารสนเทศ (information design) การออกแบบสารสนเทศเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการจัดโครงสร้างและนำเสนอข้อมูลให้เข้าใจง่ายและเกิดประสิทธิภาพในการสื่อสาร โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงความชัดเจน ความน่าเชื่อถือ และการสร้างประสบการณ์ที่ดึงดูดผู้ใช้ การออกแบบสารสนเทศจึงเป็นกระบวนการจัดระเบียบและนำเสนอข้อมูลให้ผู้ใช้เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้รวดเร็ว (กนกวรรณ แก้วเกาะสะบ้า, และถนอม ห่อวงศ์สกุล, 2566) อีกทั้งเป็นการบูรณาการนำไปสู่สื่อประชาสัมพันธ์ที่ใช้หลักการสารสนเทศช่วยเพิ่มความน่าสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ โดยการนำมาประยุกต์ใช้อย่างหลากหลาย องค์ประกอบด้านการออกแบบสารสนเทศในสื่อท่องเที่ยวออนไลน์สามารถส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ จุดหมายปลายทาง และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ (Wang, 2023)

2. ทฤษฎีการเรียนรู้และการออกแบบการสื่อสารด้วย ADDIE Model ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดการออกแบบเชิงระบบที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในงานวิจัยเพื่อการศึกษาและสื่อสารสารสนเทศ การออกแบบการสื่อสารด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วย ADDIE Model เป็นกระบวนการเชิงระบบที่ได้รับการยอมรับ วิวัฒน์ มีสุวรรณ (2567) เสนอว่าการใช้ ADDIE Model สามารถช่วยให้การพัฒนาและประเมินสื่อมีความเป็นระบบและตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน ขณะที่ Branson et al. (1975) ได้พัฒนากลอบ ADDIE ขึ้นครั้งแรก โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนา นำไปใช้ และประเมินผล ซึ่งเป็นแนวทางมาตรฐานที่ใช้กันโดยทั่วไป

3. แนวคิดการสื่อสารและการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว Chumnumwat & Chanvichai (2024) ชี้ว่าการสื่อสารการท่องเที่ยวผ่านสื่อดิจิทัลต้องอาศัยเนื้อหาที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความหมายและความเชื่อมโยงกับผู้รับสาร Grunig & Hunt (1984) ได้เสนอทฤษฎี Two-Way Symmetrical Model ที่เน้นการสื่อสารเชิงโต้ตอบแบบสมดุล ซึ่งถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการตลาดดิจิทัลในการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับนักท่องเที่ยว

4. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการใช้สารสนเทศ เน้นการใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อสร้างความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมและมรดกท้องถิ่น ณัฐวุฒิ สุวรรณช่าง (2563) อธิบายว่าการนำเสนอข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมช่วยเสริมคุณค่าและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ขณะที่ McIntosh & Goeldner (1990) นำเสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้ เข้าใจ และชื่นชมมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น

5. แนวคิดการใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (AR/VR) ในการท่องเที่ยว ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ Azuma (1997) ระบุว่า AR เป็นการผสมผสานโลกจริงกับวัตถุเสมือนในแบบสามมิติและทำงานแบบเรียลไทม์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือความสมจริง (immersion) การโต้ตอบ (interaction) และการมองเห็นข้อมูลเสริม (visualization) ซึ่ง ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล และคณะ (2566) ได้ศึกษาและพบว่าในสื่อมัลติมีเดียช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและสร้างการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แนวคิดทั้ง 5 ด้าน ลมมีความสัมพันธ์และสนับสนุนกรอบแนวคิดของการวิจัยเรื่อง การออกแบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยแนวคิดการออกแบบสารสนเทศ (Information Design) เป็นฐานสำคัญในการจัดโครงสร้างและนำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และดึงดูดผู้ใช้ ส่วนแนวคิด ADDIE Model ช่วยกำหนดกระบวนการออกแบบและพัฒนาสื่ออย่างเป็นระบบ แนวคิดด้านการสื่อสารและสื่อดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยว เน้นการสื่อสารแบบสองทางที่สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการใช้สารสนเทศ ชี้ให้เห็นถึงการถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านข้อมูลเชิงลึกอย่างมีความหมาย และแนวคิด เทคโนโลยีเสมือนจริง (AR/VR) ช่วยเสริมการนำเสนอให้มีความสมจริงและเกิดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม แนวคิดทั้งหมดจึงสอดคล้องประสานกันในการพัฒนาและออกแบบสารสนเทศที่สามารถสื่อสารคุณค่าทางวัฒนธรรมของวัดใหญ่สุวรรณารามได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (research and development) โดยใช้รูปแบบการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มี 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสารสนเทศและกระบวนการคิดเชิงออกแบบ รวมถึงพฤติกรรมและความต้องการสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ข่าวสาร รูปแบบและประเภทของสารสนเทศ รวมถึงสารสนเทศที่ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้แนวคิดและหลักการที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนางานวิจัยและชิ้นงาน พร้อมกำหนดขั้นตอนและแนวทางการวิจัยที่ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความต้องการสารสนเทศของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม ซึ่งไม่สามารถทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน จึงคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran (1977 อ้างถึงใน จักรพันธ์ กิตติรัตนัน, และอรณัฏฐ์ อธิธัญญ์, 2567) กำหนดสัดส่วนที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 384 คน และใช้การเลือกตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยว ณ วัดใหญ่สุวรรณาราม เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสอบถามความต้องการสารสนเทศของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี มี 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยว ตอนที่ 3 ความต้องการสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วยด้านเนื้อหาของสารสนเทศ ด้านรูปแบบของสารสนเทศ ด้านช่องทางการรับรู้สารสนเทศ แบบสอบถามทั้ง 3 ตอน เป็นข้อคำถามปลายปิด และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับความต้องการสารสนเทศเป็นข้อคำถามปลายเปิด แบบสอบถามมี 2 ภาษาไทย ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ และผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 จำนวน 14 ข้อ ที่สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้จริง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถามตอนที่ 1-3 ได้แก่ ความถี่และร้อยละ และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ณ วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้แบบฟอร์มออนไลน์ ระหว่างวันที่ 11-30 กันยายน 2566

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยมีการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการสารสนเทศของนักท่องเที่ยว มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบสารสนเทศและเลือกช่องทางการหรือรูปแบบการนำเสนอสารสนเทศ ซึ่งพัฒนาเป็นคู่มือ (Booklet) ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผสมผสานเทคโนโลยีเสมือนจริง (Augmented Reality) ผ่านสื่อวิดีโอ เนื้อหา

ประกอบด้วย 3 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัดใหญ่สุวรรณาราม เช่น ประวัติความเป็นมา จุดเด่น และสิ่งอำนวยความสะดวก 2) การเตรียมตัวและการเดินทางท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมเทศกาล แผนที่ เส้นทาง การเดินทาง และเวลาเปิด-ปิด 3) ช่องทางการติดต่อสอบถาม และการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจ

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาคุณภาพสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี จากผู้เชี่ยวชาญ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ 1 คน ด้านการออกแบบสารสนเทศ 2 คน และด้านสารสนเทศศาสตร์และดิจิทัลคอนเทนต์ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สื่อสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และแบบประเมินคุณภาพสื่อสารสนเทศ มี 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 คุณภาพของสื่อวิดีโอ ตอนที่ 2 คุณภาพของสื่อกราฟิกสำหรับหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือ แบบประเมินคุณภาพเป็นแบบประเมิน 5 ระดับ (rating scale) ตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2560) และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการปรับปรุงคุณภาพของสื่อสารสนเทศ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และตอนที่ 3 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ระหว่างวันที่ 20-23 ตุลาคม 2566

ขั้นตอนที่ 5 การศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ระหว่างวันที่ 1 – 31 ธันวาคม 2566 และวันที่ 1-5 มกราคม 2567 โดยไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ใช้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran (1977 อ้างถึงใน จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์, และอรณัฐ อธิรญาวัฒน์, 2567) ประเมินค่าสัดส่วนของกลุ่มประชากรที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน และใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบบังเอิญ และผู้ตอบแบบสอบถามต้องไม่เคยตอบแบบสอบถามความต้องการสารสนเทศมาก่อน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี มี 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ สัญชาติ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ เป็นแบบสอบถามปลายปิด ตอนที่ 2 ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อวิดีโอ และตอนที่ 3 ความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือ (Booklet) เป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2560) และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แบบสอบถามมี 2 ภาษาไทย ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ผ่านการตรวจสอบการใช้ภาษาด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา และผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน มีค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ที่ระหว่าง 0.60-1.00 จำนวน 19 ข้อที่สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้จริง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ได้แก่ ความถี่และร้อยละ ตอนที่ 2-3 ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ณ วัดใหญ่สุวรรณาราม โดยใช้แบบฟอร์มออนไลน์

ผลการวิจัย

1. การศึกษาความต้องการสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า

1.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 54.43 ส่วนมากเป็นคนไทยร้อยละ 35.16 รองลงมาเป็นคนสัญชาติกัมพูชา ร้อยละ 10.42 และสัญชาติจีนและฟิลิปปินส์ ร้อยละ 8.33 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26-35 ปี ร้อยละ 42.97 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 40.89 อาชีพที่พบมากที่สุดคือค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 28.65 รองลงมาคือลูกจ้าง/พนักงานเอกชน ร้อยละ 26.82 และข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 20.57 ตามลำดับ

1.2 นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ส่วนใหญ่เคยมาเพชรบุรี 2-4 ครั้งต่อปี ร้อยละ 64.84 นิยมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ร้อยละ 35.94 รองลงมาคือท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ร้อยละ 23.70 และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 22.40 ช่องทางการรู้จักวัดมากที่สุดมาจากสื่อสังคมออนไลน์ ร้อยละ 64.58 รองลงมาเป็นครอบครัว/ญาติ ร้อยละ 12.50 และเพื่อน ร้อยละ 9.11 การเดินทางส่วนใหญ่ใช้รถยนต์เช่า ร้อยละ 49.22 และสะดวกมาเยี่ยมชมวัดในวันอาทิตย์ ร้อยละ 51.56 เป็นช่วงเวลาเช้า 08.30-12.00 น. ร้อยละ 54.95 ใช้เวลาชมโดยเฉลี่ยน้อยกว่า 15 นาที ร้อยละ 31.51 รองลงมาอยู่ที่ 15-30 นาที ร้อยละ 28.68 และมากกว่า 45 นาที ร้อยละ 21.88 ตามลำดับ

1.3 ความต้องการสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยผู้ตอบแบบสอบถามตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก ซึ่งพบว่านักท่องเที่ยวต้องการสารสนเทศเกี่ยวกับประวัติความเป็นมามากที่สุด ร้อยละ 100 รองลงมาคือจุดเด่นและจุดสำคัญของวัด ร้อยละ 99.48 และแผนที่และเส้นทางการเดินทาง ร้อยละ 94.27 ในด้านรูปแบบของสารสนเทศที่มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ สื่อมัลติมีเดียและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทสื่อวิดีโอ ร้อยละ 96.61 รองลงมาเป็นโปสเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 86.46 และระบบการท่องเที่ยวอัจฉริยะ (smart tourism system) ในรูปแบบระบบการท่องเที่ยวจำลองสถานที่ขึ้นมาเป็นโลกเสมือนจริง (VR) ร้อยละ 52.86 ด้านช่องทางการรับรู้และใช้สารสนเทศ นักท่องเที่ยวมีความต้องการสารสนเทศมากที่สุดในช่องทางดีกดอก ร้อยละ 88.54 รองลงมาเป็นยูทูบ ร้อยละ 83.59 และอินสตาแกรม ร้อยละ 78.13 ตามลำดับ

2. การออกแบบสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาตามขั้นตอนของ ADDIE Model จำนวน 5 ขั้นตอน (Seels & Glasgow, 1998) ประกอบด้วย

2.1 ขั้นการวิเคราะห์ (analysis) ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความต้องการสารสนเทศ มาเป็นกรอบกำหนดการวิเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศที่จะถูกนำมาใช้ในการนำเสนอสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนการเลือกรูปแบบการนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ และวิเคราะห์องค์ประกอบของเนื้อหาและสารสนเทศที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูลของวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยแบ่งเนื้อหาภายในเป็น 3 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัด ได้แก่ ประวัติความเป็นมา เรื่องราวหรือความเชื่อเกี่ยวกับวัด วัฒนธรรมและข้อควรปฏิบัติ จุดเด่นและจุดสำคัญที่น่าสนใจภายในวัด แผนผังและสิ่งอำนวยความสะดวกในวัด 2) ข้อมูลการเตรียมตัวและการเดินทางท่องเที่ยว ประกอบด้วย กิจกรรมเทศกาลหรือพิธีกรรมทางศาสนา แผนที่ เส้นทางการเดินทาง เวลาเปิด-ปิด และค่าใช้จ่ายในการเข้าเที่ยวชม และ 3) ข้อมูลช่องทางการติดต่อสอบถาม เช่น เบอร์โทรศัพท์ เว็บไซต์ หรือสื่อสังคมออนไลน์ สำหรับการติดต่อเพิ่มเติม จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์แนวทาง รูปแบบสื่อสารสนเทศและการจัดการสารสนเทศด้านเนื้อหาเพื่อนำเสนอให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าใจตามลำดับเนื้อหาที่วางแผนไว้ รวมทั้งศึกษากระบวนการสร้างและพัฒนาสื่อให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพื่อตอบโจทย์ผู้ใช้งานจากประสบการณ์จริง

2.2 ขั้นการออกแบบ (Design) ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบสารสนเทศลักษณะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2 ประเภท ดังนี้

2.2.1 หนังสือเล่มเล็ก (Booklet) จัดทำทั้งแบบอิเล็กทรอนิกส์และสิ่งพิมพ์ ขนาด A5 ใช้โทนสีครีม ทอง และน้ำตาลเพื่อสร้างบรรยากาศคลาสสิกและอบอุ่น โดยกำหนดรูปแบบอักษร Sans Serif (Cloud Soft และ Anatason) พร้อมการใช้สีสามระดับเฉด เนื้อหาครอบคลุม ภาษาไทย อังกฤษ และจีน ภาพประกอบเป็นภาพถ่ายสถานที่จริงที่ผู้วิจัยบันทึกด้วยตนเองและได้รับอนุญาตจากวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี แหล่งข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้ช่วยเจ้าอาวาส รวมถึงการศึกษาจากเอกสารในห้องสารสนเทศท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เนื้อหาในแต่ละหน้าเชื่อมโยงกับวิดีโอและเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและประสบการณ์เชิงโต้ตอบ

2.2.2 สื่อวิดีโอ แบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของวัด เช่น ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ วัฒนธรรม และข้อควรปฏิบัติในการเที่ยวชม จำนวน 1 วิดีโอ ความยาวไม่เกิน 2 นาที 2) จุดเด่นและจุดสำคัญ แผนผังภายใน และสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 6 วิดีโอ ความยาวไม่เกิน 1.30 นาทีต่อเรื่อง และ 3) ข้อมูลการเตรียมตัวและการเดินทาง เช่น เทศกาลหรือพิธีกรรม แผนที่ เวลาเปิด-ปิด และค่าใช้จ่าย ความยาวไม่เกิน 3 นาที วิดีโอทั้งหมดออกแบบให้สอดคล้องกับเนื้อหาใน Booklet ใช้ภาพถ่ายสถานที่จริงผสมสื่ออินโฟกราฟิก พร้อมคำบรรยายภาษาอังกฤษและจีน

2.3 ขั้นการพัฒนา (Development) ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนา Booklet ด้วยโปรแกรม Canva ได้จำนวน 11 หน้า ขนาด A5 ขณะที่การผลิตวิดีโอใช้โปรแกรม Vegas และฝังวิดีโอลงใน Booklet

ผ่านระบบเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) โดยใช้โปรแกรม Artivive เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาและสร้างประสบการณ์ที่สมบูรณ์มากขึ้น ดังภาพที่ 1-3

ภาพที่ 1 ตัวอย่างหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือ (Booklet)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างสื่อวิดีโอแนะนำสิ่งสำคัญภายในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 3 สื่อวิดีโอบนหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือด้วยการใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (AR)

2.4 ขั้นการนำไปใช้ (Implementation) ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเนื้อหาและภาพประกอบในหนังสือเล่มเล็ก โดยได้รับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เมื่อสื่อมีความสมบูรณ์แล้วจึงจัดพิมพ์จำนวน 30 เล่ม สำหรับสื่อวิดีโอ ได้มีการทดสอบคุณภาพทั้งด้านภาพ เสียง และคำบรรยายภาษาอังกฤษและภาษาจีน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาให้คำแนะนำเพิ่มเติม ผลงานทั้งหมดถูกอัปโหลดเข้าสู่ระบบ Cloud เพื่อเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) และผ่านการทดสอบการใช้งานอย่างต่อเนื่อง

2.5 ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือประกอบด้วยสื่อวิดีโอและระบบเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) เสร็จแล้วจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ 1 คน ด้านการออกแบบสารสนเทศ 2 คน และด้านสารสนเทศศาสตร์และดิจิทัลคอนเทนต์ จำนวน 2 คน ประเมินคุณภาพสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ด้วยแบบประเมินคุณภาพสื่อสารสนเทศ

3. คุณภาพสื่อสารสนเทศสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า สื่อสารสนเทศที่ถูกออกแบบและพัฒนาขึ้นมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายตอนพบว่า ตอนที่ 2 คุณภาพของสื่อกราฟิกสำหรับหนังสือเล่มเล็ก มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการใช้งานเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) มีคุณภาพอยู่ระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.47) รองลงมาเป็นด้านเนื้อหา มีคุณภาพอยู่ระดับดี ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.60) และด้านการออกแบบ มีคุณภาพอยู่ระดับดี ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.38) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณภาพสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม โดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อคำถามการประเมินคุณภาพ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ตอนที่ 1 คุณภาพของสื่อวิดีโอ	4.10	0.56	ระดับดี
1. ด้านเนื้อหา	4.16	0.55	ระดับดี
2. ด้านการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเนื้อหา	4.20	0.40	ระดับดี
3. ด้านการใช้เสียง	4.05	0.65	ระดับดี
4. ด้านภาพประกอบ	4.00	0.63	ระดับดี
ตอนที่ 2 คุณภาพของสื่อกราฟิกสำหรับหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือ	4.31	0.53	ระดับดี
1. ด้านเนื้อหา	4.44	0.60	ระดับดี
2. ด้านการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเนื้อหา	4.05	0.66	ระดับดี

ข้อคำถามการประเมินคุณภาพ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
3. ด้านการออกแบบ	4.16	0.38	ระดับดี
4. ด้านการใช้งานเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR)	4.58	0.47	ระดับดีมาก
รวม	4.21	0.55	ระดับดี

4. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศทางเลือก (LGBTQ+) ร้อยละ 38.02 ส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย ร้อยละ 56.25 รองลงมาเป็นสัญชาติจีน ร้อยละ 13.54 และสัญชาติเมียนมาร์ ร้อยละ 8.85 มีอายุระหว่าง 36-45 ปีมากที่สุด ร้อยละ 38.54 มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่ที่ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 36.98 และประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด ร้อยละ 31.77 ลูกจ้างและพนักงานเอกชน ร้อยละ 22.66 และนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 19.01 ตามลำดับ

4.2 นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายตอนพบว่า ตอนที่ 2 หนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 4.91$, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเนื้อหา ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.44) ด้านการใช้งานเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.40) รองลงมาได้แก่ ด้านการออกแบบ ($\bar{X} = 4.91$, S.D. = 0.43) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม

ข้อคำถามการประเมินความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ตอนที่ 1 สื่อวิดีโอ	4.89	1.27	มากที่สุด
1. ด้านเนื้อหา	4.85	1.26	มากที่สุด
2. ด้านภาพประกอบ	4.98	1.30	มากที่สุด
3. ด้านการใช้เสียง	4.85	1.26	มากที่สุด
ตอนที่ 2 หนังสือเล่มเล็กในรูปแบบคู่มือ (Booklet)	4.91	0.43	มากที่สุด
1. ด้านเนื้อหา	4.90	0.46	มากที่สุด
2. ด้านการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเนื้อหา	4.92	0.44	มากที่สุด
3. ด้านการออกแบบ	4.91	0.43	มากที่สุด
4. ด้านการใช้งานเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR)	4.92	0.40	มากที่สุด
รวม	4.90	0.85	มากที่สุด

อภิปรายผล

นักท่องเที่ยวมีความต้องการสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา จุดเด่นและจุดสำคัญภายในวัด ตลอดจนแผนที่และเส้นทางการเดินทาง ซึ่งสะท้อนความจำเป็นของการวางแผนการท่องเที่ยวล่วงหน้า โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันวาย (อายุ 26–35 ปี) ที่นิยมการแสวงหาข้อมูลด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะดา ดาวล้อมจันทร์ (2563) ที่พบว่านักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลสถานที่ ที่พัก อาหาร และการเดินทางเพื่อการจัดการแผนท่องเที่ยวล่วงหน้า และนิยมใช้สื่อมัลติมีเดียประเภทวิดีโอที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงสะดวก

การออกแบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ใช้แนวคิด ADDIE Model 5 ขั้นตอน ประสบความสำเร็จในการพัฒนาและใช้งานจริงจากกระบวนการพัฒนาเน้นการออกแบบข้อมูลและองค์ประกอบโดยคำนึงถึงผู้ใช้สารสนเทศเป็นหลัก เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เนื้อหาข้อมูลเกี่ยวกับวัด การเตรียมตัวและการเดินทางท่องเที่ยว และข้อมูลติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงมีการออกแบบสื่อสารสนเทศใน 3 รูปแบบ ได้แก่ คู่มือเล่มเล็ก (Booklet) อีเล็กทรอนิกส์ และสื่อสิ่งพิมพ์ขนาด A5 ใช้โทนสีคลาสสิกที่สอดคล้องกับบรรยากาศวัด พร้อมนำเสนอข้อมูลด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ และสื่อสารสนเทศได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงตามคำแนะนำ ก่อนนำไปใช้งานจริงกับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ แก้วเกาะสะบ้า และ ธนอม ห่อวงศ์สกุล (2566) และ ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล และคณะ (2566) พัฒนาสื่อมัลติมีเดียโดยใช้กระบวนการ ADDIE Model 5 ขั้นตอนสามารถนำไปใช้งานได้จริง เพราะมีการเริ่มจากการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย พฤติกรรมการใช้สื่อและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงออกแบบสื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และพัฒนาสื่อตามที่ออกแบบไว้ มีการทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายและตรวจสอบประสิทธิภาพ รวมถึงการประเมินสื่อ เพื่อให้สื่อสามารถใช้งานได้จริง

คุณภาพสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรีที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับดี สื่อวิดีโอมีคุณภาพดีในด้านเนื้อหา ภาษา เสียงบรรยาย และภาพประกอบ อีกทั้งมีการนำเสนอหลายภาษาทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี AR เพื่อสร้างประสบการณ์เสมือนจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศกร รุ่งกำจัด, ญัฐพล รำไพ, และสุติเทพ ศิริพิพัฒนกุล (2566) ที่พบว่าคุณภาพของสื่อวิดีโอที่ค้นมีความเหมาะสมในเรื่องของการใช้ภาษาและเสียงบรรยายในระดับดีเช่นเดียวกัน และงานวิจัยของ จิตนตนา กลิ่นนันทน์, ชัชวาล ชุมรักษา, ขรรค์ชัย แซ่แต้, ศิลป์ชัย สุวรรณมณี, และพลากร คล้ายทอง (2566) และ ภูสิตา เห็นประเสริฐ, ดวงพร ศรีหาตา และ ทนันทยา คำคุ้ม (2566) ที่พบว่าการใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) เข้ามาเสริมการนำเสนอเนื้อหาทำให้สื่อมีคุณภาพอยู่ระดับดีมาก

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมากที่สุด ทั้งในรูปแบบของสื่อวิดีโอและคู่มือเล่มเล็ก เนื่องจากสื่อเหล่านี้ได้รับการพัฒนาจากการศึกษาความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศและการออกแบบที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งาน โดยมีการผสมผสานภาพ เสียง และข้อความที่สร้างความน่าสนใจ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (AR) ที่ทำให้สื่อมีความทันสมัยมากขึ้น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงศกร รุ่งกำจัด ญัฐพล รำไพ และสุติเทพ ศิริพิพัฒนกุล (2566) ที่ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อสื่อดิจิทัลวิถีทัศน์การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีเสมือนจริงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพบว่ามีความพึงพอใจมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีความหลากหลายของเนื้อหาและรูปแบบ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ในหลายมิติ ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมร่วมสมัยของวัด อันจะช่วยเพิ่มความน่าสนใจและคุณค่าทางการเรียนรู้แก่ผู้รับสาร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเปรียบเทียบสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้ในแพลตฟอร์มออนไลน์หลายรูปแบบ โดยใช้รูปแบบการออกแบบที่เหมือนกันเป็นชุดเดียวกัน เพื่อเป็นอัตลักษณ์และสร้างภาพลักษณ์ที่จดจำได้

2.2 ควรมีการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลายรูปแบบนอกเหนือจากข้อมูลพื้นฐานของวัดที่มีอยู่แล้ว และควรสร้างจุดเชื่อมโยงจุดแตกต่างและจุดเด่นของวัดในจังหวัดเพชรบุรี อันจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการนำเสนอสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์หรือคอนเทนต์ที่หลากหลายมากขึ้นกว่าเดิม

2.3 สื่อดังกล่าวสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะของวัดหรือสถานที่สำคัญในรูปแบบโบราณสถานท้องถิ่นได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกกาญจน์ กลุ่มเกลา, และ ชีระศักดิ์ ทรัพย์ประเสริฐ. (2567). ทักษะคิดและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารศิลปการจัดการ*, 8(1), 226 – 248. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/download/267322/179455/1105850>

- กนกวรรณ แก้วเกาะสบ้า, และณอม ห่อวงศ์สกุล. (2566). การพัฒนาอัลติมีเดียแบบสื่อประสมเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันและประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวชุมชนโซนเขาจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(2), 61-96. <https://so05.tcithaijo.org/index.php/srj/article/download/267132/180173/1067877>
- จักรพันธ์ กิตตินรรัตน์, และอรณัญญ์ อธิ์ธัญวัฒน์. (2567). การสุมตัวอย่างในงานวิจัย: หลักการ วิธีการ และการประยุกต์ใช้. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการศึกษา*, 2(1), 39-55. <https://so11.tci-thaijo.org/index.php/IAEM/article/view/1111>
- จินตนา กลิ่นนันท, ชัชวาล ชุมรักษา, ชรรค์ชัย แซ่แต้, ศิลป์ชัย สุวรรณมณี, และพลากร คล้ายทอง. (2566). การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหลังวิกฤตโควิด-19 กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนตำบลลานซ้อย อำเภอบ้านพะยอม จังหวัดพัทลุง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 17(1), 34-43. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/264316>
- จิราวรรณ แสงเพ็ชร. (2567). รายการ "ตั้ง ต้น ค้น ราก" ตอนที่ 3 - งานพุทธศิลป์ และความเป็นมาของวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี [วิดีโอ]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=4Gs61yVvSZ8>
- ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล, เมธชนนท์ ประจวบลาภ, เจษฎากร อังกุลพัฒนาสุข, และฐานิษา สุขเกษม. (2566). แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ. *วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม*, 11(2), 27-41. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jcosci/article/view/268565>
- ณัฐภูมิ สุวรรณช่าง. (2563). การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเอง กรณีศึกษา ชุมชนวัดเกาะ อำเภอมะนัง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์ (มสป.)*, 22(1), 39-59. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/hspbruacthjournal/article/download/256821/173361>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.
- ปิยะดา ดาวล้อมจันทร์. (2563). *พฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศของนักท่องเที่ยวไทยเจนเนอเรชันวาย*. [ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. <http://ir-ithesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1156/1/gs602130015.pdf>
- พงศกร รุ่งกำจัด, ณัฐพล รำไพ, และสุติเทพ ศิริพิพัฒน์กุล. (2566). การพัฒนาสื่อดิจิทัลวิถีทัศน์การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีการเรียนรู้แบบเสมือนจริง เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์การทัศนศึกษาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารแม่โจ้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 9(1), 14-29. <https://mitij.mju.ac.th/ARTICLE/R66002.pdf>

- เพ็ญรุ่งไย สามเสน. (2566). *ททท.พลิกโฉมเที่ยวเพชรบุรี เปิดจุดขายใหม่ 8 อำเภอ ชูอาหาร & ป่ามรดกโลก เปิดฟรีทัวร์รถรางรอบเมืองเก่า*. <https://shorturl.asia/qzRWs>
- ภูสิตา เห็นประเสริฐ, ดวงพร ศรีหาตา และ ทนันทา คำคุ้ม. (2566). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทคโนโลยีความจริงเสริม การท่องเที่ยววิถีชุมชนคนภูไท จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิจัยและพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง*, 2(1), 23-31. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/RDGMSJournal/article/view/203>
- วิวัฒน์ มีสุวรรณ. (2567). *วิจัยทางเทคโนโลยีการศึกษา*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี. (2567). *ชุมชนเมืองเก่าเพชรบุรี*. จังหวัดเพชรบุรี. <https://www.phetchaburi.go.th/newpb24/travel/detail/10>
- Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6(4), 355–385. <https://doi.org/10.1162/pres.1997.6.4.355>
- Branson, R. K., Rayner, G. T., Cox, J. L., Furman, J. P., King, F. J., & Hannum, W. H. (1975). *Interservice procedures for instructional systems development* (5 vols.; TRADOC Pam 350-30, NAVEDTRA 106A). U.S. Army Training and Doctrine Command.
- Chumnumwat, S., & Chanvichai, K. (2024). The digital content on social media for tourism promotion of Wang Krod Community, Phichit. *Journal of Management and Information Sciences Naresuan University: MIS Journal*, 19(4), 180–195. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/BECJournal/article/view/272598?utm_source=chatgpt.com
- Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). *Managing public relations*. Rinehart & Winston.
- McIntosh, R. W., & Goeldner, C. R. (1990). *Tourism: Principles, practices, philosophies* (6th ed.). Wiley.
- Seels, B., & Glasgow, Z. (1998). *Making Instructional Design Decisions*. (2nd ed.) Merrill.
- Wang, C. (2023). Online tourism information quality and tourist resonance: Effects on destination image. *Frontiers in Psychology*, 14, 1140519. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1140519>

การใช้ภาษาอังกฤษในสแลงไทยบนเฟซบุ๊ก: การวิเคราะห์เชิงวิภาษหน่วยคำและเชิงอรรถศาสตร์

The Use of English in Thai Slang on Facebook: A Morphological and Semantic Analysis

ปริชาติ สารรัตน์

Parichart Salarat

อาจารย์ ภาควิชาวิทยาการภาษาและวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer, Department of Language Sciences and Cultures, Faculty of Liberal Arts and Science, Kasetsart University

*Corresponding Author, E-mail: parichart.s@ku.th

Received : September 03, 2025

Revised : November 30, 2025

Accepted : December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์กระบวนการในสร้างคำหรือสำนวนสแลงไทยที่มีการใช้ภาษาอังกฤษ และ 2) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำเมื่อนำมาใช้เป็นสแลงในภาษาไทยในเฟซบุ๊ก ข้อมูลที่ใช้รวบรวมจากเพจเฟซบุ๊กยอดนิยมของไทย 10 เพจ พบคำสแลงที่มีการใช้ภาษาอังกฤษจำนวน 74 คำ จากนั้นวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิจัยเชิงพรรณนาแบบคุณภาพ ใช้ประเภทกระบวนการในสร้างคำจาก Mattiello (2013) และการจัดหมวดหมู่ทางความหมายของ Ullmann (1962) ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการสร้างคำที่ใช้มากที่สุดคือ การประสมคำ คิดเป็น 56.74% โดยมักเกิดจากการประสมคำไทยกับอังกฤษ เช่น “ทัวร์ลง”, “พ่อไมโครเวฟ” รองลงมาคือการเติมคำปัจจัย 13.51% เช่น “ทีม-”, “-คีย์บอร์ด” นอกจากนี้มีการใช้คำย่อ เช่น “MVP” การตัดคำ เช่น “เวอร์” และการซ้ำคำ เช่น “ฟิล ๆ” แต่พบในสัดส่วนน้อย ในขณะที่ไม่พบกระบวนการรวมคำในการสร้างคำสแลง แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการสร้างคำในระดับวากยสัมพันธ์มากกว่าระดับเสียง ในแง่ความหมาย พบว่ากระบวนการที่พบบ่อยที่สุดคือ การเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์จำนวน 41.89% เช่น คำว่า “เต็มกราฟ”, “ชั้น G” ซึ่งสะท้อนการตีความเชิงสัญลักษณ์ในบริบทวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ยังพบ การจำกัดความหมาย 24.33% และการเปลี่ยนความหมายไปในทางลบ 12.16% เช่น “เซ็คบิล” ไม่พบตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงความหมายในทางบวก จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยไม่เพียงแต่ยืมคำจากภาษาอังกฤษเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ในการดัดแปลงความหมายให้สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมไทยอีกด้วย

คำสำคัญ: 1. คำหรือสำนวนสแลง 2. การปนภาษา 3. สื่อสังคม 4. เฟซบุ๊ก

Abstract

The objectives of this study are 1) to analyze the word formation processes of Thai slang that uses English elements, and 2) to examine the semantic changes of these words when used as Thai slang on Facebook. The data were collected from ten popular Thai Facebook pages. 74 English-originated slang words were qualitatively examined using a qualitative descriptive method, utilizing morphological categories by Mattiello (2013) and semantic typologies by Ullmann (1962). The results reveal the most productive morphological process was compounding (56.74%), often with Thai-English compounds (e.g., ทัวร์ลง, พ่อไมโครเวฟ), followed by affixation (13.51%) such as ทิม-, or -คีย์บอร์ด, as morphological models for expressive meaning. There were also clipping (เว'อรั), alphabetism (MVP, ROV), and reduplication (ฟิล ๆ), but less so. Surprisingly, real blending was not observed, which would suggest a preference for syntactic over phonemic innovation. The most prevalent process semantically was metaphorization (41.89%), as in words like เต็มกราฟ and ซั้ G, involving symbolic reinterpretation in terms of Thai culture. Narrowing (24.33%) and pejoration (12.16%) were likewise prevalent, with words like เชี คบิล conveying a negative meaning. No examples of amelioration were found. These findings are evidence that not only do Thai speakers borrow English words, they also actively resemantify them through culture-inseminated linguistic creativity.

Keywords: 1. Slang expression, 2. code-mixing, 3. social media, 4. Facebook

Introduction

The increase of digital communication platforms has transformed the landscape of daily interaction that surrounds us, creating a popular linguistic environment – a constant invention and permissiveness. Along with the expansion of social media usage, traditional media consumption, that usually communicates in formal language, has increasingly shifted to user-generated content as a source favored over more casual and expressive means of communication (Jiamthapthaksin, Setthawong, & Ratanasawetwat, 2016). This digital discourse is defined by unique lexical features where language is not merely a tool for information exchange but a medium for advertising, entertainment, and identity construction (Liu et al., 2019; Nazir, Mehmood, & Mehmood, 2024). Within this context,

the rigid grammatical rules of standard language are often relaxed to accommodate the speed and conciseness of online interaction, leading to the emergence of Internet slang as a dominant linguistic feature (Sabri et al., 2020). This new form of language is marked by novel characteristics, humor, and a high degree of creativity, effectively capturing the attention of digital audiences in ways standard language cannot (Liu et al., 2019)

During the past decades, the Thai language has been more and more affected by globalization and online communication, especially on social media like Facebook. The one clear trend is the incorporation of English words in Thai slang, commonly used for humor, identity presentation, and emotional meaning (Benchamas, & Wilaporn, 2023; Sabri et al., 2020). This is not specific to borrowing; rather, English terms are phonologically, morphologically, and semantically adapted in order to fit Thai language and cultural norms (Unthanon, Chanthao, & Dandee, 2024; Sangsarai, 2021).

Social media accelerates such slang's diffusion. Thai speakers use innovative English words, especially to respond to popular culture and daily affairs (Pewpalaplow et al., 2023; Jiamthapthaksin, Setthawong, & Ratanasawetwat, 2016). Morphological processes such as clipping, affixation, and compounding are common (Mattiello, 2013; Kulkarni & Wang, 2018), so too are semantically motivated developments such as metaphorization, and pejoration (Yusuf, Fata, & Artini, 2022; Rahman, Supeni, & Mahmud, 2022).

While many studies have explored the influence of English on the Thai language, the majority have focused on loanwords within the areas of general linguistics and translation studies, fewer studies have examined these loans as slang, particularly in the context of social media communication. This study aims to investigate how morphological and semantic adjustment of English words in Thai slang occurs on Facebook.

Research Objectives

The purpose of this study is to examine the morphological integration processes of English words into Thai slang, and the English-derived slang expressions' English slang semantic changes.

Literature Review

One of the most innovative and socially rooted features of a language is slang, for it combines personal inventions and collective systems. Slang has a fast growth rate, is resistant to regulation, and is heavily influenced by technology and sociocultural factors. As Mattiello (2013) explains, slang tends to make use of extra-grammatical morphological techniques like blending, clipping, compounding, and reduplication to form new, expressive vocabulary. Through these means, speakers express condensed meaning, irony, or subcultural conformity. Regarding English, slang tends to break the so-called “morphological rules” as online and digital communication becomes prevalent and takes over. In this regard, Kulkarni, & Wang (2018) developed a computational model to examine slang form and structure further. Slang, as they pointed out, is a morphological structure of a language that diverges from dictionary norms.

The emergence of English as an international lingua franca has also had a great impact on the development of slang in many bilingual and multilingual communities, including Thailand. English words are borrowed and modified to fit local phonological, orthographic, and cultural conventions. In Thailand, the impact can readily be seen in the cyber community. As Unthanon, Chanthao, & Dandee (2024) noted, Thai individuals borrow English words via various morphological processes such as affixation, clipping, and hybridization, which exhibit linguistic creativity. English borrowings by Thai individuals demonstrate linguistic creativity and, at the same time, an expression of social identity and modernization. Further, what Wedananta et al. (2023) observe in a Balinese context holds here too: the incorporation of English items into youth discourse is commonly motivated by the desire to be seen as trendy and proficient in contemporary digital culture.

The evolution of Thai-English slang on social media such as Facebook and Twitter is not an accident but reflects more deep-seated sociolinguistic forces. As noted by Jiamthapthaksin, Setthawong, & Ratanasawetwat (2016), the speed and depth of the diffusion of slang have significantly been driven by the affordances of social media. Slang words now move in real-time, evolving in response with cultural, political, and entertainment storylines. Because of this rapid transformation, the vast majority of slang terms are outside the realm of traditional dictionaries and official language planning, inviting novel methodological approaches—like computer-based ones—for tracking their

usage. Thai slang, with its huge lexical borrowing from English, is in particular a challenge and an opportunity for linguistic study.

In semantic change, most researchers have explained how borrowed or recycled slang items undergo semantic change. Ullmann (1962) classifies common types of semantic change, such as broadening, narrowing, amelioration, pejoration, and metaphorization. These typologies are especially handy when examining the localized meanings of Thai English-origin slang words. For instance, Rahman, Supeni, & Mahmud (2022) demonstrate that online users have a tendency to adapt the meanings of English words based on specific online subcultures or communicative intents. This is in accordance with the work of Sangsarai (2021), who reported the application of English loanwords and transliterations as features of Thai political Twitter discourse. The applications indicate the versatility of English-origin slang beyond entertainment but into serious or expressive applications. Kanchanabundhu, & Trakulkasemsuk (2022) found that Thai LGBT speakers mainly used shift of meaning—giving new meanings to existing words—as their primary word-formation strategy. This was often combined with other techniques like rhyming or compounding to enhance expressiveness and entertainment.

Sociolinguistically, group identity construction is enabled by slang. Benchamas, & Wilaiporn (2023) investigated the prevalence of slang in LGBTQ+ Facebook groups and found that code-mixing English served not only as a stylistic element but also as a place of in-group membership signaling, irony, and culturally sensitive knowledge. This aligns with earlier studies by Yiamkhamnuan (2011) and Maghfira, & Pratiwi (2022) where it is mentioned that English had also been used to express humor, facilitate social relations, relax conversation seriousness, or encourage deep intimacy. Furthermore, Wedananta et al. (2023) mention that the use of English-inflected slang has symbolic capital aspects, representing social belonging within global youth culture.

From a morphological aspect, the morphological adaptation of English words into Thai could include alterations such as tone modification, syllable replication, or the application of Thai particles to ensure flow and local acceptability. In an exploration of beauty pageant fan pages, Sita, Moungsawad, & Sitthatheerawat (2023) find that English-derived slang tends to be further modified to be more approximate to Thai phonological and syntactic norms. These structural shifts are not only linguistic compromises but also

semiotically rewarding, conveying attitudes such as playfulness, sarcasm, or modern urbanity. This is in line with Malaysian social media communication research in which Sabri et al. (2020) indicated that English slang was adapted to meet local communication needs without losing its international status.

Together, these texts emphasize the importance of studying Thai-English slang as a linguistic and cultural phenomenon—ones that are driven by online communication, youth culture, and global reach. By analyzing the morphology and semantics of Thai English-origin slang, researchers can learn about how languages react to social change and the process through which speakers recycle linguistic resources in multilingual environments in creative ways. This study, therefore, not only contributes to the explanation of slang but also to more general language contact, localization, and identity discourses in the digital age.

Research Method

A qualitative descriptive method is applied in the study to examine how English-derived words are used and reformed as Thai slang, with a focus on morphological and semantic changes. The research seeks to expose how English words are integrated into Thai social media language phonetically, orthographically, and semantically, as well as how the changes reflect local linguistic creativity.

Data Collection

According to Bank Sitthinunt (2024: online), Facebook is the most frequently used social media platform in Thailand and the primary source for news consumption. The data, therefore, comprise a set of slang words used in Thai Facebook pages. Ten pages were randomly selected from a list of the top twenty most engaging Thai Facebook pages based on measures of interaction like shares, and comments. The examples of pages include TV Pool, Khaosod, Drama-addict, อีจัน (Ejan), and Thairath. To facilitate content and context diversity, the data from each of the selected pages were not collected on the same date. Instead, each page yielded a single block of 24-hour posts and comments, giving a broad cross-section of user speech from various time periods and topical focuses.

All the posts along with their corresponding comments within the selected 24-hour period were collected for each page. This sampling technique yields a good

representation of relaxed, spontaneous online conversation in which slang is being used actively. The data reflects how Thai netizens lightheartedly borrow and mold English words in real-time online communication.

Data Analysis

1. Morphological Analysis

Using the adaptation of Mattiello (2013); Kulkarni, & Wang (2018), and Unthanon, Chanthao, & Dandee (2024) models, the colloquial words collected were grouped according to morphological processes as follows: clipping, shortening a longer word by cutting a part of it such as เกม [game] from game over, and เวอร์ [ver] from over; blending, fusing parts of words together, which is rare in Thai morphology and usually just phonetic assimilation such as บ่อดัง [honestly]; reduplication, repeating a word or syllable such as พิล ๆ [based on emotions or feelings]; affixation, adding a bound morpheme to a root word, such as นัก- [-er] as in นักช้อปปิ้ง [shopper], and ทีม- [-supporter or -er] as in ทีมอ่านคอมเมนต์ [comment reader]; compounding, combining two or more words to create a new word with a specific meaning such as เต็มกราฟ [extremely]; alphabetism, using the individual letters of abbreviation such as MVP [top-notch]; phonological and orthographical adaptation, changing pronunciation or spellings such as such as ช้องก๊ง [jail].

2. Semantic Analysis

The study also investigated semantic shift, using a framework adopted from Ullmann (1962), Rahman, Supeni, & Mahmud (2022), and Yusuf, Fata, & Aini (2022). Each slang term was processed to identify: metaphorization, shifting from a literal meaning to a figurative meaning such as เชื้อกบิล [to revenge]: narrowing or broadening of meaning, becoming restricted to a specific type or context or expanding to wider meaning such as เสิร์ฟ [to supply]; pejoration or amelioration, changing from a neutral or positive meaning to a negative connotation or shifting from a neutral or negative meaning to a positive one such as ดิสต์ [a moody or unpredictable person].

Contextual application within comments and posts was the main approach to employ in the interpretation of these semantic changes. The meanings were inferred from the manner in which speakers used the words in free conversation and completed with example sentences or threads of comments.

Validation and Coding

All data gathered were read and hand-coded by the researcher. Repeated terms were cross-checked for reliability purposes, and ambiguous examples were excluded if the contextual sense was not apparent. A coding system was constructed to categorize each of the slang words within one or more morphological and semantic categories.

Results

This study explores the use of English-origin slang in Thai in terms of semantic change and morphological processes supported by evidence from highly active Thai Facebook pages. The data sample consists of 74 slang expressions.

Morphological processes

Table 1 Types of Morphological Processes

Types of Morphological Processes	Percentage	Example Terms
Clipping	6.76	ซิส, ลักชู, สตรอ
Blending	0	-
Compounding	56.74	ติดแกลม, ซ็อตฟีล, ทัวร์ลง, พ่อไมโครเวฟ
Reduplication	1.35	ฟีล ๆ
Alphabetism	2.7	MVP, ROV
Affixation	13.51	ควีน-, ทีม-, ฟีล-, -คีย์บอร์ด, -ออนไลน์
Phonological and orthographical adaptation	2.7	บู๊บี้, ฮ่องกิง
Others	16.21	เสิร์ฟ, แครอท, ไทยแลนด์, มัลติเวิร์ส

Compounding was the dominant process, occupying over half of the data (56.74%). The majority of them are one Thai and one English, e.g., ติดแกลม (ติด+glam), ทัวร์ลง (tour+ลง), พ่อไมโครเวฟ (พ่อ+microwave) whereas others are one English and one English, e.g., ซ็อตฟีล (short+feel), ก๊อปเกรดเอ (copy+grade A). These examples demonstrate innovative blending of English lexical stems with Thai functional or expressive stuff to yield idiomatic meaning peculiar to digital discourse.

It was also highly productive (13.51%) to attach affixes, particularly Thai ones, to English bases. Although Thai is an isolating language, certain words function as affixes in slang contexts. Examples include prefixes such as ควีน- (queen-) and ทีม- (team-). The suffix -คีย์บอร์ด (-keyboard), may resemble a compound, lacks its slang connotation

when used in isolation. It must be attached to a word such as โค้ช [coach] or นักเลง [obnoxious person] to create the slang meaning.

Clipping was observed in shortened forms of more prolonged words. 6.76% of the dataset consisted of clipping. The most frequently used terms are ชีส from sister, ลักชู from luxury, and สตรอ from strawberry.

English-borrowing initialisms were also present, though just 2.70% of the dataset. These were usually preserved in Roman letters, such as MVP and ROV.

Phonological and orthographical adaptation occupied a small part of the database (2.7%). บู้บี้, which originated from “bully”, has its standard transliteration as บูลลี่ and was changed to บู้บี้ maybe because of a similarity in sound with the existing Thai slang บุกบี้, which is similar to the way “bully” is used in English, though in a humorous or playful way.

Even though extremely rare (1.35%), reduplication was utilized – ฟील ๆ from feel.

Since Thai words are dominantly monosyllabic, true blending is rare in Thai morphology. This study found no examples of true blending. What may appear to be blending is actually a clipping or phonetic assimilation.

The following are straightforward lexical loanings or English borrowings with minimal accommodation: เซิร์ฟ (serve), แครอท, วาร์ป (warp), มัลติเวิร์ส (multi-verse).

Semantic shift

Table 2 Types of Semantic Shift

Types of Semantic Shift	Percentage	Example Terms
Narrowing	24.33	ฟีล-, ดิดคอนเทนต์
Broadening	9.46	MVP, ท็อปฟอร์ม, ชีส
Metaphorization	41.89	เต็มกราฟ, ลาสต์บอส, ชั้น G
Amelioration	0	-
Pejoration	12.16	ไทยแลนด์, ฟีค, ลักชู, มัลติเวิร์ส
Others	12.16	สตรอ, โซจิ้ง, ซี-, แท้ทรู

This table categorizes English-origin vocabulary and phrases borrowed into Thai slang based on the type of semantic shift that they subsequently undergo. The categorization follows conventional semantic shift categories such as narrowing,

broadening, metaphorization, amelioration, and pejoration, with an "others" category for more creative or problematic examples.

Metaphorization was the single most frequent semantic change type in the data under investigation (41.89%). It refers to the use of figurative or symbolic meaning on words that are other than their source meaning. This is particularly productive in Thai slang, as speakers creatively appeal to visual similarity, contextual relatedness, or structural analogy to redescribe the meaning of English or loan words in culturally relevant terms. For example: เต็มกราฟ is a mix of the Thai term เต็ม [full] and the English term graph. Symbolically, it represents doing one's best in a thing—emotionally, physically, or in performance. The picture is likely taken from video games, where a character's health or power bar is displayed in the form of a graph that is filled to its limit. Thus, saying someone is เต็มกราฟ implies they are giving their all or performing at their peak. ชั้น G [Ground Floor] is a metaphorical expression referring to socially inconsiderate or low behavior. It uses the literal meaning of the ground floor as the lowest floor of a building and metaphorically applies it to refer to a person with the worst level of manners, class, or behavior. The phrase is more often used as a sarcastic or ironic remark, and shows how architectural metaphors work well in Thai digital discourse.

These examples indicate not only the way Thai slang borrows words from English but also redefines their meaning by using cultural metaphor to allow speakers to express humor, sarcasm, criticism, or admiration in efficient and innovative forms. This creativity highlights the informal, roundabout, and satirical nature of online language.

Narrowing is the application of a word to a more limited or specific sense in Thai usage than its generic English meaning. 24.33% of the slang terms have narrowing senses. ฟील- (feel-) is used as a prefix to signify specific moods or atmospheres, e.g., ฟीलแฟน [feel like a boyfriend]. These examples demonstrate social media culture and appearances affecting the specialization of words in English in Thai.

Pejoration is the term that shifted to create a mocking or pejorative tone in colloquial Thai. The research found that 12.16% of the dataset shifted into negative meaning. Examples: ไทยแลนด์ (Thailand), ironic usage to imply crazy or absurd conditions, often ridiculing national conduct. พีก (peak) literally "top point," but often implies a point

of absurdity or melodrama. This is representative of satirical tone widespread in internet culture, whereby language is adapted to mock or belittle.

12.16% of slang expressions are comprised of creative or playful substitutions which do not neatly fall into the traditional categories, e.g., phonetic puns, parody, or cultural reference. Examples: สตรอ (from strawberry) is similar to Thai snarl word meaning insincere or two-face. โซจึ้ง [so emotional] reduplication of English "so" with Thai จึ้ง [forcible], indicating strong feelings. ชี- (chi-) prefix placed before names to feminize or dramatize, e.g., ชีลิซ่า for Lisa of BLACKPINK. แท้จริง [real true] is a humorous reduplication to stress the truth or sincerity in exaggerated way. These innovative creations show linguistic playfulness and humor of Thai users in recombining English for local purposes.

In broadening, the initial meaning of the English word is extended in Thai slang to cover wider or different contexts. 9.46% of slang words have extended their meanings. Examples: MVP (most valuable player) is widely used to praise anyone who is the best in any area—not limited to sport. ท็อปฟอร์ม (top form) can be applied to refer to a person as being excellent in looks, brains, or anything else than sporting performance. ฟีล ๆ (feel-feel) can become an overall mood or vibe descriptor, even applied in the lack of proper reference. This indicates generality and flexibility are favored in Thai online usage.

Interestingly, there were no cases of amelioration in the corpus. This suggests perhaps a tendency towards humor, irony, or satire rather than positive semantic change.

Discussion

This study investigated the process of how English-origin words are morphologically and semantically transformed into Thai slang on Facebook conversation. As derived from a corpus of 74 slang items collected from top Thai Facebook pages, the results of data analysis indicated that compounding (56.74%) and affixation (13.51%) were the most daunting morphological techniques, and metaphorization (41.89%) and narrowing (24.33%) were the most pervasive modes of semantic shift.

Compounding had a tendency to prefix Thai lexemes with English words (e.g., ติดแกลม, ทัวร์ลง), reflecting users' tendency to insert foreign materials in recognizable Thai structures. Affixes such as -คีย์บอร์ด and ทีม- had high productivity trends of affixation, serving as morphological templates for creativity and expressiveness.

On the semantic level, the study indicates that Thai users do not merely transfer English word with their original meanings but creatively reuse them to serve certain communicative needs within the Thai online environment. 41.89% of metaphorization supports the function of slang as a tool for expressive and emotional connotation (Mamasalieva, 2024). This supports the claims by Liu et al. (2019), which states that internet slang can be a part of creative processing, where people are more attracted to the novelty, and creativity of language use as a means of gaining attention. The use of ชั้น G, a metaphor from “Ground Floor” to “low class/unrefined,” for example, is a creative application that requires common cultural knowledge within Thai users to interpret.

The data support the working hypothesis that English-origin slang is not used haphazardly but is actively morphological and semantic localizing to meet Thai social, cultural, and communicative norms. Language hybridity observed is symptomatic of a broader-scale sociolinguistic tendency by which online Thai users deploy English as a resource of identity, a joke-telling resource, and a group-membership resource—especially where fast, evocative, and culturally nuanced communication is valued.

The pervasiveness of metaphorization and narrowing points to a salient context-sensitive language play, not so much borrowing but remaking meanings through creative and culture-embedded reinterpretation. This is not only a sign of a need for expressiveness but also of a performative character of digital communication—users signal sophistication, irony, or solidarity by reconfiguring global linguistic resources in terms locally meaningful.

These implications extend to wider studies of language contact, code-mixing, and online discourse. They suggest the necessity of approaching slang not as a linguistic corruption but as an adaptive linguistic strategy that can provide insights into how speakers manage to speak globalisation and localisation at the same time.

This study extends previous work of Benchamas, & Wilaiporn (2023), Sabri et al. (2020), and Unthanon, Chanthao, & Dandee (2024), all of which emphasized that English usage in Thai online discourse has identity and stylistic purposes. The morphological processes observed agree with Mattiello's (2013) categorization of slang-making processes, and the semantic changes validate Rahman, Supeni, & Mamud's (2022) study findings on digital language meaning adaptation.

Unlike studies on Thai slang among isolated groups such as the LGBTQ+ setting (e.g., Kanchanabundhu, & Trakulkasemsuk, 2022), this study was conducted with cyber public discourse. However, it confirms their observation that morphological creativity and shift of meaning are main concerns in the construction of Thai slang regardless of group.

One such significant difference is that there is no such phonemic blending involved in this corpus, though it is extensively quoted in English slang research (e.g., brunch = breakfast + lunch). This shows that even though Thai-English slang shows some processes of English slang, it has a preference for syntactic compounding and affixation over phonemic fusion, possibly due to phonological or orthographic limitations in Thai.

Despite its original contribution, this research is not free from some constraints. First, the data is limited to one social media site (Facebook) and is a 24-hour window by page, which, while useful for transient language data, may not capture trends in longer-term slang emergence. Second, selection bias may have been involved in choosing the pages, even when sampling for diversity. Third, semantic change interpretation is context-bound and researcher-judgment-dependent, which, while verified, is inherently subjective.

Furthermore, slang is highly dynamic and group-oriented. What is "in" with one internet-based community may not take off elsewhere. Therefore, care must be taken in making broad generalizations and follow-up studies should involve longitudinal data or contrast slang usage rates across platforms (e.g., Twitter, TikTok) or groups.

Conclusion

This study explored how English words are creatively borrowed and restructured into Thai slang on Facebook, morphologically and semantically. The findings show that Thai Facebook users don't merely borrow English words—they restructure it for expressive purposes, for humor, and for constructing identity. Morphological processes such as compounding, affixation, and clipping were especially productive, demonstrating the generativity of both languages in online settings. Semantic innovations—specifically metaphorization and narrowing—illustrated how Thai speakers assign English items new, culture-specific senses.

These innovations reflect broader-scale sociolinguistic processes resulting from globalization, youth culture, and computer-mediated communication. The study

demonstrates how language contact in the online space generates not only linguistic blending but also creativity and locally expressed identity. Overall, English-derived Thai slang is not evidence of language decay but of effective, resourceful language use due to modern communication contexts.

Further research on different platforms, periods, and groups will help us understand how the global and local linguistic resources get blended in the digital era. This work contributes to mounting arguments over language change, multilingual practice, and cultural adaptation in the age of social media.

References

- Bank Sitthinunt. (2567, สิงหาคม 16) อินไซด์โลกดิจิทัลของประเทศไทยจาก *Digital Insights Thailand Report 2024*. Contentshifu. <https://contentshifu.com/blog/digital-insights-thailand/>
- Benchamas, A., & Wilaiporn, S. (2023). The creativity in Thai slang creation on social media. *Journal of Liberal Arts Ubon Ratchathani University*, 13(1), 39–53. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/journal-ubu/article/view/256764>
- Choomthong, D. (2017). Characteristics of slang terms in online discussion among Thai stock investors. *NIDA Journal of Language and Communication*, 22(30), 81–105. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NJLC/article/view/94730>
- Jiamthapthaksin, R., Setthawong, P., & Ratanasawetwat, N. (2016). A system for popular Thai slang extraction from social media content with n-gram based tokenization. In *2016 8th International Conference on Knowledge and Smart Technology (KST)* (pp. 130–135). IEEE. <https://doi.org/10.1109/KST.2016.7440478>
- Kanchanabundhu, K., & Trakulkasemsuk, W. (2022). Shift to impress: How Thai LGBTs create new terms in their daily chats. *rEFLECTIONS*, 29(3), 621–637. <https://doi.org/10.61508/refl.v29i3.262413>
- Kulkarni, V., & Wang, W. Y. (2018). Simple models for word formation in English slang. In *Proceedings of the 2018 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies, Volume 1 (Long Papers)* (pp. 1424–1434). Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.18653/v1/N18-1129>

- Liu, S., Gui, D.-Y., Zuo, Y., & Dai, Y. (2019). Good or bad slang? Embedding internet slang in persuasive advertising. *Frontiers in Psychology*, 10(1025).
<http://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01251>
- Maghfira, N., & Pratiwi, S. D. (2022). Analysis of the use of English in slang on video content used by TikTok content creators. *Deskripsi Bahasa*, 5(1), 20–24.
<https://doi.org/10.22146/db.v5i1.4962>
- Mamasalieva, Z. (2024). Pragmatic Peculiarities of English Slang in Online Communication. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 2(5), 435 – 439.
- Mattiello, E. (2013). *Extra-grammatical morphology in English: Abbreviations, blends, reduplicatives, and related phenomena*. De Gruyter Mouton.
- Nazir, M., Mehmood, A., & Mehmood, A. (2024). Humor and slang as linguistics tools: A study of audience engagement strategies among social media influencers. *Journal of Applied Linguistics and TESOL*, 7(4), 960 – 969.
- Pewpalaplow, C., Pansila, A., Thamdech, H., & Chanaroke, U. (2023). The use of slang in teenagers' Facebook pages. *Journal of English Language and Linguistics*, 3(1), 29–36. <https://doi.org/10.62819/jel.2022.105>
- Rahman, A., Supeni, A., & Mahmud, S. (2022). Semantic shift of English internet slangs used in social media. *Journal of Language and Literature Education*, 9(1), 12–20.
- Sabri, N. A., Hamdan, S. B., Nadarajan, N. M., & Shing, S. R. (2020). The usage of English internet slang among Malaysians in social media. *Selangor Humaniora Review*, 4(2), 15–22. <https://doi.org/10.37134/shr.vol4.2.3.2020>
- Sabrina, A. N. (2021). Internet slang containing code-mixing of English and Indonesian used by millennials on Twitter. *Kandai*, 17(2), 153–165.
<https://doi.org/10.26499/jk.v17i2.3422>
- Sangsarai, P. (2021). *The use of English loan words of Thai people on Twitter application* [Master's independent study, Thammasat University]. Thammasat University Library. http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2021/TU_2021_6321040146_15930_19699.pdf
- Sita, Y., Moungsawad, A., & Sitthatheerawat, T. (2023). The study of slang usage in beauty pageant Facebook fan pages among Thai fans. *Phranakhon Rajabhat Research Journal (Humanities and Social Sciences)*, 18(1), 156–164.

Unthanon, K., Chanthao, R., & Dandee, W. (2024). Word formation of new vocabulary in Thai dictionary. *Journal of Language and Culture*, 43(1), 179–198.

Ullmann, S. (1962). *Semantics: An introduction to the science of meaning*. Basil Blackwell.

Wedananta, K. A., Padmadewi, N. N., Artini, L. P., & Budasi, I. G. (2023). Slang words used by Balinese Generation Z in Instagram communication. *Theory and Practice in Language Studies*, 13(8), 2097–2106. <https://doi.org/10.17507/tpls.1308.26>

Yiamkhamnuan, J. (2011). The mixing of Thai and English: Communicative strategies in internet chat rooms. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 32(3), 478–492. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/246758>

Yusuf, Y. Q., Fata, I. A., & Aini, R. (2022). “GOTCHUU!”: The use of slang in social media by Generation Z. *LiNGUA: Jurnal Ilmu Bahasa dan Sastra*, 17(2), 167–174. <https://doi.org/10.18860/ling.v17i2.17756>

ปัญหาการประมงทำลายล้างในประเทศไทย: การวิเคราะห์ภายใต้กรอบกฎหมายสิ่งแวดล้อม
และการจัดการทรัพยากร

The Problem of Destructive Fishing Practices in Thailand: An Analysis within the
Framework of Environmental Law and Resource Management

สันทกฤษณ์ บุญช่วย^{1*} และ มณฑล อรรถพลยุคล²

Sunhakrisana Boonchuay¹ and Monthol Uttabolyukol²

รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม^{1*}

อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการสูงสุด²

Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhonpathom Rajabhat University¹

Prosecutor attached to the Office of the Attorney General, The Office of the Attorney General²

*Corresponding Author, E-mail: Thodsaponboonchuay@hotmail.com

Received : February 20, 2026

Revised : July 15, 2026

Accepted : August 13, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหา และข้อเท็จจริงของการทำประมงทำลายล้าง โดยนำหลักการ แนวคิด ทฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อม และกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยเทคนิคในการดำเนินการการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากทั้งหนังสือ ตำรา คุชชินีพนธ์ งานวิจัยบทความทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศ จากนั้นผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ และอาสาสมัครที่เลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตรงประเด็นจากการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าปัจจุบันการทำประมงทำลายล้างเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยที่ยังคงดำรงอยู่ และยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างยั่งยืน กล่าวคือในระบบการบริหารจัดการประมงภาครัฐยังเป็นผู้ควบคุมรูปแบบบนลงล่าง (Top - down) โดยไม่มีการอนุญาตให้ชุมชน หรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ อีกทั้งมีการออกกฎหมายที่มีความเร่งรัดตอบโต้ภัยองค์การระหว่างประเทศมากกว่าที่จะคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในส่งผลให้ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ถึงแม้ว่าจะมีการหันกลับมาขับเคลื่อนของบรรษัทขนาดใหญ่เพื่อให้เป็นไปตามหลักการ “บรรษัทธรรมาภิบาล” ประกอบกับ “หลักผู้ปล่อยมลพิษต้องมีส่วนรับผิดชอบ” โดยมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไปคำนึงถึงการมีส่วนร่วม และพยายามสร้างความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นก็ตาม ทว่าร่างพระราชบัญญัติการประมง ฉบับ พ.ศ.... ที่นำเสนอร่างโดยสมาคมการประมงแห่งประเทศไทย ร่วมกับพรรคเพื่อไทย ยังเกิดการตั้งข้อสังเกตบางประการของนักวิชาการที่แสดงถึงความกังวลว่าสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนักน้อยเพียงใด

คำสำคัญ: 1.ประมงทำลายล้าง 2.กฎหมายสิ่งแวดล้อม 3.ปัญหาสังคมไทย

Abstract

This research article examines the empirical realities and underlying issues of destructive fishing practices in Thailand. Drawing on environmental principles, concepts, and theories, as well as environmental law, the study explains and analyzes this phenomenon as it manifests within Thai society. A qualitative research approach was adopted, employing documentary research methods that draw on relevant literature, including books, textbooks, dissertations, and academic articles from both domestic and international sources. In addition, the researchers conducted focus group discussions with experts and purposively selected participants to gather accurate and relevant data, which were subsequently analyzed using content analysis techniques.

The findings indicate that destructive fishing remains a persistent and unresolved problem in Thai society, one that requires sustainable solutions. Specifically, the current fisheries management system is characterized by a top-down, state-dominated approach, with limited opportunities for community or public participation in resource management. Furthermore, legislative measures have often been expedited to satisfy the requirements of international organizations rather than to address the needs of domestic stakeholders, resulting in inadequate public participation. Although some large corporations have begun to embrace corporate governance principles and the “polluter pays” principle—alongside efforts to adopt more participatory and environmentally sustainable practices—significant concerns persist. In particular, the draft Fisheries Act (B.E. ...), proposed by the National Fisheries Association of Thailand in collaboration with the Pheu Thai Party, has drawn critical scrutiny from scholars, who question the extent to which the proposed legislation can effectively address the problem of destructive fishing.

Keywords: 1. *Destructive fishing*, 2. *environmental law*, 3. *Thai social problems*

บทนำ

วิกฤตการณ์ประมงของไทยในขณะนี้ยังถือว่าเป็นสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบในระดับสูงต่อการบริหารงานภาครัฐไทยไม่น้อยทีเดียว เพราะยังเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ยังคงค้างคามานานจวบจนกระทั่งปัจจุบัน นักวิชาการ จากหลากหลายสาขาทั้งการเกษตร การประมง หรือแม้แต่กฎหมายสิ่งแวดล้อมต่างพยายามค้นหาเหตุผลว่าเหตุใดจึงยังไม่มีวิธีการที่จะสามารถค้นหา ความรู้ความจริงที่จะนำไปสู่การพัฒนาวิธีวิทยาในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน เช่น ในงานบทความวิชาการของภควรรณ ตาพวัฒน์ (2566: ออนไลน์) มองว่าอาจเป็นเพราะสืบเนื่องจากการที่ทรัพยากรประมงเป็นหนึ่งในทรัพยากรธรรมชาติที่บริหารจัดการ ได้ยาก ทั้งสัตว์น้ำที่เคลื่อนที่ตลอดเวลา อพยพย้ายถิ่นตามฤดูกาล มองจากด้านบนก็เห็นแต่เพียงน้ำทะเล ไม่ได้เห็นว่าใต้น้ำนั้นมีปลาอยู่มากน้อยเพียงใด ในการจัดการทรัพยากรที่มองไม่เห็นนั้นมีความยากมาก โดยได้ยกกรณีเปรียบเทียบกับทรัพยากรป่าไม่ว่าหากเกิดการตัดไม้ทำลายป่าขึ้นถ้าชำรุดผ่านก็ยังพอมองเห็น ได้ หรือส่งอุปกรณ์โดรนขึ้นไปถ่ายภาพก็ยังพอได้ หรือเปรียบเทียบกับกรณีมลพิษฝุ่น PM2.5 อย่างน้อยที่สุดมองออกไปนอกอาคารยังเห็นว่าฝุ่นเกิดขึ้นแล้ว และคงอยู่อย่างนั้นหลายวันถึงเวลาต้องแก้ไขปัญหา ในขณะที่การประมงนั้นไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่ากุ้ง หอย ปู ปลาที่ผู้คนชอบบริโภค นั้น ได้ถูกจับจากทะเลไปมากหรือน้อยเพียงใด สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพใกล้หมดจากทะเลหรือยัง กระนั้น ภควรรณ ตาพวัฒน์ ยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าถ้าไม่มีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์มาช่วยอธิบายแล้ว สิ่งที่ยากที่สุดในการบริหารจัดการทรัพยากรประมงคือจะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุลระหว่างการจับสัตว์น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ให้ทรัพยากรสามารถฟื้นคืนได้ด้วยตัวเอง

ในขณะที่นักวิชาการ อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์ (2557: 8) มองว่าอาจเป็นเพราะการที่ระบบกฎหมายให้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพียงลำพังด้วยการกำหนดนโยบายจัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ กฎหมายจะมีการกำหนดหน้าที่ในการดำเนินการให้กับหน่วยงานของรัฐในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นตั้งแต่การควบคุมดูแล การใช้ประโยชน์ การอนุญาตพร้อมทั้งกำหนดข้อห้ามข้อปฏิบัติ และบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน โดยไม่มีการอนุญาตให้ชุมชน หรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแต่อย่างใดเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่เป็นไป ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยรัฐมิได้ให้ข้อมูลที่แท้จริงแก่ภาคประชาชนอีกด้วย

กระนั้นนักวิชาการจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น พวงทอง อ่อนอุระ (2561: 72) มองว่าปัญหาวิกฤตสถานะของทรัพยากรประมงทะเลที่ปัจจุบันอยู่ในภาวะวิกฤตินั้นมิได้เกิดขึ้นเฉพาะประเทศไทยเพียงประเทศเดียว หากแต่ได้ขยายอาณาบริเวณไปไกลระดับโลกด้วย กล่าวคือสัตว์ทะเลสำคัญของโลกได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์จนเกินขนาดหรือเกินกำลังที่ธรรมชาติจะผลิตขึ้นทดแทนใหม่ได้ทันกับการใช้ประโยชน์ และบางชนิดได้ถูกใช้ไปจนเกือบสูญพันธุ์ ในทางตรงข้ามการลงแรงประมง (fishing effort) ของโลกกลับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรเป็นเพราะการทำการประมงที่ขาดวินัย ขาดระเบียบแบบแผนและขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมเพียงพอ

มีการทำ การประมงที่ฝ่าฝืนกฎหมายและกฎข้อบังคับด้านการประมงในทุกอาณาเขตทางทะเล
 หนึ่ง ประชาคมโลกซึ่งรวมทั้งประเทศไทยได้ให้ความสนใจอย่างยิ่งและได้มีการนำไปบรรจุไว้ในสาระ
 การประชุมระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ประเทศต่าง ๆ จึงหลีกเลี่ยงมิได้ที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหา
 ดังกล่าวไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

สำหรับสถานการณ์การทำประมงของไทยที่ถือว่าเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าสัตว์น้ำในลำดับต้น
 ของโลก โดยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าในหมวดสินค้ากุ้ง หมึก ปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง รวมทั้งผลิตภัณฑ์ทูน่า
 มากกว่า 300,000 ล้านบาท ถือว่าเป็นสินค้าอุตสาหกรรมเกษตรที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศในอันดับต้นของ
 ประเทศ ส่งผลให้อาชีพประมงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ โดยเป็นแหล่งที่มาของรายได้ การว่าจ้างแรงงาน
 และก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องอีกมากมาย ทำให้เมื่อพิจารณารายงานประมาณการผลผลิตและ
 มูลค่าสัตว์น้ำจากการประมงของประเทศไทย พ.ศ. 2564 – 2566 พบว่าในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา
 (พ.ศ. 2554 – 2563) มีผลผลิตจากการทำการประมงทะเลเฉลี่ย 1,445,005 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่า
 56,961 ล้านบาทต่อปี โดยผลผลิตมีแนวโน้มลดลงในอัตราร้อยละ 0.78 ต่อปี (กองนโยบายและ
 แผนพัฒนาการประมง, 2564:12) ซึ่งหนึ่งในสาเหตุสำคัญมาจากการทำประมงเกินศักยภาพการผลิตของ
 ธรรมชาติ (overfishing) นั่นเอง

จากสถิติดังกล่าวสอดคล้องกับความกังวลของชุดปฏิบัติการจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือ
 หน่วย “IUU Hunter” ที่ระบุตัวเลขสถิติของสถานการณ์การจับสัตว์น้ำเกินความจำเป็น ปี พ.ศ. 2565
 มีอวนลากทุกประเภทออกเรือเพื่อทำประมงกว่า 42,151 เทียว ในตัวเลขนี้สามารถจับปลาได้ 457,567
 ตัน หากแต่ที่น่าสนใจและถือเป็นประเด็นสำคัญว่าในจำนวนนี้เป็นสัตว์น้ำประเภทปลาเปิด และปลาที่
 ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายที่จะถูกนำไปแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งไม่มีมูลค่าและเป็นที่เสียดายหากสัตว์วัย
 อ่อนเหล่านี้จะขยายพันธุ์ให้มีความเจริญเติบโต คิดเป็น 233,813 ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 51.10
 (ฐานเศรษฐกิจ, 2565: ออนไลน์) จึงเป็นเหตุผลที่ชัดเจนของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำทะเล
 ทั้งที่เกิดจากความเสื่อมโทรมตามธรรมชาติและการเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ สาเหตุจาก
 มนุษย์นี้เกิดจากการทำประมงทะเลที่มุ่งหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงจึงมีผลให้มีผู้สนใจเข้ามาลงทุน
 ประกอบอาชีพประมงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้มีการทำประมงมากเกินไป (Over fishing)
 ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและประสิทธิภาพของเรือและเครื่องมือประมง โดยเฉพาะเครื่องมือ
 ที่เป็นเสมือนอุปกรณ์ทำลายล้าง อาทิ อวนลาก และอวนรุนซึ่งจับสัตว์น้ำหน้าดิน และอาจกล่าวได้ว่า
 เป็นเครื่องมือที่มีพลังในการทำลายสูง เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ไม่สามารถคัดเลือกสัตว์น้ำเป้าหมายได้
 (Non selective gear) จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในการทำประมงที่ผิดต่อสมดุลทางธรรมชาติและกฎหมาย

กระนั้นเมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาจากสถานการณ์ปัจจุบันที่นำเสนอมาข้างต้นแล้วนั้น พบว่าปัญหา
 การทำประมงทำลายล้างเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย และยังคงดำรงอยู่ จึงนำมาสู่ความต้องการที่

จะศึกษาโดยการวิเคราะห์สถานการณ์ประกอบกับการใช้แนวคิด ทฤษฎี และหลักการทางกฎหมาย สิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาและข้อเท็จจริงของการทำประมงทำลายล้าง โดยนำหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอหลักการ แนวคิด ทฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อมงานวิจัยและทบทวนวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการทำประมงชายฝั่งของไทย การทำประมงที่เป็นการทำลายล้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ร่วมกับข้อกฎหมาย

ทั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงมาอธิบาย ขยายความกล่าวคือในการตีความของกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นในทางวิชาการไม่ได้ตีความคับแคบเพียงแต่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เท่านั้น เพราะกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีหลักการที่มีลักษณะสหวิทยาการหลากหลายสาขาที่บูรณาการกันอย่างสม เหตุสมผล จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกฎหมายสิ่งแวดล้อมเอง ตามที่คณิศร ศรีบัวเอี่ยม (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ในเวทีสัมมนาวิชาการหลายครั้งว่าเป็นบุคลิกลักษณะพิเศษของกฎหมายสิ่งแวดล้อมไปแล้วที่จะมีหลักการที่ยึดโยงแบบผสมผสานบูรณาการทั้งทางสังคมวิทยา รัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ไปจนกระทั่งบริหารธุรกิจ ดังนี้

1. ระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

คณิศร ศรีบัวเอี่ยม (ม.ป.ป.: 22 - 25) ได้แบ่งระบบการจัดการทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติออกเป็น 3 ระบบด้วยกัน ได้แก่ 1) ระบบที่จัดการโดยรัฐ (State Property Regime) 2) การจัดการโดยเอกชน (Private Property Regime) และ 3) การจัดการโดยชุมชน (Community Property Regime) แต่ทั้งนี้อาจจะมีรูปแบบที่มีและอาจจะไม่มีการจัดการ ได้แก่ Open - access Property กล่าวคือเป็นการรื้อให้มีการจัดการแบบใดแบบหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งแบบผสมผสานกันก็ได้ รูปแบบที่ผสมผสานร่วมกันนี้อาจจะเป็นรูปแบบการจัดการระหว่างรัฐกับภาคเอกชน อันเนื่องมาจากการที่รัฐเป็นเจ้าของอำนาจการกระทำทางการปกครองส่วนภาคเอกชนเป็นผู้ที่อยู่ติดกับพื้นที่ กอปรด้วยความเป็นมิตรกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี การผสมผสานความร่วมมือแบบนี้ คณิศร ศรีบัวเอี่ยม มองว่าถึงแม้จะมีการร่วมมือกันก็ดีหากแต่ต้องให้น้ำหนักไปที่ชุมชนเป็นฐานที่สำคัญ การจัดการจึงจะประสบความสำเร็จในที่สุด มีลักษณะเป็น Community - based Co - management

ส่วนในผลงานวิจัยของทัน ทองดี (2555: 29 - 30) ได้มีการสกัดหลักการการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ว่าเป็นแนวคิดที่รับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในกิจการและการบริหารสาธารณะนี้ขยายตัวภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบกับกระแสแนวคิดทางสังคมตะวันตกที่พัฒนาขึ้นเพื่อลดบทบาทของแนวคิดจักรวรรดินิยม และเพื่อต่อต้านการขยายตัวของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์โดยลักษณะสำคัญของการให้การมีส่วนร่วมของ ชุมชน ได้แก่การให้สิทธิในการปกครองตัวเอง (Right to self regulation) กล่าวคือสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในส่วนที่รัฐหรือกฎหมายให้อำนาจจัดควบคุมดูแล หรือยอมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองโดยเฉพาะสิทธิชุมชนท้องถิ่นเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตนเองหากมีการมองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นชุมชนจึงสามารถที่จะดูแลควบคุมวิถีในการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งถือเป็นสิทธิในชีวิตและปัจจัยในการดำรงชีวิต นั่นเอง เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ได้รับการดูแลรักษาให้ยั่งยืนต่อไป

2. แนวคิดเรื่องสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในเอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยคณินิจ ศรีบัวเอี่ยม (ม.ป.ป.) ได้ให้รรณธิบายถึงสิทธิของภาคประชาชนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิจะมีทั้ง “หน้าที่” และ “สิทธิ” ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น หน้าที่ในการอนุรักษ์ หรือบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิทธิดังกล่าวนี้จะเป็นสิทธิบุคคลหรือสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยแบ่งเป็น 2 สิทธิ ได้แก่

1. สิทธิเชิงเนื้อหา (Substantive Rights) คือสิทธิที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิในร่างกาย สิทธิในสุขภาพ สิทธิในสิ่งแวดล้อม สิทธิในน้ำดื่มสะอาด สิทธิในการหายใจอากาศสะอาด สิทธิในการได้รับอาหารในราคาถูกซึ่งสิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิเด็ดขาด

2. สิทธิเชิงกระบวนการ (Procedural Rights) คือสิทธิที่ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้ไปถึงซึ่งสิทธิเชิงเนื้อหา ได้แก่ สิทธิในข้อมูลสิ่งแวดล้อม สิทธิในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสิ่งแวดล้อม และสิทธิที่จะเข้าถึงความยุติธรรมสิ่งแวดล้อม

กระนั้นแล้วในประเด็นเรื่องสิทธิดังกล่าวข้างต้นนี้ ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. 1992 (Rio Declaration) ได้เกิดการพัฒนาหลักการสำคัญในลักษณะสิทธิเชิงกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก ตามหลักการข้อที่ 10 ของปฏิญญาริโอ ๑ ได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Public Participation) ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเริ่มตั้งแต่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนย่อมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐที่เกี่ยวข้องรวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งใดหรือกิจกรรมใดที่เป็นอันตรายต่อชุมชนของพวกเขาและมีโอกาสที่จะมี

ส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐรวมทั้งการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ไขและเยียวยาความเสียหาย อันเกิดจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

หลังจากปฏิญญาโอ ๒ 1992 ได้วางกรอบใหญ่ไว้แล้ว รูปธรรมที่ชัดเจนของพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนทางสิ่งแวดล้อมที่เด่นชัดที่สุดคือ การเกิดอนุสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทางสิ่งแวดล้อมเป็นผลสำเร็จ ได้แก่ อนุสัญญาคณะกรรมการเศรษฐกิจยุโรปแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของรัฐ และการเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม ค.ศ.1998 หรือ อนุสัญญา Aarhus (คีนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, ม.ป.ป.: 22 - 25)

3. แนวคิดเรื่องหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

คีนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (ม.ป.ป.: 22 - 25) ได้ให้อธิบายถึงหน้าที่ของรัฐหรือความรับผิดชอบของรัฐเกิดจากการที่ประชาชนมีสิทธิ กล่าวคือรัฐมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของรัฐอื่น ส่วนภายใต้ระบบกฎหมายภายในเชื่อว่ารัฐมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสิทธิของประชาชนในสิ่งแวดล้อมแบบค่อยเป็นค่อยไป (Progressive Realization of Rights) เริ่มจาก 1) หน้าที่ในการเคารพสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Respect) 2) หน้าที่ในการปกป้องการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมจากบุคคลที่สาม (Protect) และ 3) หน้าที่ในการทำให้บรรลุผลซึ่งสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Fulfill)

ส่วนในงานวิจัยของประภัสสร ปานป้อมเพชร (2559: 7) มีมุมมองที่สนับสนุน **รัฐในสังคมประชาธิปไตย** ซึ่งเป็นตัวหนุนส่งเสริมสิทธิพลเมืองและธรรมาภิบาล กล่าวคือ จากการพัฒนาหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้ส่งผลให้เกิดการประกันสิทธิพลเมืองและสิทธิทาง การเมืองของประชาชนในอีกรูปแบบหนึ่งจากเดิมที่เป้าหมายของประชาธิปไตยเน้นเพียงผลของการกระทำในลักษณะเนื้อหาแต่การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเน้นที่ กระบวนการ (Procedure) มากกว่าเป้าหมายเนื่องจากเชื่อมั่นว่าหากกระบวนการมีความถูกต้องชอบธรรมโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงย่อมนำไปสู่ผลที่เหมาะสมตามเป้าประสงค์ โดยประชาชนหรือพลเมืองมีสิทธิ ดังนี้

1. พลเมืองได้รับการกำหนดสิทธิที่พึงอ้างได้ และรับรองความสามารถในการใช้เสรีภาพในการดำเนินชีวิตทางการเมือง

2. พลเมืองได้รับการรับรองสิทธิ (entitlement) ที่รัฐต้องจัดหาให้ซึ่งเป็นการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของพลเมืองและเป็นการพัฒนากระบวนการตัดสินใจของรัฐให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย โดยหน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบในการสร้างความกระจ่างชัดในทุก ๆ การกระทำของรัฐมีความโปร่งใสและคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. กฎหมายสิ่งแวดล้อมกับทฤษฎีหลักการทางเศรษฐศาสตร์

เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ถูกหยิบยกมาเป็นเครื่องมือที่ช่วยอธิบายขยายความเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพเป็นอย่างมากเพราะสามารถอธิบายได้อย่างเป็นระบบและส่วนมากจะมี

หลักฐานสำคัญ ได้แก่ตัวเลขทางเศรษฐศาสตร์เป็นเครื่องบ่งชี้ความเที่ยงตรงอยู่เสมอ หลักการทางเศรษฐศาสตร์นี้แม้แต่ในหลักการของปัญญาแห่งกรุงริโอ ฯ ก็หยิบยกมาเพื่อบรรจุไว้เป็นหนึ่งใน 27 ข้อด้วย

1) หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle - PPP)

ซึ่งเป็นไปตามหลักปัญญาแห่งกรุงริโอ ฯ 1992 ข้อที่ 16 ที่วางหลักไว้ว่าหน่วยงานของชาติควรจะพยายามส่งเสริมให้ต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นต้นทุนภายในและส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า ผู้ก่อมลพิษควรจะต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายของการก่อมลพิษ และคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะโดยปราศจากการบิดเบือนการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, 2556: 34)

2) หลักการการจัดการร่วมกัน (Common - Pool Resource)

ทรัพยากรร่วมกันมีลักษณะใกล้เคียงกับทรัพยากรในรูปแบบกรรมสิทธิ์ของส่วนรวม หรือในรูปแบบที่เป็น Open access โดยที่ตามความคิดของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลคนสำคัญอย่าง Ostrom ที่มองว่าทรัพยากรร่วมจัดเป็นสินค้าประเภทเศรษฐศาสตร์ลักษณะหนึ่ง มีลักษณะบางประการเหมือนสินค้าเอกชน และบางประการเหมือนสินค้าสาธารณะ ทั้งนี้ อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์ (2557) ได้อธิบายเพิ่มเติมของทรัพยากรร่วมว่า ทรัพยากรร่วมมีลักษณะกีดกันได้ยากมาก เนื่องจากขอบเขตทรัพยากรมีขนาดใหญ่ (แต่ไม่ใช่ว่าจะจะเป็นไปไม่ได้ ขึ้นอยู่กับกติกาการใช้และเทคโนโลยี) ในขณะที่เดียวกันตัวทรัพยากรเองก็มีลักษณะต้องแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งการบริโภค ยิ่งบริโภคหรือเก็บเกี่ยวมาก จำนวนทรัพยากรที่ใช้ได้ก็จะน้อยลงเรื่อย ๆ ตัวอย่างของทรัพยากรร่วม เช่น ป่า และทรัพยากรจากป่า ปลาชนิดต่าง ๆ และน้ำ เป็นต้น ฉะนั้นปัญหอันเกิดจากการมีผู้ใช้ทรัพยากรมากเกินไปและปัญหาการใช้ทรัพยากรเกินพอดีจึงเป็นปัญหา การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ขณะเดียวกันผู้ใช้ก็ไม่มีแรงจูงใจที่จะดูแลรักษา เพราะไม่สามารถกีดกันคนอื่นที่ไม่ได้ร่วมแบ่งปันต้นทุนการดูแลรักษาจากการใช้ทรัพยากรได้ จุดสำคัญที่การแบ่งแยกทรัพยากรร่วมกับสินค้าสาธารณะ ก็คือปัญหาการใช้ทรัพยากรเกินพอดี เพราะสินค้าสาธารณะนั้นคนสามารถบริโภคร่วมกันได้ ในขณะที่ทรัพยากรร่วมนั้นเมื่อมีคนบริโภคตัวทรัพยากรแล้วทำให้ทรัพยากรที่เหลืออยู่ลดลง นอกจากนี้ อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์ ยังเพิ่มเติมว่า ขณะที่ Ostrom มีมุมมองว่าลักษณะของการใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือการเป็นสิ่งของที่ใช้ร่วมกันก่อให้เกิดปัญหา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรร่วมก่อให้เกิดปัญหา ทั้งนี้มีตัวอย่างจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าตัวชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรร่วมมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้โดยทรัพยากรร่วมซึ่งถูกใช้แสวงหาประโยชน์ในทางเศรษฐศาสตร์ก็มีแนวโน้มที่จะหมดไปและแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือการให้เกิดสิทธิปัจเจกชน หรือการใช้อำนาจรัฐส่วนกลางกับการจัดการในการเข้าถึงทรัพยากร (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2557: 54)

5. กฎหมายสิ่งแวดล้อมกับหลักการธุรกิจ

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม (ม.ป.ป.: 22 - 25) ได้ให้ธรรมาธิบายถึงหลักการธุรกิจอันนำไปสู่หลักบรรษัทภิบาล (Corporate Governance) และแนวคิดสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG) กล่าวคือ กระบวนทัศน์เดิมเป็นการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเด็ดขาด โดยมองว่าภาคเอกชนซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้น เป็นเพียงบุคคลสมมติเท่านั้น แต่ผู้ที่มีภาระต้องรับผิดชอบต่อสังคม คือ ปัจเจกชน ซึ่งก็คือผู้บริหารและพนักงานของบริษัทต่างหาก หากยึดวิธีคิดแบบฟรیدแมน ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหลายก็ไม่ใช่ว่าปัญหาของภาคธุรกิจ แต่เป็นความรับผิดชอบต่อที่ภาครัฐต้องหาทางแก้ไขโดยลำพัง แต่นับจากนี้เมื่อกระบวนทัศน์มีการเปลี่ยนแปลงการมอง ‘ธุรกิจ’ อย่างโดดเด่นโดยไม่เชื่อมโยงกับสังคมและสิ่งแวดล้อมกลายเป็นเรื่องล้าสมัย บริษัทหลายแห่งต่างยอมที่จะหันกำไรเป็นมูลค่าหลายล้านบาทในแต่ละปี เพื่อนำมาใช้จ่ายในโครงการเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม นี่คือผลลัพธ์ของแนวคิดการเป็นพลเมืองของธุรกิจ (Corporate Citizenship) ที่มองบริษัทไม่ต่างจากสมาชิกคนหนึ่งในสังคมที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะเช่นกัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของบริษัทจากการแสวงหากำไรสูงสุดสู่การสร้างคุณค่าแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากที่สุด แนวคิดการเป็นพลเมืองของธุรกิจซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำศัพท์ที่เราคุ้นหูกันว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ” หรือ CSR (Corporate Social Responsibility) เป็นแนวคิดที่เริ่มเป็นที่แพร่หลายเมื่อราวคริสต์ศตวรรษที่ 1990s โดย Archie B. Carroll (1998)

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการประมงทำลายล้างฉบับนี้เป็นการศึกษาโดยอาศัยจุดยืนของกระบวนทัศน์เชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยอาศัยเทคนิคในการดำเนินการการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) จากทั้งหนังสือ ตำรา ดุษฎีนิพนธ์ งานวิจัย บทความทางวิชาการ ทั้งในและต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมกอบกับสามารถวิเคราะห์ หรือกระทั่งกำหนดข้อเสนอแนะที่เหมาะสมสำหรับเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อลดทอนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย และสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากนั้นผู้วิจัยได้เลือกวิธีการวิจัยแบบการสนทนากลุ่ม (focus group) ของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และอาสาสมัครจากการที่เจาะจงขึ้นมาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตรงประเด็นต่อการวิเคราะห์เนื้อหา ทั้งนี้มีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้สุรรมหาตามคุณสมบัติที่กำหนดขึ้นไว้แล้ว จำนวน 5 ท่าน โดยจัดประชุม 1 ครั้ง เป็นการประมวลความรู้ ของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

1.1 ผู้นำชุมชน

1.2 ข้าราชการอัยการที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม

1.3 นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง / สถิติการสังคม / สังคมวิทยา

กฎหมาย

1.4 นักวิชาการด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม

1.5 ผู้แทนจากกลุ่มภาคประชาสังคมที่ไม่ใช่องค์กรภาครัฐที่ขับเคลื่อนประเด็นด้าน

สิ่งแวดล้อม

เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การสรุปข้อมูลเพื่อให้รายงานวิจัยมีความสมบูรณ์ จนสามารถสร้างข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์ในการวิจัยในอนาคต

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะใช้เป็นคำถามปลายเปิด และไม่มีโครงสร้างที่เข้มงวดในการถามสามารถยืดหยุ่นได้มากกว่าการตอบแบบสอบถาม ซึ่งในแต่ละคำถามจะมีผู้ดำเนินรายการสนทนาและมีการซักถามได้มากตามที่ผู้วิจัยต้องการ แนวคำถามจะประกอบไปด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ มโนทัศน์หรือประเด็นการศึกษา คำถาม และประเด็นการซักถามต่อเนื่อง

2.2 สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมสังคมวิทยา กฎหมาย และวิจัย จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบเนื้อหาและความเหมาะสมในการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยกับค่านึงถึงจริยธรรมในการสัมภาษณ์จากนั้นได้นำคะแนนที่ได้จากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) เป็นรายชื่อ

3. ขั้นตอนกระบวนการเก็บข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมการสนทนากลุ่ม (focus group) ของกลุ่มบุคคลที่เจาะจงขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายชัดเจน เพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็น และได้ข้อมูลที่ดีที่สุดสำหรับตอบโจทย์วัตถุประสงค์การวิจัยโดยเฉพาะซึ่งสมาชิกของกลุ่มสนทนาที่ถูกคัดเลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) นี้ ผู้วิจัยได้สุรรมหาตามคุณสมบัติที่กำหนดขึ้นไว้แล้ว จำนวน 5 ท่าน โดยจัดประชุม 1 ครั้ง เป็นการประมวลความรู้ ของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมวิทยากฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การเมือง การปกครอง ด้านอาชีวศึกษาและงาน

ยุติธรรม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การสรุปข้อมูลเพื่อให้รายงานวิจัยมีความสมบูรณ์จนสามารถสร้างข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์ในการวิจัยในอนาคต

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการประชุมกลุ่มสนทนาย่อยผู้ทรงคุณวุฒิในส่วนที่เป็นการจัดบันทึกและจากเครื่องบันทึกเสียงมาวิเคราะห์ในขั้นต้นเพื่อแยกประเด็นข้อมูลออกเป็นประเด็น ๆ ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยหลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ความหมายของข้อมูลที่มีอยู่ในแต่ละประเด็น โดยใช้วิธีการตีความข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัย

ในส่วนนี้เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากสถานการณ์ และข้อเท็จจริงของการทำประมงทำลายล้างแล้ว ประกอบการรับฟังการประชุมกลุ่มย่อยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ายังดำรงอยู่จริง จึงนำหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ด้านสิ่งแวดล้อมประกอบหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย โดยแบ่งออกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. ในระบบการบริหารจัดการประมงที่ภาครัฐยังเป็นผู้ควบคุมรูปแบบบนลงล่าง (Top-down)

พบว่า “วิกฤตการณ์ประมง” ของไทยในขณะนี้มีปัญหาอยู่จริง และยิ่งถือว่าเป็นสถานการณ์ที่สร้างความสิ้นสะท้อนต่อการบริหารงานภาครัฐไทยไม่น้อยทีเดียว ทั้งนี้มีนักวิชาการให้ความเห็นว่าอาจเป็นเพราะสืบเนื่องจากการที่ทรัพยากรประมงเป็นหนึ่งในทรัพยากร ธรรมชาติที่บริหารจัดการได้ยากทั้งสัตว์น้ำที่เคลื่อนที่ตลอดเวลาอพยพย้ายถิ่นตามฤดูกาลมองจากด้านบนก็เห็นแต่เพียงน้ำทะเลไม่ได้เห็นว่ามีปลาน้ำมีปลาอยู่มากน้อยเพียงใดในการจัดการทรัพยากรที่มองไม่เห็น นั้นมีความยากมากอย่างยกกรณีเปรียบเทียบกับทรัพยากรป่าไม้วาหากเกิดการตัดไม้ทำลายป่าขึ้นถ้าขับรถผ่านก็ยังพอมองเห็นได้ หรือส่งอุปกรณ์โดรนขึ้นไปถ่ายภาพก็ยังพอได้ หรือเปรียบเทียบกับกรณีมลพิษฝุ่น PM2.5อย่างน้อยที่สุดมองออกไปนอกอาคารยังเห็นว่าฝุ่นเกิดขึ้นแล้ว และคงอยู่อย่างนั้นหลายวันถึงเวลาต้องแก้ไขปัญห ในขณะนั้นการประมงนั้นไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่ากุ้ง หอย ปู ปลาที่ผู้คนชอบบริโภคนั้น ได้ถูกจับจากทะเลไปมากหรือน้อยเพียงใด สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพใกล้หมดจากทะเลหรือยัง (ภควรรณ ตาพวิวัฒน์, 2566: ออนไลน์)

หรืออาจเป็นเพราะการที่ระบบกฎหมายให้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพียงลำพัง ด้วยการกำหนดนโยบายจัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่กฎหมายจะมีการกำหนดหน้าที่ในการดำเนินการให้กับหน่วยงานของรัฐในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นตั้งแต่การควบคุมดูแล การใช้ประโยชน์ การอนุญาต พร้อมทั้งกำหนดข้อห้ามข้อปฏิบัติ และบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน โดยไม่มีการอนุญาตให้ชุมชน หรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแต่อย่างใด (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2557: 54) เป็นเหตุผลหลักที่ทำให้

ให้ การแก้ไขปัญหาไม่เกินไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยรัฐมิได้ให้ข้อมูลที่แท้จริงแก่ภาคประชาชนอีกด้วย ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วรัฐมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสิทธิของประชาชนในสิ่งแวดล้อมแบบค่อยเป็นค่อยไป (Progressive Realization of Rights) เริ่มจาก 1) หน้าที่ในการเคารพสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Respect) 2) หน้าที่ในการปกป้องการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมจากบุคคลที่สาม (Protect) และ 3) หน้าที่ในการทำให้บรรลุผลซึ่งสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Fulfill)

งานดัชนีนิพนธ์ของอดัมสคัตต์ สตินิพงษ์ (2557) ได้สะท้อนถึงการจัดทำนโยบายของรัฐในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างชัดเจน ทั้ง ๆ ที่จัดทำในรูปของคณะกรรมการก็ตามหากแต่เป็นการที่มุ่งเน้นการจัดการที่เป็นการสั่งการจนเบี่ยงเบนมากกว่าที่จะเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายขึ้นไป โดยรัฐมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจตามลัทธิทุนนิยมเสรีเรื่อยมาเพื่อให้สังคมไทยมีความทันสมัย รัฐจึงได้เข้าครอบครองพื้นที่และทรัพยากรโดยใช้อำนาจตามกฎหมายออกประกาศเพื่อครอบครองพื้นที่ และทรัพยากรภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์และใช้องค์ความรู้วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่เป็นระบบความรู้เชิงเดี่ยว ในการจัดการทรัพยากรซึ่งมีวิธีการคิดวิเคราะห์ที่ติดหน่วยพื้นที่ทางกายภาพโดยที่ละเลยองค์ความรู้อื่น ๆ เช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นสิทธิของกลุ่มหรือทรัพยากรส่วนร่วมเป็นต้น รัฐใช้อำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการจัดสรรทรัพยากรโดยเปิดโอกาสให้เอกชนทำได้ บางส่วนผ่านรูปแบบสัมปทาน จึงเป็นการจัดการภายใต้ระบบสิทธิเชิงเดี่ยวที่หากมิใช่การจัดการภายใต้สิทธิของรัฐมิได้มีหลักการที่เป็น การจัดการภายใต้สิทธิชุมชนแต่อย่างใด

ในขณะที่การประเมินผลการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาประมงโดยอดีตประธานสมาคมการประมงแห่งประเทศไทยต่อการจัดการแก้ไขปัญหาการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (IUU Fishing) นั้นก็มีผลเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ วิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์ (2564) มองว่าการแก้ไขปัญหาด้วยมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ไม่รอบคอบและปราศจากความรู้ความเข้าใจ อาทิ การออกกฎหมายใหม่นับสิบฉบับ (และกฎหมายรองอีกนับร้อยฉบับ) การตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ และการเร่งบังคับใช้กฎหมายโดยไม่ให้ออกัสผู้ได้รับผลกระทบในการปรับตัว และเข้าร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายแต่อย่างใด ส่งผลให้ในท้ายที่สุดได้ก่อให้เกิดปัญหาและความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศถึง 1,121,552.75 ล้านบาทในเวลาเพียง 6 ปี (วิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์, 2564: ออนไลน์)

2. การออกกฎหมายที่มีความเร่งรัดตอบโต้ขององค์การระหว่างประเทศมากกว่าที่จะคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน

จากกรณีที่เมื่อปี พ.ศ. 2558 การทำประมงของประเทศไทยโดยคณะกรรมการยุโรป (The European Commission) สหภาพยุโรป (Europe Union) ได้มีคำประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ (ด้วยการให้ใบเหลือง) เพื่อให้รับทราบถึงความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะถูกระบุว่า

เป็น “ประเทศที่สามที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing)” พร้อมทั้งแนะนำให้ประเทศไทยดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และการจัดการด้านการประมงของไทยให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของสหภาพยุโรป ที่ (EC) No.1005/2008 ว่าด้วยการจัดตั้งระบบของประชาคมยุโรปเพื่อป้องกัน ยับยั้ง และจัดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม ตลอดจนสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศและจรรยาบรรณในการทำประมงอย่างรับผิดชอบ มาตรการอนุรักษ์และการจัดการด้านการประมงที่ประเทศไทยมีพันธกรณี โดยกำหนดเวลาให้ประเทศไทยเร่งดำเนินการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายใน 6 เดือน (พฤษภาคม – ตุลาคม 2558) จากนั้นคณะกรรมการยุโรป สหภาพยุโรป จะพิจารณาอีกครั้งว่าจะยกเลิกคำประกาศแจ้งเตือนดังกล่าว หรือจะระงับการนำสินค้าสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ประมงของไทยเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรปต่อไป ส่งผลให้การเร่งบังคับใช้กฎหมายโดยไม่ให้ออกาสผู้ได้รับผลกระทบในการปรับตัว ทั้งผู้ประกอบการ เอกชน ชาวประมงต่างพากันได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังกระทบต่อสภาพทรัพยากรของชาติสังคม ชุมชน และวิถีชีวิตของชาวประมงไปกันถ้วนหน้า ในทหระณะของอดีตประธานสมาคมการประมงแห่งประเทศไทยที่ได้วิเคราะห์ผลการดำเนินงานของ รัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหา IUU fishing ว่า เป็นระยะเวลาราว 4 ปี ที่รัฐบาลไทยในสมัยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาได้ **“ดำเนินการตามความต้องการของสหภาพยุโรปทุกข้อโดยปราศจากการโต้แย้งและขัดขืน”** แม้ว่าการดำเนินการต่างๆ ตามที่สหภาพยุโรปต้องการจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อการประมงทะเลและผู้ประกอบการของไทยอย่างกว้างขวางในเกือบจะทุกมิติก็ตาม แต่มิใช่การแก้ไขปัญหา “การทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing)” ตามที่สังคมไทย และสหภาพยุโรปได้ยกมาเป็นข้ออ้าง ซึ่งจะเห็นได้จากการล่มสลายของอุตสาหกรรมประมงของประเทศที่ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และทรัพยากรสัตว์น้ำที่คาดว่าจะได้รับการฟื้นฟู แต่กลับมิได้กลับมาอุดมสมบูรณ์อย่างที่คาดหวัง อย่างไรก็ตาม การที่สหภาพยุโรปปลด “ใบเหลือง” ให้กับประเทศไทยนั้น นับถึงวันที่ 8 มกราคม 2565 เป็นเวลากว่าสี่ปีหากพิจารณาในมุมมองด้านผลการดำเนินงานของรัฐบาลและภาพลักษณ์ของประเทศอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลไทยบรรลุเป้าหมาย และสามารถทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการถูกระงับการส่งออกสินค้าประมงและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเข้าไปยังสหภาพยุโรปได้ซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อภาพลักษณ์ของ ไทยว่าเป็นประเทศที่มีการทำประมงอย่างรับผิดชอบสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ด้านการอนุรักษ์ และจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้ ทว่า วิษัญ ศิริชัยเอกวัฒน์ ยังมองว่าหากจะพิจารณาถึงผลกระทบและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นต่อภาคการประมงของประเทศไทยในทุก มิติแล้ว ความสำเร็จดังกล่าวก็เป็นเพียงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหรือกับดักการพัฒนาการทำประมงอย่างยั่งยืนของไทย สิ่งที่รัฐบาลเชื่อมั่นว่าเป็น “มาตรการที่ถูกต้อง” นั้น ข้อเท็จจริงที่ปรากฏกลับแสดงให้เห็นว่าเป็น “มาตรการที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่ม” ต่อภาคการประมงและ “ทำลาย” ผู้ประกอบอาชีพในห้วง

โซ่อุตสาหกรรมประมงของไทยทุกระดับ และที่สำคัญที่สุด เป็นการดำเนินนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

อย่างไรก็ตามการเร่งรัดออกพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เพื่อบรรเทาปัญหาอันเนื่องมาจากผลกระทบที่ร้ายแรงของการทำประมงที่ผิดกฎหมายซึ่งอาจนำไปสู่ การขึ้นบัญชี หรือใบเหลืองของสหภาพยุโรปหรืออาจจะถูกปรับเป็นใบแดง จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและตอบสนองให้เห็นถึงความตั้งใจของประเทศไทยที่พยายามแก้ไขปัญหาจึงได้ตราพระราชกำหนดเพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้ทันที อย่างไรก็ตามพระราชกำหนดดังกล่าวมีบทบัญญัติบางมาตราที่อาจจะขัดต่อหลักการของกฎหมายทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศอันจะนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนสิ่งแวดล้อมได้ ประกอบกับเมื่อผู้เขียนได้ค้นคว้าจากบทสัมภาษณ์อดีตนักสมาคมนักทะเลไทยซึ่งเป็นผู้เคลื่อนไหวใน ธุรกิจการประมงในภาคประชาชนอย่างแท้จริง มีมุมมองต่อการที่รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่ง ณ ขณะนั้นประเทศไทยยังมีรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและในบางการกระทำทางปกครองของรัฐบาลมาจากการดำเนินการภายใต้มาตรา 44 ได้นั้น ในบางมุมมองอาจตีความได้ว่าเป็นการเอื้อต่อกลุ่มธุรกิจนายทุนขนาดใหญ่ในประเทศไทย กล่าวคือ ในพระราชกำหนดฉบับนี้ที่ได้ตรารับขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ได้บัญญัติให้มีข้อห้ามอุปกรณ์ทำลายล้างที่มีศักยภาพมากที่สุดอย่างอวนลากติดเครื่องยนต์ไว้ในกฎหมายด้วย หากมีเพียงแต่อวนรุนเท่านั้น เพราะบริษัทขนาดใหญ่ในประเทศยังคงดำเนินการใช้อวนลากติดเครื่องยนต์สำหรับจับสัตว์น้ำวัยอ่อนเพื่อนำมาทำเป็นปลาปนใช้ในอุตสาหกรรมของตนเองอยู่ในประเด็นนี้ผู้เขียนวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนว่า บริษัทขนาดใหญ่เหล่านี้กำลังละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนสิ่งแวดล้อม ก่อปรกับไร้ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นการขัดกับหลักการผู้สร้างมลพิษจำต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน หากบริษัทเหล่านี้ยังคงมีพฤติกรรมแบบนี้ต่อไป หรือยังคงยึดติดกับกรอบกระบวนทัศน์ที่แสวงหาผลกำไรเป็นอันดับหนึ่ง อนาคตทรัพยากรเหล่านี้อาจไม่สามารถมีเพียงพอไปสู่คนรุ่นต่อไปได้อย่างแน่นอน

3. การหันกลับมาขับเคลื่อนของบริษัทขนาดใหญ่เพื่อให้เป็นไปตามหลักการ “บริษัทธรรมาภิบาล” ประกอบกับ “หลักผู้ปล่อยมลพิษต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคม”

เมื่อกระบวนทัศน์เดิมของการประกอบธุรกิจถูกเคลื่อนตัวออกไป กระบวนทัศน์ใหม่จึงเข้ามาแทนที่ กล่าวคือการมอง ‘ธุรกิจ’ อย่างโดดเด่นโดยไม่เชื่อมโยงกับสังคมและสิ่งแวดล้อมกลายเป็นเรื่องล้าสมัย บริษัทหลายแห่งต่างยอมที่จะหันกำไรเป็นมูลค่าหลายล้านบาทในแต่ละปี เพื่อนำมาใช้จ่ายในโครงการเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม นี่คือผลลัพธ์ของแนวคิดการเป็นพลเมืองของธุรกิจ (Corporate Citizenship) ที่มองบริษัทไม่ต่างจากสมาชิกคนหนึ่งคนหนึ่งในสังคมที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะเช่นกัน รวมถึงการเปลี่ยนเป้าหมายของบริษัทจากการแสวงหากำไรสูงสุดสู่การสร้างคุณค่าแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากที่สุด แนวคิดการเป็นพลเมืองของธุรกิจ ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำศัพท์ที่เราคุ้นเคยกันว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ” หรือ CSR (Corporate Social Responsibility)

กระนั้นผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากบทสัมภาษณ์อดีตนายกสมาคมรักษ์ทะเลไทยซึ่งเป็นผู้เคลื่อนไหวในธุรกิจการประมงในภาคประชาชนอย่างแท้จริง มีมุมมองต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และกระบวนการทัศน์ของบริษัทขนาดใหญ่รายหนึ่ง ซึ่งในบทสัมภาษณ์นี้ได้รับชัดเจนว่าบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ที่แสดงความรับผิดชอบตามหลักการ ของบริษัทธรรมชาติบาลกล่าวคือในรายงานของบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ที่เผยแพร่ทางออนไลน์ว่าในบริษัทของตนตระหนักว่าปลาเล็กปลาน้อยที่ถูกส่งเข้าโรงงานผลิตปลาแปรรูปประเภท By Catch เกิดจากการทำประมงอย่างไร้ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่งผลกระทบต่อประมงชายฝั่งได้ออกแถลงการณ์เพื่อ ยุติการซื้อวัตถุดิบปลาแปรรูปประเภท By Catch เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2558 คงไว้เพียงการรับซื้อเฉพาะปลาแปรรูปประเภท By Product จากโรงงานที่ได้รับมาตรฐานสากลเท่านั้น นอกจากนี้ได้ประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านประมง ภาคประชาสังคม รวมถึงตัวแทนจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมภาคประชาสังคมเพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการศึกษา ให้คำแนะนำ และมีส่วนร่วมในการให้แนวทางอันเป็นประโยชน์มุ่งเน้นเพื่อขยายผลไปยังมิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนา วิธีประมง ซึ่งจะนำไปสู่การฟื้นฟูอย่างยั่งยืนและได้ตั้งคณะกรรมการชุมชนสัมพันธ์ในพื้นที่เขตประมงชายฝั่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนประมงชายฝั่ง นักวิชาการ และส่งเสริมเยาวชนให้เห็นความจำเป็นของงานอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน รวมถึงการศึกษาเทคโนโลยีทางด้านประมง เช่น VMS เรดาร์ เซ็นเซอร์ เป็นต้น ด้วยมุ่งหวังให้สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลอย่างบูรณาการ ซึ่งปัจจุบันได้มีการกำหนดโครงการต้นแบบเพื่อการฟื้นฟูแล้ว

จากการปรับตัวดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ไปเป็นแบบใหม่ที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมและพยายามสร้างความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไปแล้วกระนั้นถ้าหากเป็นความตั้งใจจริงของผู้ถือหุ้นย่อมแสดงให้เห็นว่าบริษัทมีความจริงใจที่จะสร้างความยั่งยืนด้วยการรับผิดชอบต่อสังคม และส่งต่อทรัพยากรธรรมชาตินี้ไปยังอนาคตชนต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากหลักการแนวคิดของความเป็นพลเมืองของธุรกิจ (Corporate Citizenship) จะเห็นว่าบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ก่อปรด้วยความรับผิดชอบต่อทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจที่ยังคงแสวงหากำไรเพื่อเป็นการคืนผลตอบแทนให้กับบรรดาหุ้นส่วน นักลงทุน แล้วยังสร้างความมั่นคงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ในความรับผิดชอบต่อกฎหมาย กล่าวคือบริษัทได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดัน การปรับแก้ กฎหมายและร่าง หลักเกณฑ์ใหม่ ได้แก่ พระราชกำหนดประมงรวมถึงหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงเพื่อให้มีความสอดคล้องกับ หลักเกณฑ์สากล โดยการประสานความร่วมมือ รับฟังข้อกังวลของทั้งประมง พื้นบ้าน ประมงพาณิชย์ หน่วยงานภาครัฐ การขอความเห็นจากนักวิชาการ ภาคประชาสังคม และองค์กรระหว่างประเทศ โดยมี เป้าประสงค์ให้ทั้งประมงชายฝั่งและการประมงในประเทศไทยสามารถประกอบอาชีพต่อไปได้ควบคู่กับ การอนุรักษ์การฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการศึกษการปรับแก้และการประสานทุกภาคส่วนเพื่อร่วมทำข้อเสนอต่อไปยังภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ต่อมาในส่วนของการรับผิดชอบต่อทางจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อด้านการกุศล นั้นบริษัทได้จัดให้มีการรณรงค์ และโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและมีมาอย่างยาวนาน โดยมีการสนับสนุนให้ทั้งผู้บริหาร พนักงานได้เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครต่าง ๆ หรือให้สนับสนุนเงินทุนเพื่อการกุศลเป็นประจำทุกปี

4. ร่างพระราชบัญญัติการประมง ฉบับ พ.ศ.... ที่นำเสนอร่างโดยสมาคมการประมงแห่งประเทศไทย ร่วมกับพรรคเพื่อไทย และการตั้งข้อสังเกตบางประการของนักวิชาการ

จากการที่ประกาศใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 และพระราชกำหนดการประมงฉบับที่แก้ไข ได้มีการตราขึ้นบังคับใช้โดยเร่งด่วน เพื่อบรรเทาปัญหาอันเนื่องมาจากผลกระทบที่ร้ายแรงของการทำประมงที่ผิดกฎหมายซึ่งอาจนำไปสู่การขึ้นบัญชี หรือใบเหลืองของสหภาพยุโรป หรืออาจจะถูกปรับเป็นใบแดง จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและตอบสนองให้เห็นถึงความตั้งใจของประเทศไทยที่พยายามแก้ไขปัญหาก็ได้ตราพระราชกำหนดเพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้ทันที อย่างไรก็ตามพระราชกำหนดดังกล่าวมีบทบัญญัติบางมาตราที่อาจจะขัดต่อหลักการของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก หรือหลักสิทธิมนุษยชนและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในประเด็นที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน และสิทธิในการประกอบอาชีพของประชาชน การเลือกปฏิบัติ การปฏิบัติที่ไม่เสมอภาค และการบังคับใช้กฎหมายไม่เท่าเทียม รวมทั้งมีการกำหนดโทษที่ไม่ได้สัดส่วน ช้ำซ้อน และไม่เป็นธรรม เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว รวมทั้งบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนและชาวประมงผู้ประกอบการอาชีพโดยสุจริต ให้ได้รับ ความเป็นธรรม ตลอดจนส่งเสริมการทำประมงให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ และเกิดประโยชน์สูงสุด จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

หากแต่เมื่อร่างกฎหมายผ่านในวาระแรกแล้วนั้นกลับมีมุมมองเป็นข้อสังเกตบางประการของนักวิชาการที่ออกมาแสดงข้อกังวลจนพร ศรียากุลมองว่าร่างกฎหมายที่พยายามมีการผลักดันอาจจะกลับไปสู่การทำประมงทำลายล้างสูงกว่าเดิม จนกระทั่งกลายเป็นแหล่งฟอกปลาได้อย่างเสรี และมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าในร่างนี้มีการปรับค่าบางค่าเพื่อเป็นการเลี่ยงกฎหมาย เช่น ในกฎหมายเดิมจะมีการกำหนดถึงการห้ามจับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม แต่ในร่างกฎหมายใหม่ใช้คำว่า ห้ามล่า แทนซึ่งจะตีความได้ยากและอาจเอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบการรายใหญ่ได้แสวงหาประโยชน์จากช่องว่างของกฎหมายอีกทั้งมีการปลดล็อกให้มีการนำเข้าปลาด้วยระบบตู้คอนเทนเนอร์ซึ่งจะทำให้มีการลักลอบนำเข้าปลาเถื่อนมาได้อย่างเสรี

อภิปรายผล

วิกฤตการณ์ประมงของไทยในขณะนี้ยังถือว่าเป็นสถานการณ์ที่สร้างความสั่นสะเทือนต่อการบริหารงานภาครัฐไทยไม่น้อยทีเดียวเพราะยังเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ยังคงค้างคามานานจนจบจนกระทั่งปัจจุบันกล่าวคือการทำประมงในประเทศไทยที่ขาดระเบียบวินัยกลายเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและนำมาสู่การประมงไม่ยั่งยืนอันได้แก่การทำประมงลายล้างด้วยการใช้บรรดาเครื่องอุปกรณ์ที่มีพลังในการทำลายล้างสูงซึ่งเป็นหนึ่งในรูปแบบการทำประมงที่ไม่ยั่งยืนและจากการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาทิ จากบทความทั้งของสมาคมการประมงแห่งประเทศไทย และสมาคมรักษ์ทะเลไทย พบว่ามีอุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือทำลายล้าง ได้แก่ อวนลาก อวนรุน และเรือปั่นไฟ ทั้ง 3 จะมีส่วนทำร้ายทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลไทยแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของอุปกรณ์ แต่ที่มีประสิทธิภาพในการทำลายล้างสูงที่สุด คือ การประมงอวนลากจะมีลักษณะคล้ายๆการใช้เรือลากไปข้างหน้าตั้งแต่พื้นทะเลไปยังผิวน้ำซึ่งจะกวาดต้อนสัตว์น้ำน้อยใหญ่ทั้งที่เป็นที่ต้องการและไม่ต้องการโดย 2 ใน 3 มักจะไม่ใช้สัตว์น้ำเป้าหมาย ระบบนิเวศเสียหายเหมือนถูกรถไถกวาดหน้าดิน บางครั้งใช้เรือลากคู่เรียกว่า เรืออวนลากคู่

ก่อนกับเมื่อการทำประมงในประเทศไทยมีลักษณะเป็นการทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติสัตว์น้ำจนเกินขนาด ในปี พ.ศ. 2558 คณะกรรมาธิการยุโรป (The European Commission) สหภาพยุโรป (Europe Union) ได้มีคำประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการด้วยการให้ใบเหลืองเพื่อให้รับทราบถึงความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะถูกระบุว่าเป็น “ประเทศที่สามที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing)” พร้อมทั้งแนะนำให้ประเทศไทยดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และการจัดการด้านการประมงของไทยให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของสหภาพยุโรป เป็นที่มาของสาเหตุในการจำเป็นที่จะต้องออกพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 อย่างเร่งด่วนให้เป็นรูปธรรมหากพิจารณาในมุมมองด้านผลการดำเนินงานของรัฐบาลและภาพลักษณ์ของประเทศอาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลไทยบรรลุเป้าหมาย และสามารถทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการถูกระงับการส่งออกสินค้าประมงและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเข้าไปยังสหภาพยุโรปได้ แต่ในความเป็นจริงจากเสียงสะท้อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง และบรรดานักวิชาการจากภาคส่วนต่าง ๆ มองว่าเป็นการดำเนินนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างเบ็ดเสร็จ เต็มขาด ระบบกฎหมายให้อำนาจอรัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพียงลำพังด้วยการกำหนดนโยบาย จัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่กฎหมายจะมีการกำหนดหน้าที่ในการดำเนินการให้กับหน่วยงานของรัฐ ในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นตั้งแต่การควบคุมดูแล การใช้ประโยชน์ การอนุญาต พร้อมทั้งกำหนดข้อห้ามข้อปฏิบัติ และบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน โดยไม่มีการอนุญาตให้ชุมชน หรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแต่อย่างใด ฉะนั้นการตราพระราชกำหนด พ.ศ. 2558 จึงเปรียบเสมือนยา

แรงที่รัฐใช้บังคับต่อทุกภาคส่วนในองคาพยพของธุรกิจการประมง สอดคล้องกับศิวกรณ์ พันธุ์วิชาติกุล (2565: 87) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมายตามมาตราฐานการทำประมง แบบ IUU Fishing ด้วยแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ สะท้อนชัดเจนว่าการดำเนินการออกนโยบายและมาตรการทางกฎหมายอย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing) ด้วยการกำหนดขนาดของเครื่องมือและประเภทของเครื่องมือทำการประมง และการกำหนดให้เรือประมงพื้นบ้านทุกลำจะต้องมีใบอนุญาตการใช้เครื่องมือทำการประมง 1 ลำ ต่อเครื่องมือทำการประมง 1 ชนิด รวมไปถึงการกำหนดเขตทำประมงพื้นบ้านให้ห่างจากชายฝั่งไม่เกิน 3 – 3.7 ไมล์ทะเล ตามกฎกระทรวงกำหนดเขตทะเลชายฝั่ง พ.ศ. 2565 นั้น เป็นการดำเนินนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และผู้ประกอบการที่ส่งผลให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถออกไปทำการประมงได้ และจะต้องดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเครื่องมือทำการประมงให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ทั้งนี้ แต่สำหรับองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่อาจไม่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใด กลับเป็นการเอื้อประโยชน์เสียด้วยซ้ำ ยกตัวอย่างกรณีการประกอบธุรกิจอาหารสัตว์ปลาปนประเภท By Catch อันประกอบด้วยปลาแปด (ปลาขนาดเล็กที่ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ) และลูกปลาเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นผลพลอยได้จากการทำประมงกฎหมายยังเอื้อประโยชน์กับธุรกิจขนาดใหญ่อยู่

อย่างไรก็ดีเมื่อบริษัทขนาดใหญ่กลับมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการค้นแบบเดิม ๆ และหันหลังกลับมาองการทำประมงแบบยั่งยืน และรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น บริษัทใหญ่ ๆ เหล่านี้จึงได้อาศัยหลักการบริษัทภิบาลเป็นฐานในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อสิทธิมนุษยชนสิ่งแวดล้อม เช่น การตระหนักว่าปลาเล็กปลาน้อยที่ถูกส่งเข้าโรงงานผลิตปลาปน ประเภท By Catch เกิดจากการทำประมงอย่างไร้ความรับผิดชอบ และส่งผลกระทบต่อประมงชายฝั่งได้ออกแถลงการณ์เพื่อยุติการซื้อวัตถุดิบปลาปนประเภท By Catch คงไว้เพียงการรับซื้อเฉพาะปลาปนประเภท By Productจากโรงงานที่ได้รับมาตรฐานสากลเท่านั้น อีกทั้งยังได้มีการประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนร่วมกับทุกภาคส่วนโดยหวังว่าทรัพยากรจะสามารถส่งต่อไปยังอนาคตชนในภายภาคหน้าต่อไป

ข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ศึกษาถึงการทำการประมงในประเทศไทยในลักษณะที่ไม่ยั่งยืน ทั้งมีการทำประมงเกินขนาด ใช้อุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำลายล้างสูง หรือแม้แต่การทำประมงที่ผิดกฎหมายทั้งภายใน

และภายนอกประเทศ ผู้วิจัยจึงขอจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายเพื่อที่อาจจะเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารบ้านเมืองต่อไป ในอนาคต

1. เนื่องจากการบริหารจัดการประมงที่ผ่านมาถึงแม้จะเป็นการจัดทำในรูปแบบคณะกรรมการจากหลากหลายภาคส่วนก็ตาม แต่มักไม่ค่อยจะมีจุดที่เกาะเกี่ยวกับภาคประชาชนในการร่วมนำเสนอแต่อย่างใด หรือมีก็น้อยมาก การบริหารจัดการของภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมโดยขอแนะนำหลักการรูปแบบ “คณินิจโมเดล” มาอธิบายด้วยการสร้างให้ประชาชนได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วน (Cooperation) ได้ร่วมกันตัดสินใจในนโยบาย (Decision - making) หรือไปจนกระทั่งมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายที่จะมาใช้บังคับกับพวกตนเอง

2. ในส่วนของข้อกฎหมายในปัจจุบันที่ได้มีการเร่งรัดตรารขึ้นโดยปราศจากจุดเกาะเกี่ยวของประชาชนเช่นกัน หากว่าเมื่อจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือมีการยกร่างขึ้นใหม่นั้นประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีสติสิทธิในการรับรู้ หรือไปไกลจนกระทั่งได้มีสิทธิในการออกกฎหมายร่วมกัน (Rule - making) เสียด้วยซ้ำเพื่อว่ากฎหมายที่ถูกตรารขึ้นนั้นบังคับใช้ด้วยความบริสุทธิ์ และยุติธรรม เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ได้ตั้งกันไว้ทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

กองนโยบายและแผนพัฒนาการประมง. (2564). *ประมาณการผลผลิตและมูลค่าสัตว์น้ำจากการประมงของประเทศไทย พ.ศ. 2564 - 2566*. กรมประมง.

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม*. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2560). *ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม*. สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา.

ฐานเศรษฐกิจ. (2565). *มาแล้ว “IUU Hunter” ตำรวจลุยล้างบางประมงผิดกฎหมาย*. ฐานเศรษฐกิจ <https://www.thansettakij.com/economy/513907>

ทัน ทองดี. (2555). *การนำหลักการเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาปรับใช้กับการประมงชายฝั่งของไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนท้องถิ่นภาคใต้* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรจง นะแสง. (2558). ‘บรรจง นะแสง’ เสียบบนจากคนทะเล เมื่อ คสช. ชักจะออกนอกกลุ่มการปฏิรูป. Thai PBS <https://thecitizen.plus/node/2947>

ประภัสสร ปานป้อมเพชร. (2559). *การคุ้มครองสิทธิเชิงกระบวนการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการตัดสินใจของรัฐในการดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พวงทอง อ่อนอุระ. (2561). การแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing) ตามหลักการแนวคิด และบทบัญญัติของตราสารระหว่างประเทศ. *วารสารการประมงอิเล็กทรอนิกส์*, 1(2), 72 - 92.

ภควรรณ ตาพวัฒน์. (2566). ประมงทำลายล้าง โจทย์ความไม่ยั่งยืนของระบบนิเวศทะเลไทย.

SDG Move

<https://www.sdgmovement.com/2023/09/15/fishing-iuu-sea-thailand/>

วิชาญ ศิริชัยเอกวัฒน์. (2564 ก). 6 ปี ของการแก้ปัญหา IUU Fishing เมื่อนับหนึ่งผิด (กลัดกระดุมผิดเม็ด) “ความ Ship-หาย” ก็ไร้จุดจบ. ไทยพับลิก้า

<https://thaipublica.org/2022/01/6-years-iuu-fishing-solutions01/>

_____. (2564 ข). *อวนลาก เครื่องมือทำลายล้างทรัพยากร จริงหรือ ?*. ไทยพับลิก้า

<https://thaipublica.org/2021/10/wicharn-sirichai-ekawat08/>

ศิวกรณ์ พันธุ์วิชาติกุล. (2565). *บทบาทของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมายตามมาตรฐานการทำประมงแบบ IUU Fishing ด้วยแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2557). *มาตรการทางกฎหมายสำหรับการจัดการร่วมในทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษาการประมงทะเลพื้นบ้าน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทบาทของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ามนุษย์

The Role of Public Prosecutors in Claiming Compensation

in Human Trafficking Cases

รณิดา ประสานสมบัติ^{1*}, ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล² และจิรวุฒิ ลิปิพันธ์³
Ranida Prasansombut¹, Phaisith Phipatanakul² and Jirawut Lipipan³

นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต^{1*}

อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต^{2,3}

Master's degree student, Master of Laws, Department of Law Pridi Banomyong

Faculty of Law Dhurakij Pundit University^{1*}

Lecturer, Pridi Banomyong Faculty of Law Dhurakij Pundit University^{2,3}

*Corresponding Author, Email: bee.ranida@gmail.com

Received: January 14, 2026

Revised: April 17, 2026

Accepted: May 06, 2026

บทคัดย่อ

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหนึ่งในองค์กรที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยพนักงานอัยการมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนต่อจากชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งสำนวนการสอบสวนคดีค้ามนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะในคดีค้ามนุษย์กำหนดให้ศาลนำสำนวนการสอบสวนมาเป็นแนวทางในการพิจารณาคดี แต่เนื่องจากในปัจจุบันกฎหมายไทยได้มีการแบ่งแยกอำนาจสอบสวนกับอำนาจฟ้องร้องออกจากกัน พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งแตกต่างจากระบบสากลที่กำหนดให้อำนาจการสอบสวนและอำนาจฟ้องร้องถือเป็นกระบวนการเดียวกัน โดยกำหนดให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบทั้งการสอบสวนและการฟ้องคดี ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน และทำให้การสอบสวนคดีค้ามนุษย์ของประเทศไทยขาดประสิทธิภาพ

บทความนี้นำเสนอให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ามนุษย์ของพนักงานอัยการ เพื่อนำเสนอแนวทางในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ให้เป็นไปตามมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อกำหนดบทบาทของพนักงานอัยการขึ้นใหม่ เพื่อให้พนักงานอัยการเข้าร่วมการสอบสวนคดีค้ามนุษย์ตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนกระทั่งเสร็จสิ้นการสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการได้เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับคดีอย่างรอบด้าน

และรวดเร็ว และนำรายละเอียดต่าง ๆ ในคดีไปพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างกลไกการตรวจสอบถ่วงดุล ป้องกันการผูกขาดอำนาจสอบสวน ป้องกันการแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพล และก่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้ได้สำนวนการสอบสวนมีคุณภาพมากเพียงพอที่ศาลสามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งจะทำให้การสอบสวนคดีค้ามนุษย์ของประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: 1. บทบาทของพนักงานอัยการ 2. การเรียกค่าสินไหมทดแทน 3. คดีค้ามนุษย์

Abstract

The Office of the Attorney General is one of the essential organizations in the criminal justice process. Public prosecutors have the responsibility to review investigation records from the inquiry officials. Investigation records in human trafficking cases are particularly important because the court uses them as guidelines in case adjudication. However, current Thai law separates investigative powers from prosecutorial powers. Inquiry officials have sole authority to investigate, which differs from international systems where investigative and prosecutorial powers are part of the same process, with public prosecutors responsible for both investigation and prosecution. This separation leads to problems regarding inter-agency coordination and renders Thailand's human trafficking case investigations ineffective.

This article presents problems and obstacles for public prosecutors in claiming compensation in human trafficking cases. To propose guidelines for protecting victims in human trafficking cases in accordance with international law standards, it is necessary to amend the law to redefine the role of public prosecutors. This amendment would allow public prosecutors to participate in human trafficking investigations thoroughly from the beginning until completion, enabling them to access comprehensive and timely case information and present various case details to the court to demonstrate damages

incurred, thereby claiming appropriate and comprehensive compensation for victims in human trafficking cases. Furthermore, this would create a system of checks and balances, prevent monopolization of investigative powers, prevent interference from influential persons, and foster inter-agency collaboration to produce quality investigation records sufficient for courts to use as guidelines in case adjudication. Eventually, this would significantly enhance the effectiveness of human trafficking investigations in Thailand.

Keywords: 1. Role of public prosecutors, 2. claiming compensation, 3. human trafficking cases

บทนำ

ปัจจุบันการค้ามนุษย์เป็นหนึ่งในปัญหาสังคมที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อมนุษยชาติทั่วโลก การค้ามนุษย์ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อซึ่งมักถูกบังคับไม่มีเสรีภาพและอยู่ในสภาพที่อันตรายเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่กระทบต่อสังคมโลก ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศ กระทบต่อสิทธิมนุษยชน เป็นอันตรายต่อความมั่นคงทางสังคม และการพัฒนาประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศ โดยมักมีการเหยียดเอาปัญหาการค้ามนุษย์ไปผูกโยงการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ เพื่อกีดกันทางการค้า หรือเพื่อลงโทษประเทศที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ โดยสหรัฐอเมริกาได้มีกฎหมายคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ (Trafficking Victims Protection Act: TVPA) ค.ศ. 2000 ขึ้น เพื่อประเมินสถานการณ์และต่อต้านการค้ามนุษย์ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเป็นผู้รวบรวมข้อมูลและจัดทำรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ (Trafficking in persons report) หรือ TIP Report เป็นประจำทุกปี ดังนั้น การค้ามนุษย์จึงเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลไทยมุ่งแก้ปัญหาเพื่อพิสูจน์ให้ประชาคมโลกเห็นว่าประเทศไทยจริงจังกับการแก้ปัญหาค้ามนุษย์ โดยประเทศไทยถูกจับตามองว่าเป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทาง และทางผ่านของกระบวนการค้ามนุษย์ ยิ่งนานวันการค้ามนุษย์ยิ่งมีรูปแบบที่หลากหลายซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีลักษณะและวิธีการกระทำที่เป็นการค้ามนุษย์ข้ามชาติด้วย ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนของไทยพยายามที่จะป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างต่อเนื่องตลอดมา โดยจากเดิมประเทศไทยไม่มีการ

ตรากฎหมายที่เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ไว้เป็นการเฉพาะ แต่มีกฎหมายอื่น ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับโสเภณี สถานบริการ การห้ามเอาคนลงเป็นทาสตามประมวลกฎหมายอาญา อีกทั้งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 เป็นกฎหมายที่ป้องกันและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากบุคคลเฉพาะหญิงและเด็กเท่านั้น ไม่ครอบคลุมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นชายและไม่สามารถแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ได้ครอบคลุมทุกรูปแบบ (สรไกร ศรีศรี, ศิริวรรณ ว่องเกียรติไพศาล, และสุดารัตน์ เสรีวัฒน์, 2556: 10)

โดยในปี 2551 ประเทศไทยได้มีการบัญญัติกฎหมายพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงกฎหมายเดิมซึ่งไม่ครอบคลุมการกระทำความผิดที่มีความหลากหลายและซับซ้อน เช่น การแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี การผลิต เผยแพร่วัสดุลามก การแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การบังคับใช้แรงงาน การบังคับขู่ทอน หรือการตัดอวัยวะเพื่อนำไปค้าขายหรือการอื่นที่คล้ายกันอันเป็นการขูดรีดบุคคล เป็นต้น เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีอุปสรรคในการต่อต้านการค้ามนุษย์หลายประการ เช่น ปัญหาการตีความกฎหมาย และการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ที่ยังไม่สามารถตอบสนองมาตรฐานที่กำหนดภายใต้ TVPA ของสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายดังกล่าว รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาเรื่องการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ ของไทยที่ยังขาดเสถียรภาพในการประสานงานกับหน่วยงานในต่างประเทศ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการประสานงานอย่างจริงจังมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายกฎหมายที่ประกอบด้วยผู้พิพากษา อัยการ และตำรวจ ต้องมีการดำเนินคดีเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างจริงจังตามกฎหมายด้านการค้ามนุษย์ (ชัยยงค์ สัจจิตานนท์, 2557: 1)

การเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ามนุษย์ยังคงมีปัญหา และขาดความชัดเจนหลายประการ เช่น การไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ อีกทั้ง ผู้กระทำความผิดมักอ้างหลัก “ความยินยอมของผู้เสียหายไม่เป็นละเมิด” เพื่อยกเว้นความผิดหรือจำกัดความรับผิด เพราะในปัจจุบันพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มิได้นำหลัก “ห้ามนำความยินยอมมายกเว้นหรือจำกัดความรับผิด” มาบัญญัติไว้ การเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ามนุษย์จึงต้องรอจนกว่าคดีอาญาถึงที่สุดก่อน ซึ่งระหว่างนั้นผู้กระทำความผิดมักกักขังย้ายถ่ายเทพรพย์สินจนไม่สามารถบังคับคดีเพื่อนำมาชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายได้ (สรไกร ศรีศรี, ศิริวรรณ ว่องเกียรติไพศาล, และสุดารัตน์ เสรีวัฒน์, 2556: 99) โดยการจัดทำสำนวนคดีค้ามนุษย์เป็นกระบวนการ

ในขั้นก่อนการพิจารณาคดีที่อยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้จัดวางโครงสร้าง และกำหนดบทบาทของผู้มีอำนาจดำเนินการตามกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องแตกต่างไปจากระบบสากลที่ถือว่ากระบวนการชั้นสอบสวนและชั้นฟ้องร้องถือเป็นกระบวนการเดียวกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่ในประเทศไทยกลับแยกอำนาจการสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องคดี โดยกำหนดให้อำนาจการสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน และอำนาจฟ้องคดีเป็นของพนักงานอัยการ ทำให้อำนาจการสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งแตกต่างไปจากระบบสากลที่ถือว่ากระบวนการสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น หรือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นต้น ทำให้กระบวนการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ส่งผลทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจากการดำเนินคดี พนักงานอัยการจึงควรมีบทบาทในการรับเรื่อง รวบรวมหลักฐาน กำกับดูแลการสอบสวน และเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีที่อาจแตกต่างไปจากที่ปรากฏอยู่ในเอกสารต่าง ๆ อีกทั้งเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ครอบคลุม และเพื่อให้พนักงานอัยการมีระยะเวลาในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและเตรียมผู้เสียหายจากการดำเนินคดี และพยานก่อนเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย โดยดำเนินการไปตามหลักการสากลในการช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหาย ยึดหลักการให้ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง (victim-centered approach) ยึดหลักประโยชน์สูงสุดที่ผู้เสียหายจะได้รับ (best interest determination) และคำนึงถึงบาดแผลทางจิตใจ (trauma-informed care) และมีมาตรการในการรักษาความลับ (confidentiality) แต่เมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยที่มีการแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาก่อนชั้นศาลออกเป็นสองฝ่าย คือ พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนโดยอิสระ ส่วนพนักงานอัยการคงเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีอาญานั้นหรือไม่ (คณิต ญ นคร, 2564: 482) จะเห็นได้ว่าการแยกอำนาจการสอบสวนและการฟ้องคดีออกจากกัน ทำให้การดำเนินคดีอาญาในขั้นก่อนการพิจารณาคดีของไทยโดยเฉพาะที่กระทำโดยพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจขาดความเป็นเอกภาพ (unity) ขาดความโปร่งใส (transparency) และขาดการตรวจสอบถ่วงดุล (checks and balances) อีกทั้งไม่มีกฎหมายใดกำหนดไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับระยะเวลาในชั้นสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการ ทำให้ในบางกรณีพนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการในระยะเวลาที่ใกล้จะครบกำหนดระยะเวลาฟ้องคดีแล้ว พนักงานอัยการจึงไม่มีระยะเวลาเพียงพอในการตรวจสอบสำนวนอย่างละเอียด และหากพบความบกพร่องในการรวบรวมพยานหลักฐาน พนักงานอัยการก็ไม่สามารถ

สั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ทัน จึงจำเป็นต้องดำเนินการไปก่อนตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งอาจทำให้พยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมของคดี

เมื่อประเทศไทยได้ลงนามใน “อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร” และ “พิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก” แล้ว จึงต้องปรับปรุงกฎหมายภายในของประเทศ ให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ ต่อมาจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 อันเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่จะกำหนดแนวทางการดำเนินคดีค้ามนุษย์ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำเอาระบบไต่สวน (inquisitorial system) มาใช้ในการพิจารณาคดี และกำหนดให้พนักงานอัยการโจทก์ส่งสำนวนการสอบสวนต่อศาล โดยให้ศาลใช้สำนวนการสอบสวนมาเป็นแนวทางในการพิจารณาคดี ดังนั้น สำนวนการสอบสวนคดีค้ามนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ศาลจะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาคดี

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาทุกประเภทรวมทั้งคดีค้ามนุษย์ เป็นองค์กรนำในการดำเนินคดีค้ามนุษย์และการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย เมื่อพิจารณาถึงบทบาทและภารกิจของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการ และพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2563 เห็นได้ว่า พนักงานอัยการมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินการทางกฎหมายรวมถึงการคุ้มครองป้องกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และหากพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 สามารถกล่าวได้ว่าสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและพันธกรณีระหว่างประเทศ ซึ่งจากรายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับสถานการณ์การค้ามนุษย์ ในปีที่ผ่านมา นั้นพบว่า กฎหมายในบางมาตรายังไม่มีผลสอดคล้องกับกระบวนการหรือขั้นตอนในดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ของพนักงานอัยการ จึงทำให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานของพระราชบัญญัติการคุ้มครองเหยื่อจากการค้ามนุษย์ของสหรัฐอเมริกา (Trafficking Victims Protection Act of 2000 : TVPA) โดยจากรายงานการค้ามนุษย์ ปี 2564 (TIP report 2021) มีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของประเทศไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการที่สำคัญคือ การประสานความร่วมมือระหว่าง

พนักงานอัยการกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อเตรียมความพร้อมผู้เสียหายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดความบอบช้ำทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้เสียหาย อีกทั้งเพื่อให้ผู้เสียหายมีความพร้อมและเต็มใจให้การเป็นพยานและรู้สึกมีส่วนร่วมในการแสวงหาความยุติธรรมให้กับตนเอง และรายงานการค้ำนุชย์ประจำปี 2565 (TIP report 2022) รายงานว่าสำนักงานอัยการสูงสุดไม่มีศักยภาพที่จะให้พนักงานอัยการสามารถเตรียมความพร้อมให้กับผู้เสียหายทุกรายได้อีกทั้งในรายงานการค้ำนุชย์ ปี 2566 (TIP report 2023) มีข้อเสนอแนะสำคัญให้ประเทศไทยยึดหลัก “ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง” และการคำนึงถึงบาดแผลทางจิตใจ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรายงานการค้ำนุชย์ในปีที่ผ่านมาพบพบว่า กระบวนการหรือขั้นตอนในดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับการค้ำนุชย์ของพนักงานอัยการนั้นยังไม่เป็นไปตามหลักการสากลในการช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหาย

ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการให้เป็นไปตามมาตรฐานของพระราชบัญญัติการคุ้มครองเหยื่อจากการค้ำนุชย์ของสหรัฐอเมริกา (Trafficking Victims Protection Act of 2000 : TVPA) และเป็นไปตามมาตรฐานสากล จึงต้องมีการทบทวน ปรับปรุง แก้ไข บทบัญญัติดังกล่าวเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีค้ำนุชย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทบทวนบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำนุชย์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำนุชย์
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการเรียกค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายในคดีค้ำนุชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

สมมติฐานของการวิจัย

เพื่อให้พนักงานอัยการได้เข้ามามีบทบาทและสามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีค้ำนุชย์ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จึงเห็นสมควรมีการทบทวน ปรับปรุง แก้ไข บทบัญญัติดังกล่าวเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีค้ำนุชย์ เพื่อให้พนักงานอัยการได้มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีค้ำนุชย์ตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวยังมีประโยชน์ด้านอื่น ๆ เช่น การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในเรื่องอื่น ๆ การค้นหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้มีความครบถ้วน ชัดเจน แม่นยำยิ่งขึ้น หรือเป็นการตรวจสอบถ่วงดุล

อำนาจเพื่อให้การกระทำที่เป็นไปในแนวทางกระตือรือร้นมีประสิทธิภาพมีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น อันเป็นการยกระดับมาตรฐานการดำเนินคดีค้ำมนุษย์ของพนักงานอัยการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากบทกฎหมาย วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ หนังสือบทความ คำสั่งศาล ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมข้อมูลจากกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อเสนอแนวทางการดำเนินงานของพนักงานอัยการ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำมนุษย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติการคุ้มครองเหยื่อจากการค้ามนุษย์ของสหรัฐอเมริกา เพื่อทบทวนปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในเรื่องการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ เพื่อให้พนักงานอัยการได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการของต่างประเทศ นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินงานของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องบทบาทของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำมนุษย์สามารถแยกประเด็นปัญหาได้ดังนี้

1. ปัญหาในการเข้าถึงผู้เสียหายของพนักงานอัยการ

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 13 มีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาผู้เสียหายให้กลับสู่สถานะเดิมตามความเป็นจริง พนักงานอัยการและผู้เสียหายจึงมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาแสดงเพื่อให้ศาลได้สวนให้เห็นถึงความเสียหาย ซึ่งนอกจากการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 13 แล้ว ศาลยังมีอำนาจสั่งให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายเพื่อเป็นการลงโทษจำเลยได้ หากปรากฏว่าในการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์นั้นมีการกระทำความผิดกรรม หน่วงเหนี่ยวกักขัง ทำร้ายร่างกาย หรือกดขี่ข่มเหงโดยขาดมนุษยธรรมอย่างร้ายแรงต่อผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ 2559 มาตรา 14 ซึ่งปัจจุบันพนักงานอัยการมีหน้าที่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

ดังกล่าวตามที่ได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยขอรวมไปกับ พ้องคดีอาญาหรือการยื่นคำร้องในระหว่างการพิจารณาต่อศาลชั้นต้นก็ได้ พนักงานอัยการจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพิสูจน์ในศาลเห็นถึงความเสียหายที่แท้จริงที่ผู้เสียหายได้รับ (โครงการออสเตรเลียน-เอเชียเพื่อการต่อต้านการค้ามนุษย์, 2563: 18) ซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลจากฐานข้อมูลของสำนักงาน คดีค้ามนุษย์ สำนักงานอัยการสูงสุดพบว่า ตั้งแต่ปี 2560 – 2568 มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษไว้น้อยมาก โดยมีเพียง 2 คดี คือ คำพิพากษาศาลจังหวัดสระบุรี คดีหมายเลขแดงที่ คม.1/2568 และคำพิพากษาศาลอาญา คดีหมายเลขแดงที่ คม.47/2566 แสดงให้เห็นว่าในทางปฏิบัตินั้น การชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนยังไม่สามารถเยียวยาผู้เสียหายได้ครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้น

ในปัจจุบัน เมื่อได้รับแจ้งเหตุกรณีมีบุคคลตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่สอบปากคำหรือสัมภาษณ์ผู้เสียหายเบื้องต้นตามแนวทางการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และการพิจารณาเบื้องต้นว่าการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ที่ตรวจพบเป็นการค้ามนุษย์ในรูปแบบใดลักษณะใด จะได้ทราบว่าจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานประเภทใดบ้าง ซึ่งก่อนที่จะสอบปากคำผู้เสียหายต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับการให้ถ้อยคำ เพื่อให้ได้ข้อมูลทางคดีและพยานหลักฐานที่ต้องครบถ้วนมากที่สุด และเมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จึงจะส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าถึงผู้เสียหายได้ตั้งแต่ต้น จึงไม่สามารถเข้าร่วมสอบปากคำผู้เสียหาย ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลต่อความสมบูรณ์ของสำนวน เนื่องจากคดีค้ามนุษย์เป็นอาชญากรรมที่มีขอบข่ายกว้างและมีหลายรูปแบบ มักมีการปิดบังซ่อนเร้น มีการใช้วิธีการหลอกลวง บังคับ ชูเชิญ หรือใช้กำลังประทุษร้าย การสอบปากคำผู้เสียหายจึงต้องอาศัยทักษะและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจึงควรร่วมมือกันในการสอบปากคำผู้เสียหาย เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางรูปคดีตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้น หากพนักงานอัยการเข้าถึงผู้เสียหายอย่างรวดเร็ว จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย เพราะเป็นการเข้าถึงข้อมูลโดยตรง รวดเร็ว รวมไปถึงการสร้างความคุ้นชินและความไว้วางใจระหว่างผู้เสียหายและพนักงานอัยการ เนื่องจากคดีค้ามนุษย์เป็นคดีที่มีความละเอียดอ่อนมากกว่าคดีอาญาทั่วไป เพราะเป็นอาชญากรรมที่กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง และผู้เสียหายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการสอบสวนคดีค้ามนุษย์

2. ปัญหาการขาดข้อมูลในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ

สืบเนื่องมาจากการจัดวางโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาที่กำหนดให้แยกอำนาจการสอบสวนออกจากอำนาจการฟ้องร้อง โดยถือว่ากระบวนการดังกล่าวไม่ใช่กระบวนการเดียวกัน จึงทำให้บทบาทในการสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการเข้าร่วมการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งอาจทำให้พนักงานอัยการไม่ได้รับข้อมูลในสำนวนคดีอย่างรอบด้าน ทั้งที่พนักงานอัยการจะต้องเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล รวมไปถึงการพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความเสียหาย ทั้งความเสียหายที่เป็นตัวเงิน และความเสียหายอื่นที่มีใช้ตัวเงิน

คดีอาญามีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ และเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน ซึ่งในส่วนของการรวบรวมพยานหลักฐาน กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา โดยพยานหลักฐานนั้นจะต้องมีความแน่นอน มั่นคงเพียงพอที่ศาลจะพิพากษาลงโทษได้ มิใช่เพียงเพื่อพิสูจน์ว่าคดีมีมูลฟ้องร้องเท่านั้น ซึ่งในบางกรณีพนักงานสอบสวนยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะคดีอาญามีความซับซ้อน และต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ หากไม่ดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบอาจทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือไม่ครบถ้วนตามองค์ประกอบความผิด และหากพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานโดยใช้อำนาจที่มีขอบด้วยกฎหมายอาจทำให้พยานหลักฐานดังกล่าวต้องห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานได้ ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีข้อมูลเพียงพอในการดำเนินคดีและอาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษ

ดังนั้น หากพนักงานอัยการเข้าถึงกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานตั้งแต่ต้นก็จะสามารถให้คำแนะนำพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน การตรวจสอบพยานหลักฐาน ซึ่งจะทำให้กระบวนการดังกล่าวมีความรัดกุมและได้ข้อมูลที่ครบถ้วนเพียงพอสำหรับการดำเนินคดีของพนักงานอัยการที่จะส่งผลให้การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถนำเสนอพยานหลักฐานที่จะใช้พิสูจน์ความผิดได้อย่างครอบคลุม

3. ปัญหาการดำเนินคดีโดยคำนึงถึงบาดแผลทางจิตใจ

การดำเนินคดีอาญาอาจพบผู้เสียหายหรือพยานที่มีอาการของการบาดเจ็บทางจิตใจ ซึ่งเป็นความท้าทายในการสัมภาษณ์เชิงสอบสวน เนื่องจากการสอบสวนเหตุการณ์อาชญากรรม พนักงาน

สอบสวนต้องทราบรายละเอียดของเหตุการณ์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งในบริบทของการสอบสวนต้องตระหนักว่าบาดแผลทางใจจะส่งผลต่อผู้ถูกสอบสวนอย่างไร (Risan, Milne, & Binder, 2020: online) เพราะในคดีค้ามนุษย์ผู้เสียหายมักเป็นบุคคลที่มีความเปราะบาง เช่น ผู้เสียหายที่เป็นเด็ก ผู้หญิง หรือแรงงานข้ามชาติที่อาจต้องได้รับความคุ้มครองเยียวยาโดยเร่งด่วน โดยต้องประเมินลักษณะเบื้องต้นของผู้เสียหายหรือเหยื่อว่ามีความพร้อมเพียงพอในการให้ข้อมูลหรือไม่ ซึ่งหากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความเปราะบางผู้มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินคดีจะต้องมีความเข้าใจสภาพจิตใจของผู้เสียหายและปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลัก “ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง” และคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เสียหายเป็นสำคัญ อีกทั้งยังต้องตระหนักถึงอิทธิพลและผลกระทบของกระบวนการในระหว่างการสอบสวนทั้งในเรื่องของปริมาณและคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับโดยที่ไม่สร้างภาระทางจิตใจให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้น การตระหนักถึงผลกระทบของบาดแผลทางใจ (trauma) จึงเป็นหลักการสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยาน โดยหลัก Trauma-informed care มีเป้าหมายเพื่อปกป้องผู้มีบาดแผลทางจิตใจไม่ให้เกิดบาดแผลทางจิตใจซ้ำอีก (มฤษฎี แก้วจินดา: ออนไลน์)

การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์มักใช้เวลาหลายชั่วโมง โดยการรับแจ้งเหตุเป็นหนึ่งในกระบวนการสำคัญในการเยียวยาบาดแผลให้กับผู้เสียหาย เพราะบาดแผลทางจิตใจอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้เสียหาย โดย King's College London ศึกษาสุขภาพจิตของผู้รอดชีวิตจากการค้ามนุษย์จำนวน 130 คน แล้วพบว่าเกือบ 80% ของผู้หญิง และ 40% ของผู้ชาย มีอาการ PTSD (Post-Traumatic Stress Disorder) ซึ่งอาการทั่วไปของ PTSD คือ การไม่สามารถแยกแยะอารมณ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้ ผู้รอดชีวิตมักมีความวิตกกังวล หวนคิดถึงความบอบช้ำทางจิตใจในอดีต มีภาวะซึมเศร้า และมีอาการหวาดกลัวเหมือนกับอยู่ในสถานการณ์เลวร้ายที่ได้ประสบพบเจอมา (Nickel, 2021: online) ดังนั้น การซักปากคำผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จึงต้องคำนึงถึงลักษณะและพฤติกรรมของผู้เสียหายที่มีบาดแผลทางจิตใจ และไม่ควรมีการซักปากคำผู้เสียหายหลายครั้ง หากพนักงานอัยการเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนตั้งแต่ระยะแรก จะเป็นการลดการเล่าเรื่องเลวร้ายในอดีตที่เป็นบาดแผลทางจิตใจของผู้รอดชีวิตจากการค้ามนุษย์ในลักษณะที่เป็นการเล่าซ้ำไปซ้ำมา เพราะหากพนักงานอัยการเข้าถึงข้อมูลของผู้เสียหายตั้งแต่เริ่มแรก ในชั้นดำเนินคดีพนักงานอัยการไม่จำเป็นต้องสอบถามผู้เสียหายเกี่ยวกับเหตุการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายซ้ำอีก ลดการกระตุ้นให้เกิดบาดแผลทางจิตใจต่อผู้เสียหาย อันเป็นการสร้างความปลอดภัยในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายและสร้างความปลอดภัยให้กับผู้เสียหาย อีกทั้งการเข้าถึงผู้เสียหายในระยะเริ่มแรก ทำให้สร้างความคุ้นชิน ความรู้สึกปลอดภัย และความไว้วางใจ

ระหว่างผู้เสียหายกับพนักงานอัยการ ส่งผลให้ได้รับความร่วมมือในการดำเนินคดีจากผู้เสียหาย ซึ่งนำไปสู่พยานหลักฐานที่มีคุณภาพ และน่าเชื่อถือมากขึ้น

4. ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการสอบสวน

กระบวนการชั้นสอบสวนมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นกระบวนการในการค้นหาพยานหลักฐานเพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงในคดี การสอบสวนคดีค้ำมนุษย์มีความซับซ้อน ยุ่งยาก และมีขั้นตอนในการดำเนินการมากกว่าการสอบสวนคดีอาญาทั่วไป ส่วนกระบวนการสอบสวนถือเป็นแหล่งข้อมูลทางคดีที่สำคัญอย่างยิ่งของพนักงานอัยการในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การเรียกค่าสินไหมทดแทนที่เหมาะสมให้แก่ผู้เสียหายได้อย่างครอบคลุม โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 26 ได้บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ ให้โจทก์ส่งสำนวนพร้อมสำเนาต่อศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันสืบพยานในกรณีไม่มีการตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ทั้งนี้ สำเนาสำนวนการสอบสวนดังกล่าวอาจจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้” นอกจากนี้ในมาตรา 28 ได้บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ให้ศาลนำสำนวนการสอบสวนของโจทก์มาเป็นแนวทางในการพิจารณา และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามสมควร” ส่วนกระบวนการสอบสวนจึงมีความสำคัญต่อระบบไต่สวนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดของคดีไว้ ซึ่งถือเป็นแนวทางในการพิจารณาคดีของศาล การจัดทำสำนวนการสอบสวนจึงเป็นเรื่องสำคัญและแตกต่างไปจากคดีอาญาทั่วไป พนักงานอัยการจึงควรมีบทบาทในการเข้าร่วมการสอบสวน ควบคุมการสอบสวน หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อให้ได้มาซึ่งสำนวนการสอบสวนที่ครบถ้วนสมบูรณ์เพียงพอที่จะนำไปใช้ประกอบการพิจารณาคดีในชั้นศาล แต่เนื่องจากปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่ได้เปิดช่องให้พนักงานอัยการสามารถเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ พนักงานอัยการจึงทำได้เพียงตรวจรับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนเท่านั้น โดยไม่มีโอกาสได้พบพยานบุคคลหรือพยานวัตถุโดยตรง ซึ่งอาจทำให้พนักงานอัยการมีการพิจารณาพยานหลักฐานคลาดเคลื่อนไป

แม้ว่าบางกรณีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้บทบาทพนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการสอบสวนได้ เช่น การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี (มาตรา 133 ทวิ) หรือการสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี (มาตรา 134/2) เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นการเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน เพราะเป็นเพียงการเข้ามามีส่วนร่วมในบางช่วงบางตอนเท่านั้น และ

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วและได้ส่งสำนวนมาให้พนักงานอัยการพิจารณาสำนวน หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่ายังขาดความครบถ้วนสมบูรณ์ พนักงานอัยการมีอำนาจในการส่งสำนวนคืนไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อให้ดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 วรรคสอง (ก) ก็ไม่ถือว่าเป็นการให้อำนาจพนักงานอัยการในการกำกับ ควบคุมการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เพราะอิสระในการสอบสวนยังคงเป็นของพนักงานสอบสวนเช่นเดิม รวมไปถึงกรณีที่พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 และกฎหมายเฉพาะด้วย เพราะอำนาจการสอบสวนหลักก็ยังคงเป็นของพนักงานสอบสวนเช่นเดิม ซึ่งหากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนยังไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ และสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมแล้ว พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการกำกับควบคุมการทำงานของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด โดยผลการสอบสวนเพิ่มเติมจะครอบคลุมตามประเด็นที่พนักงานอัยการต้องการหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การสอบสวนเพิ่มเติมอาจส่งผลให้การพิจารณาคดีล่าช้า ซึ่งการล่าช้าในการดำเนินคดีไม่เพียงส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการเข้าถึงความยุติธรรม และยังอาจทำให้พยานหลักฐานเสื่อมถอย อีกทั้งยังทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงมาตรการคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น การขออยู่ในประเทศชั่วคราว การบำบัดฟื้นฟู และการใช้สิทธิในการฟ้องร้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหาย เป็นต้น

5. ปัญหาการแทรกแซงการใช้ดุลพินิจ

ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน เป็นผู้รวบรวมหลักฐานในการฟ้องร้อง ซึ่งหากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนขาดความเป็นอิสระ เกิดการแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอิทธิพล อาจส่งผลทำให้การดำเนินการต่าง ๆ ไม่มีประสิทธิภาพมากเพียงพอ เพราะการสอบสวนคดีอาญาของไทยมีลักษณะผูกขาด พนักงานสอบสวนเพียงคนเดียวหรือหน่วยงานเดียว ไม่มีกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุล จึงทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของไทย

ประเทศไทยมีการแยกกระบวนการสอบสวนออกจากการฟ้องร้อง พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล ทำหน้าที่แยกส่วนกัน โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานฝ่ายเดียว ไม่มีหน่วยงานภายนอกกำกับตรวจสอบการดำเนินการตั้งแต่แรก ทำให้เกิดช่องว่างให้ผู้มีอำนาจหรือผู้มีอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงได้โดยง่าย ซึ่งอาจทำให้พยานหลักฐานในคดีเปลี่ยนแปลงไป หรือ

บิดเบือนความจริงที่เกิดขึ้นได้ และหากคดีมีการบิดเบือนความจริงมาตั้งแต่ชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวนแล้ว เมื่อถึงขั้นตอนของพนักงานอัยการก็จะเกิดอุปสรรคในการอำนวยความสะดวกมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หากพนักงานอัยการมีบทบาทในการเกี่ยวกับการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงขั้นตอนการฟ้องคดี ก็จะเป็นการลดโอกาสการแทรกแซงและการบิดเบือนทางคดี อีกทั้งเป็นการถ่วงดุลอำนาจระหว่างหน่วยงาน และบูรณาการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยสร้างคามยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

อภิปรายผล

จากการศึกษาถึงบทบาทของพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำมนุษย์ พบว่าการค้ำมนุษย์มีลักษณะการกระทำความผิดที่ซับซ้อน และมักเป็นการกระทำในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ที่มีความร้ายแรง ไร้มนุษยธรรม โดยการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ำมนุษย์ อาศัยการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหลัก ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดมีความพยายามอย่างยิ่งในการพัฒนาเพื่อยกระดับกระบวนการสอบสวนและดำเนินคดีให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้นำ “ระบบไต่สวน” มาใช้กับการพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ของศาล ซึ่งระบบไต่สวนเป็นระบบที่ศาลมีบทบาทเชิงรุกในการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดี โดยศาลมีอำนาจหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจเพื่อแสวงหาความจริงเกี่ยวกับคดี อีกทั้งไม่จำกัดเฉพาะหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอเท่านั้น ซึ่งต่างจากระบบกล่าวหาที่ศาลจะรับฟังข้อเท็จจริงจากคู่ความ ศาลจึงมีอำนาจควบคุมกระบวนการพิจารณาทั้งหมด และเป็นผู้กำหนดทิศทางการแสวงหาพยานหลักฐาน โดยกำหนดให้ศาลนำสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการโจทก์มาเป็นแนวทางในการพิจารณาคดี สำนวนการสอบสวนคดีค้ำมนุษย์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพิจารณาคดี

ในปัจจุบันกระบวนการสอบสวนคดีค้ำมนุษย์ของประเทศไทยยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอส่งผลทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ พนักงานอัยการจึงควรมีบทบาทอย่างยิ่งในการแสวงหาข้อเท็จจริง เพราะองค์กรอัยการเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย และมีหลักประกันความเป็นอิสระมากกว่าพนักงานสอบสวน อีกทั้งพนักงานอัยการต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณาในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา รวมไปถึงพนักงานอัยการมีบทบาทอย่างยิ่งในการเข้าประชุมเพื่อกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ซึ่งในทางปฏิบัติมักเกิดปัญหาว่าการประชุมดังกล่าวมักมีขึ้นก่อนที่พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนที่สมบูรณ์มายังพนักงานอัยการ ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการดำเนินการของพนักงาน

อัยการ เพราะหากพนักงานอัยการเข้าร่วมการสอบสวนตั้งแต่ต้นก็จะสามารถพิจารณารายละเอียดโดยรวมของคดีได้ทันที ไม่ต้องรอการดำเนินการของพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งจะทำให้การพิจารณาเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การกำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการสอบสวนคดี จะทำให้พนักงานอัยการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับคดีอย่างรวดเร็ว และรอบด้าน อีกทั้งยังทำให้เกิดกลไกการตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งเป็นการถ่วงดุลอำนาจสอบสวน และทำให้สำนวนการสอบสวนในคดีค้ำมนุษย์ ซึ่งเป็นพยานหลักฐานสำคัญของคดีมีความครบถ้วนสมบูรณ์ และมีความน่าเชื่อถือ ทำให้ศาลเกิดความเชื่อมั่นและสามารถใช้สำนวนดังกล่าวเป็นแนวทางในการพิจารณาคดีได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ส่งผลทำให้ผู้เสียหายจากการการณมนุษย์ได้รับการเยียวยาที่สมเหตุสมผล และกลับคืนสู่ฐานะเดิมให้ได้มากที่สุด นอกจากกระบวนการสอบสวนคดีค้ำมนุษย์แล้ว การบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีค้ำมนุษย์ก็เป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากคดีค้ำมนุษย์เป็นคดีลักษณะพิเศษ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีความเข้าใจแนวทางการดำเนินคดี

ข้อเสนอแนะ

การสอบสวนคดีค้ำมนุษย์ของประเทศไทยเป็นอุปสรรคสำคัญในการพิสูจน์ถึงความเสียหายที่แท้จริงที่ผู้เสียหายได้รับจากการกระทำความผิดฐานค้ำมนุษย์ เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้แยกขั้นตอนการสอบสวนออกจากขั้นตอนการฟ้องคดี โดยให้อำนาจสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวนและอำนาจฟ้องคดีเป็นของพนักงานอัยการ ทำให้พนักงานอัยการสามารถทราบข้อเท็จจริงในคดีต่อเมื่อได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้พนักงานอัยการได้รับข้อมูลที่ไม่เพียงพอในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความเสียหายที่แท้จริง เพราะสำนวนการสอบสวนที่จะใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาคดีจะมีความสมบูรณ์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการดำเนินการของพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการในการจัดทำสำนวนการสอบสวนมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้ศาลเกิดความเชื่อมั่นในการที่จะนำสำนวนการสอบสวนมาเป็นแนวทางในการพิจารณาคดีได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 121/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

“ในคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ เพื่อเข้าร่วมการสอบสวนทันที

เมื่อได้รับแจ้งตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานอัยการเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนโดยไม่ชักช้า เพื่อให้คำแนะนำพนักงานสอบสวน ตรวจสอบ หรือกำกับกับการสอบสวนนั้น

ในระหว่างที่พนักงานอัยการยังมิได้เข้าทำการสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนไปพลางก่อน และถือว่าการสอบสวนดังกล่าวชอบด้วยกฎหมาย”

นอกจากการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายแล้ว ในส่วนของการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย ควรมีการพัฒนารูปแบบการสอบสวนที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้มีความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น โดยในส่วนของสำนักงานอัยการสูงสุด ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาความสามารถของพนักงานอัยการให้เหมาะสมกับภาระงานในปัจจุบัน สามารถตรวจสอบความไม่สมบูรณ์ของพยานหลักฐานในคดีได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และสามารถเตรียมความพร้อมให้กับผู้เสียหาย ตลอดจนการรักษาสิทธิของผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ให้ได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม ซึ่งในการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดี พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน กลั่นกรองคดีร่วมกัน เพื่อประโยชน์ในการสอบสวนและการดำเนินคดี เพราะพนักงานอัยการจะได้วางรูปคดีตั้งแต่เริ่มแรก อีกทั้ง ควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างทีมสหวิชาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ผลกระทบของผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ รวมไปถึงการกำหนดมาตรการเยียวยาในด้านต่าง ๆ และการวิเคราะห์ภาวะเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อซ้ำ โดยจัดตั้งหน่วยงานกลางในการกำกับ ดูแล ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยอาจกำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นผู้ประสานงานกลางผ่านศูนย์ประสานงานระหว่างพนักงานอัยการผู้เสียหาย และหน่วยงานที่ทำงานในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ (CCTV) ที่ปัจจุบันอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคดีค้ามนุษย์ สำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อเป็นศูนย์กลางในการต่อสู้ปัญหาการค้ามนุษย์ทั้งในและต่างประเทศ และจัดทำเป็นรายงานและนำเสนอมาพร้อมกับสำนวนการสอบสวน ซึ่งจะช่วยให้พนักงานอัยการมีข้อมูลในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง และเป็นข้อมูลให้ศาลในการพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างถูกต้อง

จากข้อเสนอข้างต้น เห็นได้ว่า การกำหนดบทบาทให้พนักงานอัยการเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนเสร็จสิ้นกระบวนการสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการได้เข้าถึงข้อมูล

เกี่ยวกับคดีอย่างรอบด้านและรวดเร็ว เพื่อนำรายละเอียดต่าง ๆ ในคดีไปพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสม ทั้งยังเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย ทำให้เกิดกลไกการตรวจสอบถ่วงดุล ป้องกันการผูกขาดอำนาจสอบสวน และเป็นการป้องกันการแทรกแซงการสอบสวนจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งจะทำให้การสอบสวนคดีค้ามนุษย์ของประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ฅ นคร. (2564). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9) . วิญญูชน.
- โครงการออสเตอร์เลีย-เอเชียเพื่อการต่อต้านการค้ามนุษย์. (2563). *คู่มือพนักงานอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559*. โครงการออสเตอร์เลีย-เอเชียเพื่อการต่อต้านการค้ามนุษย์.
- ชัยยงค์ สัจจิพานนท์. (2557). *แบบรายงานการประชุมสัมมนา เรื่อง การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ : มุมมองที่แตกต่างระหว่างไทยและต่างประเทศ*. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- มฤษฎ์ แก้วจินดา. (2567). *Trauma คืออะไร? เข้าใจบาดแผลทางใจ สัญญาณเตือน PTSD และแนวทางการรักษาที่ตรงจุด*. Better Mind Thailand.
<https://www.bettermindthailand.com/content/6749/what-is-trauma-and-treatment>
- สรไกร ศรีศรี, ศิริวรรณ ว่องเกียรติไพศาล, และสุภารัตน์ เสรีวัฒน์. (2556). *“การค้ามนุษย์” การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน*. วี.พรีนท์ (1991).
- Nickel, M. (2021). *What is trauma-informed care for human trafficking survivors ?*. The Exodus Road. <https://theexodusroad.com/what-is-trauma-informed-care/>
- Risan, P., Milne, R., & Binder, P. (2020). *Trauma narratives: recommendations for investigative interviewing*. National Library of Medicine.
<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7901695/>

วถิณรณร : วถิทงนการพฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนทองถึน

Eternal way: A way to Develop the Quality of Life of Local Communities

บุญเหือ พุทธบุรี

Bunnuea Phutthaburee

คณะศิลปศาสตร สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Faculty of Liberal Arts, Learning Institute for Everyone

*Corresponding Author, E-mail: bunnueaphutthaburee@gmail.com

Received: August 08, 2025

Revised: September 12, 2025

Accepted: December 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ในการถอดบทเรียนประเพณีบุญผะเหวด ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวอีสานผู้ที่มีความอาวุโสรู้จักได้เป็นอย่างดี ประเพณีเต็มไปด้วยหลักคำสอนที่บรรพบุรุษได้จินตนาการประเพณีบุญผะเหวดขึ้นมา เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น สามารถนำมาเป็นวิถีทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นได้ การปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คือการปฏิบัติตามหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 การศึกษาพบว่า วัฒนธรรมประเพณีทั้งหลายเกิดจากคน เมื่อก้าวเข้าสู่ภูมิสังคม การที่คนได้เข้าไปลงหลักปักฐานในแต่ละพื้นที่ ก่อให้เกิดจินตนาการตามภูมิสังคม เกิดแนวคิดในการที่จะอยู่รอด มองเห็นคุณค่าภูมิสังคมตรงนั้น ไม่ว่าจะเป็นการก่อกูลให้มีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ หรือแหล่งแล้ง ก็ต้องเอาขนะธรรมชาติตามภูมิสังคม หรือหากไม่สามารถเอาขนะธรรมชาติได้ก็ปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ เข้ากับภูมิสังคม การปรับตัวให้มีชีวิตรอด ทำให้เกิดรูปแบบแบบแผนในการดำเนินชีวิตสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เมื่อเจาะลึกเข้าไปในประเพณีบุญผะเหวด สิ่งที่คนโบราณต้องการให้สืบสานงานประเพณีคือ การสอนให้ทุกคนออกมาร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสามัคคี เพื่อสอนลูกหลานให้เป็นคนดี กตัญญูต่อบุพการี รู้จักเรียนรู้อาชีพ การทำบุญ การบริจาคทานให้ยึดตามภูมิสังคม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของชุมชน ความมีน้ำใจไมตรีของคนภายในท้องถิ่น มีความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งที่เป็นผลลัพธ์ของการทำบุญผะเหวด สอดคล้องกับหลักการทรงงานฯ ประการที่ 1 ซื่อสัตย์ สุจริต จริใจต่อกัน ประการที่ 2 อ่อนน้อม ถ่อมตน ประการที่ 4 รู้รักสามัคคี ประการที่ 17 ประโยชน์ส่วนรวม ประการที่ 23 การมีส่วนร่วม และประการที่ 26 ร่าเริง รื่นเริง คึกคักครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การเคารพต่อธรรมชาติ ต้องการอนุรักษ์

ธรรมชาติ ป่าและน้ำ การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ได้ในท้องถิ่นมาประกอบงานบุญ การสร้างความชำนาญในอาชีพ การถ่ายทอดการฝึก การสอน การเรียนรู้งานฝีมือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรักษาแหล่งน้ำเอาไว้รวมไปถึงการปลูกพืชในพื้นที่เพื่อการประกอบกิจกรรมงานบุญให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ล้วนสอดคล้องกับหลักการทรงงานฯ ประการที่ 18 การพึ่งตนเอง ประการที่ 19 เศรษฐกิจพอเพียง ประการที่ 5 ทำเรื่อย ๆ ทำแบบสังฆทาน ประการที่ 14 ปลูกป่าในใจคน เช่น ไร่ ใช้ประโยชน์มากมายในกิจกรรมประเพณีบุญผะเหวด ภาชนะตกแต่งรอบสถานที่จัดงาน เครื่องใช้ไม้สอยทุกชนิดต้องใช้ไม้ไผ่ ทั้งเป็นลำท่อน ทั้งทำดอก จักสาน ทำบั้ง จึงเป็นโอกาสในการถ่ายทอดการใช้ไม้จักดอก จักสาน ตามการจินตนาการ ใช้ดอกจักสานสัตว์หิมพานต์ ที่เราไม่สามารถนำสัตว์ในตำนานที่มีชีวิตจริงมารวม ขบวนแห่งพระเวสสันดรได้ก็ต้องเลือกใช้การจักสานหุ่นสัตว์หิมพานต์ แทน สอดคล้องกับหลักการทรงงานฯ ประการที่ 12 ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: 1. วิถีวัฒนธรรม 2. หลักการทรงงาน 27 ประการ 3. ชุมชนดีพอ

Abstract

This academic article aims to extract lessons from the Bun Pha Wet tradition, a tradition well-known to senior Isan people. The tradition is steeped in teachings invented by ancestors, fostering the transmission of local knowledge and enabling it to be used as a means of improving the quality of life in local communities. Adherence to the twelve traditions is a practice in line with the 27 Principles of King Rama IX's work. Studies have shown that cultural traditions originate from people as they enter the social landscape. As people settle in each area, they develop imaginations about their social landscape, fostering survival strategies, and recognizing the value of that social landscape. Whether it's ensuring an abundance of food or drought, they must overcome the natural environment and adapt to it. If they can't overcome it, they must adapt to it and adapt to it. This adaptation fosters life patterns and ways of life that have been passed down, eventually transforming it into culture and traditions. The tradition of Bun Pha Wet, what our ancestors wanted to continue and inherit was teaching everyone to come together and work together as a unified community. This fosters unity and teaches children to be

good and grateful to their parents. The social context of the Isan people involves making merit and dedicating merit to the deceased. They have wisdom, customs, traditions, culture, community lifestyle, kindness of local people, and care for the environment and natural resources. The results of making merit at Phawet are consistent with the royal duties of His Majesty the King. 1st. Honesty, integrity, and sincerity; 2nd. Humility; 4th. Knowledge, love, and unity; 17th. Public benefit; 23th. Participation; and 26th. Cheerfulness, enthusiasm, vibrancy, and energy. These are all factors for effective work. Care for the environment and natural resources, the desire to conserve nature, forests, and water; the selection of locally available materials and equipment for merit-making ceremonies; the development of professional expertise; the transfer of training, teaching, and learning of handicrafts; the transfer of local wisdom and knowledge; the preservation of water sources; and the cultivation of local plants to enhance merit-making activities. All of these are in line with His Majesty's Principles of Work, 18th: self-reliance; 19th: sufficiency economy; 5th: doing things consistently, like offerings to monks; and 14th: planting forests in people's hearts. Bamboo is used extensively in the Bun Pha Wet tradition, as decorative containers around the event venue. All kinds of utensils must use bamboo, whether it's logs, nails, weaving, or notches. Therefore, it's an opportunity to show the use of knives, nails, and weaving, and to create imagination by using nails to weave. Himmaphan animals, since we can't bring real living mythical animals to join the Vessantara procession, we have to choose to use weaving Himmaphan animal puppets instead. This is in line with His Majesty's principles of work, 12th: frugality, simplicity, and maximum benefit.

Keywords: 1. *Eternal way*, 2. *27 Working Principles of King Rama IX*, 3. *immunized community*

ความนำ

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปไป

ช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ความตอนหนึ่งจากหลักการทรงงาน 27 ประการ ในประการที่ 8 ระเบิดจากข้างใน และประการที่ 10 ภูมิสังคม โดยมีความหมายว่า การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ โดยเอาคนในชุมชนเป็นที่ตั้งหรือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) 2563) แตกต่างจากแนวทางในการพัฒนาชุมชน ของกรมพัฒนาชุมชนหน่วยงานภาครัฐต่างก็พยายามที่จะทำโครงการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะกรมพัฒนาชุมชน ได้มีโครงการ OTOP นวัตกรรม

“...โดยความหมายแล้ว คำว่า “นวัตกรรม” เกิดจากการนำคำว่า “นวัตกรรม” ผสมกับคำว่า “วิถีชีวิต” ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่ใช้การนำสินค้าที่มีความโดดเด่นของชุมชนออกไปวางเสนอขายนอกแหล่งชุมชนอย่างที่เคยมีมา แต่เป็นการนำผู้คนจากข้างนอก เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิต เรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นอยู่ อาหารการกิน และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ๆ แนวคิดของ “OTOP นวัตกรรม” เป็นการเปลี่ยนจากที่ชาวบ้านเคยผลิตสินค้าออกไปขายให้เขา เอาวิถีชีวิตออกมาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการ เป็นการพัฒนาแบบระเบิดจากภายใน สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นลุกขึ้นมาพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็ง ดึงอัตลักษณ์ชุมชนดั้งเดิมที่เน้นความเรียบง่าย ซึ่งดำเนินมาหลายชั่วอายุคน มาสร้างเสน่ห์ให้นักท่องเที่ยวประทับใจ พร้อมมีสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนติดไม้ติดมือกลับบ้านไปด้วย...” (กรมการพัฒนาชุมชน 2561)

มีความชัดเจนว่า โครงการนวัตกรรม ต้องการปรับปรุง ยกระดับผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อให้ชาวบ้านขายสินค้าได้มากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นหลักการของธุรกิจที่มุ่งหวังผลกำไร ไม่ได้เป็นการดำเนินตามหลักการ พอมี พอใช้ พอเพียง พออยู่พอกิน (ประการที่ 24) เหลือค่อยแจกจ่ายแบ่งปัน เพราะความหมายของนวัตกรรมคือใหม่ นวัตกรรมคือการนำการกระทำใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมถูกบิดเบือนจนเปลี่ยนแปลงไป แนวทางดังกล่าว เป็นการนำบุคคลภายนอกมีความชำนาญทางด้านนวัตกรรมเชิงธุรกิจ เข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ไม่ได้ยึดเอาคนในชุมชนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่ใช่เป็นการพัฒนาตามหลักการทรงงานของรัชกาลที่ 9 ที่ระเบิดออกจากภายในท้องถิ่น ไม่ได้เป็นเนื้อแท้ของความ ต้องการในชุมชนท้องถิ่น แต่เป็นการแปรเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผิดเพี้ยนจากวิถีดั้งเดิมซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่

เรียบง่ายและมีความสุข ที่สืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่บรรพกาล แนวคิดจากกรมการพัฒนาชุมชนไม่ใช่ว่าไม่ดี แต่มีการชี้ชัดว่าการพัฒนานั้นเป็นการทำลายวิถีดั้งเดิม ดังบทความขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) 2564 : ออนไลน์) ความว่า “จะมุ่งเน้นแนวทางการพัฒนามรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมเหล่านี้ให้มาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชูจุดเด่นให้อีสานได้เป็นดินแดนแห่งความคิดสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญาวัฒนธรรม นำสิ่งดั้งเดิมมาปัดฝุ่นเล่าใหม่ในแนวทางที่สอดคล้องกับสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน แต่ก็มิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือลดทอนคุณค่าดั้งเดิมของวัฒนธรรมต่าง ๆ ลงไป ซึ่งจะเป็นแนวทางที่จะทำให้อีสานได้มีโอกาสพลิกกลับจากพื้นที่ที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวต่ำที่สุดของประเทศให้สูงขึ้น ด้วยมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่นำเสนอด้วยความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีได้ในอนาคต ต่อยอดไปสู่แนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ในระยะยาว เพื่อสร้างการรับรู้ในระดับสากลต่อไป ” จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สอดคล้องกันทั้งสองหน่วยงาน คือการสร้างรายได้เชิงธุรกิจหรือเชิงพาณิชย์ บ่งชี้ให้เห็นว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของการพัฒนา ยังขาดความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ตามหลักการทรงงานฯ ประการที่ 20 เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ กระจายไปทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เป็นที่ทราบกันดีในทุกภาคส่วนมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกันคือ ต้องการยกระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น แต่วิธีในการจัดการกลับส่งผลเสียต่อชุมชนมากกว่าเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้น วิถีนิรันดร์คือวิถีดั้งเดิมในการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษที่มีหลักฐานการบันทึกทางประวัติศาสตร์ว่าเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานานมาแล้ว แต่ยังคงอยู่และปฏิบัติกันอยู่มาตราบเท่าปัจจุบัน และยังคงปฏิบัติต่อไปในอนาคต และการดำรงวัฒนธรรมยาวนานนี้ ควรถือเป็นวิถีทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้มีความสุขตราบนานนับพันปี

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิสังคมของวิถีชีวิต ในการสร้างแนวทางเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษา การถอดบทเรียนบุญผะเหวด

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยการสะท้อนพฤติกรรม ต่างๆที่แสดงถึงทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศีลธรรมและคุณธรรม จนกลายเป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ที่สามารถร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

วิถีนิรันดร์ เกิดจากการผสมคำ จากคำว่า “นิรันดร์” กับ “วิถีชีวิต” โดยความหมายของคำว่า นิรันดร์ ความหมายว่า ตลอดไปไม่รู้จบ ไม่สิ้นสุด ชั่วกาลนาน ชั่วกาลปาวสาน ชั่วกับชั่วกลับชั่วนิรันดร์ ตลอดกาล ชั่วนี้จนิรันดร์

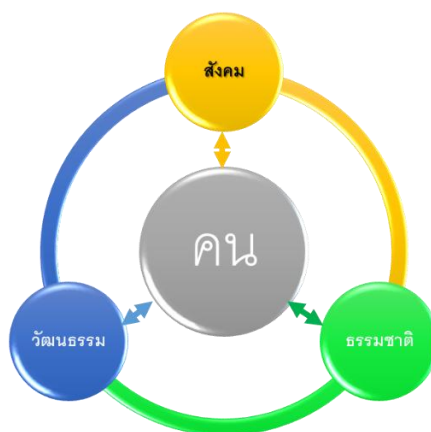
เมื่อนำรวมกันเป็น วิถีนิรันดร์ จึงได้ความหมายที่ตรงกับความต้องการ ในการที่จะดำรงวิถีชีวิตตามทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศีลธรรมและคุณธรรม จนกลายเป็นแบบ แผนกฎเกณฑ์ที่สามารถร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ตลอดไป ชั่วกาลนาน ชั่วลูกชั่วหลาน ซึ่งเหมาะกับการที่จะนำมาใช้บัญญัติในการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ ที่เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ตลอดไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ชุมชนดีพอ (The Immunized Community concept)

“ชุมชนดีพอ” เป็นแนวคิด เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้วยหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 ซึ่ง หมายถึง ชุมชนที่มีภูมิคุ้มกัน สามารถรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเข้มแข็ง โดยอาศัยหลักการสำคัญคือ การพึ่งพาตนเอง การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นชุมชนที่มีมาตรฐานในการดำเนินชีวิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น จากทรัพยากรที่มีตามภูมิสังคม มีการจัดการองค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น ผสานกับจินตนาการทางสังคม สร้างภูมิคุ้มกันชุมชนในการดำเนินชีวิตด้วยตัวชุมชนเอง อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเกื้อกูลกัน และยังสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคการเรียนรู้แห่งนวัตกรรมที่ต้องเผชิญในการทำงานต่างๆร่วมกัน การที่จะเป็นชุมชนที่ดีพอนั้น ต้องคำนึงถึง “คน” เป็นสำคัญ โดยให้คนได้รับการเรียนรู้ฝึกฝนให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีความเข้าใจในภูมิสังคม โดย“คน” ต้องมีความสัมพันธ์กับ 3 สิ่ง สิ่งแรกคือ คนต้องมีความสัมพันธ์กับคน คนสามารถอยู่ร่วมกันได้ จนก่อเป็นสังคม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมที่จะเรียนรู้ร่วมกับทุกคนไปพร้อม ๆ กัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีพอ ให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้สามารถเผชิญกับทุกสถานการณ์เป็นสำคัญ ที่หลอมรวมความต้องการ

ในการที่จะสร้างชุมชนให้มีความเจริญ สิ่งต่อมา “คน” ต้องมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีความเข้าใจในความหมายและคุณค่าของประเพณีท้องถิ่นนั้น ๆ มีความรัก ความเข้าใจในวัฒนธรรม มีความต้องการที่จะธำรงวัฒนธรรมนั้น ๆ เอาไว้ และสิ่งสุดท้าย คือ “คน” ต้องมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติที่มีแต่ละชุมชน มีการใช้ทรัพยากรอย่างถูกวิธี มีการรักษาให้คงอยู่ มีการสร้างทรัพยากรเพิ่ม และมีความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจของคนให้มีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยน ให้ประชาชนทุกคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึงกัน ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาการจัดการองค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น ผสานกับจินตนาการทางสังคม เพื่อให้ชุมชนที่ดีพอที่เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ต้องมีลักษณะที่ทำให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 ทฤษฎีความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีพอ

แนวคิด ชุมชนดีพอ คือการให้ “คน” ในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยที่คนมีความสัมพันธ์กับคน สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นสังคมได้ คนนั้นต้องได้รับการเรียนรู้ภูมิสังคม มีความเข้าใจในการคิด จินตนาการทางสังคม มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม นั่นคือการมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น และคนยังต้องมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ นั่นคือ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ ซึ่งสังคมอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติต่างก็อยู่ได้ด้วย คน สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทุกส่วนมีความสัมพันธ์กัน มีการเกื้อกูลกัน เป็นภูมิคุ้มกันชุมชน สร้างสรรค์จินตนาการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ความสัมพันธ์ของ คน ที่มีต่อ คน สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กันทั้งหมด ดังงานวิจัย ศักดิ์พงศ์ หอมหวล ฉลอง

แสงราษฎร์เมฆินทร์ และบุญเหนือ พุทธบุรี (2568, 1-18) ชี้ชัดว่า วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อความศรัทธาของชุมชนเขาวง อย่างเช่น การลงแขก เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์ของคนกับคนกับวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งลงตัว และน่าชื่นชม การดำรงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้ตราบจนถึงปัจจุบัน จึงถือได้ว่า ชาวกาฬสินธุ์เขาวง คนภูไท ทำได้ทำดีที่ไปต่อ ทำให้วิถีวัฒนธรรมนำการพัฒนาชุมชนเขาวงสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

หลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9

ที่มาของหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 มาจากบทสรุปของ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) 2563) ดร. สุธเมธ ตันติเวชกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา และอดีตเลขาธิการ กปร. คนที่ 1 ที่เป็นผู้ริเริ่มจัดทำหลักการทรงงานขึ้น มีความเห็นว่าควรมีการปรับปรุงหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้น สำนักงาน กปร. ได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อเข้าพบ รับคำแนะนำจาก ดร.สุธเมธ ตันติเวชกุล เกี่ยวกับการปรับปรุงเนื้อหาหลักการทรงงาน โดยเป็นข้อมูลจากประสบการณ์การทำงานสนองพระราชดำริที่มีมาต่อเนื่องยาวนาน ทำให้ได้เนื้อหาหลักการทรงงานที่มีความสมบูรณ์ โดยภายหลังการปรับปรุงทำให้หลักการทรงงานจาก 23 ข้อ เพิ่มขึ้นเป็น 27 ข้อ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2563) เนื้อหารายละเอียดปรากฏในบทความฉบับนี้ จะคงลำดับแต่ละประการเอาไว้ และจะอธิบายในประการที่สอดคล้องต่อการคงอยู่ตามการถอดบทเรียนประเพณีงานบุญผะเหวด ที่จะนำไปสู่ วิถีนิรันดร์ ดังนี้

1. ชื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน
2. อ่อนน้อม ถ่อมตน

การอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นคุณสมบัติที่ทุกคนพึงมีพึงปฏิบัติให้เป็นปกติวิสัยซึ่งทำให้สังคมมีความสมานสมานฉันท์ ทรงปฏิบัติให้เห็นมาโดยตลอด ทรงอ่อนน้อมมาก เวลาที่เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎร ทรงโน้มพระวรกายไปหาประชาชน คุณเขาน้ำประชาชน ถามทุกข์สุข ปรีกษาหารือเป็นชั่วโมงๆ ประชาชนนั่งพับเพียบ พระองค์ท่านก็ทรงทรุดพระวรกายนั่งพับเพียบบนพื้นเดียวกัน

3. ความเพียร
4. รู้ รัก สามัคคี

“รู้ รัก สามัคคี” เป็นพระราชดำรัส ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรักเป็นพลังผลักดันที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ ถ้าเรามีความรักแล้วจะมีแรงกระตุ้นให้ทำงานด้วยความเต็มใจ

สามัคคี : การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

5. ทำเรื่อย ๆ ทำแบบสังฆทาน

ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติเกิดขึ้นอย่างไม่รู้จบ จำเป็นต้องทุ่มเทกำลังความสามารถเข้าไปแก้ไข จะหยุดการทำงานไม่ได้ จึงต้องทำเรื่อย ๆ ไม่สามารถหยุดงานช่วยเหลือประชาชนได้ โดยพระองค์ทรงงานมาตลอด 70 ปี

“หลักสังฆทาน” มีความหมายคือ “ให้เพื่อให้” เป็นการให้โดยไม่เลือก ไม่หวังผลตอบแทน และไม่เลือกปฏิบัติ การทำงานช่วยเหลือประชาชนจะไม่ทรงเลือก ไม่กำหนดว่าเป็นใคร มีเชื้อชาติศาสนาใด จึงเป็นการทำลักษณะคล้ายสังฆทานที่ให้โดยไม่ต้องระบุผู้รับ ดังพระราชดำรัสครั้งหนึ่งความว่า “...การเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็นตลอด 24 ชั่วโมง พระองค์ทรงอยู่บนยอดประมิตของสังคม แต่ประมิตในประเทศไทย เป็นประมิตหัวกลับ”

6. มีความสุขในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น
7. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง
8. ระเบิดจากข้างใน
9. ทำตามลำดับขั้น
10. ภูมิสังคม

การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปไป

ช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

11. องค์กรรวม

ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง อย่างครบวงจร ทรงเรียกวิธีนี้ว่า องค์กรรวม (Holistic) หมายถึง การมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแบบบูรณาการ และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง โดยพิจารณาครบทุกด้านของปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” มี 3 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 คือ การมองในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดินตั้งแต่การถือครองที่ดินของประชากรไทยโดยเฉลี่ยที่ดินประมาณ 10-15 ไร่ และแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ และเป็นเรื่องพื้นฐานของเกษตรกรในการพึ่งตนเอง คือ พออยู่ พอกินก่อน

ขั้นที่ 2 คือ การให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์เพื่อการจัดการและการตลาดสำหรับผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้

ขั้นที่ 3 คือ การรวมกลุ่ม รวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อพร้อมที่จะออกไปสู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร เพื่อยกระดับไปสู่ธุรกิจชุมชนต่อไป

12. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงให้ใช้หลัก Cost Effectiveness (คุ้มค่า) ไม่ใช่ Cost Benefit (คุ้มทุน) เสมอไป ซึ่งหมายถึงปัญหาของมนุษย์คิดเป็นราคาไม่ได้ อย่าไปเน้นกำไร หากแต่เราต้องจัดการให้ความทุกข์ของเขาหมดไปให้ได้ และเน้นความยั่งยืนและประโยชน์สุข

13. ขาดทุนคือกำไร

14. ปลุกป่าในใจคน

15. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

16. อธรรมปราบอธรรม

17. ประโยชน์ส่วนรวม

18. การพึ่งตนเอง

19. เศรษฐกิจพอเพียง

20. เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการ และปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เข้าถึง : เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมื่อและวัสดุอุปกรณ์ และความสามัคคีร่วมจิตร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน

พัฒนา : เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนางานก็จะดำเนินการไปอย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

21. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก คิด Macro เริ่ม Micro

22. ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย

23. การมีส่วนร่วม

24. พออยู่พอกิน

25. บริการรวมที่จุดเดียว

26. ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

การทำงานให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพต้องอาศัยจิตใจเป็นเรื่องสำคัญ ต้องสร้างบรรยากาศรอบตัวให้มีความสุข ไม่เครียด ทรงมีพระราชดำรัสว่า ทำงานต้องสนุกกับงานมิฉะนั้นเราจะเบื่อและหยุดทำงานในระยะต่อมา ดังนั้นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ คือ ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น ร่าเริง รื่นเริง เวลาทำงานตัวเราเองก็ต้องร่าเริง และระหว่างทำงานก็ต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมในการทำงานมีความสุข รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น คือ ตัวเองต้องคึกคักกระฉับกระเฉงมีพลังเสียก่อน และต้องสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ครึกครื้นสนุกสนาน พระบรมราโชวาทพระราชทานในงานประชุมสโมสรไลออนส์สากล ประจำปี 2513

27. ชัยชนะของการพัฒนา

การแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเหมือนการเข้าสู่สงครามที่ไม่ได้ใช้อาวุธในการแก้ไขปัญหา แต่ใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และ ทุกครั้งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ จึงถือเป็นการได้รับชัยชนะโดยการพัฒนา

การนำหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 มาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นนำไปสู่วิถีนิรันดร์

จากหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 การก่อเกิดชุมชน เริ่มต้นที่ คน ก้าวเข้าสู่ภูมิสังคม การที่คนได้เข้าไปลงหลักปักฐานในแต่ละพื้นที่ ย่อมก่อให้เกิดจินตนาการที่แตกต่างกันไป เกิดแนวคิดในการที่จะอยู่รอด มองเห็นคุณค่าภูมิสังคมตรงนั้น จะเกื้อกูลให้มีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ หากมีอุปสรรคก็ต้องเอาชนะธรรมชาติตามภูมิสังคม หรือหากไม่สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ก็ปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ เข้ากับภูมิสังคม การปรับตัวให้มีชีวิตรอด เช่น ชาวเขาที่อยู่ที่สูง อากาศหนาวเย็น หากพิจารณาตามความต้องการพื้นฐาน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มต้องมีความหนาสามารถให้ความอบอุ่นป้องกันความหนาวเย็นได้ ย่อมเกิดแนวคิดในการหาวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ มาทำเสื้อผ้าหนา ๆ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย อาจเป็นบ้านทึบ ติดดิน ไม่มีหน้าต่าง มีช่องโหว่ระบายควันที่เกิดจากเตาเผาฟืนเพื่อให้ความอบอุ่นภายในบ้าน เป็นต้น แนวคิดที่ยังหลงเหลืออยู่จึงเป็นขั้นสุดของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถูกทำลาย ค่อย ๆ หายสาบสูญไป สิ่งที่เกิดกลับกลายเป็นปัญหาต่าง ๆ ตามมา เกิดคำถามชีวิตมากมาย หากแต่ในคราที่ยังไม่มีเทคโนโลยี วิถีชีวิตที่ผ่านมา ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม สร้างอารยธรรมแห่งความสันติสุขการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมาอย่างยาวนาน มีความเกื้อกูลช่วยเหลือกัน คำถามชีวิตแทบไม่มี

จึงกล่าวได้ว่า วิถีดั้งเดิมที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมนำมาซึ่งความสุข ความสนุกสนาน ความเป็นสันติภาพในการดำเนินชีวิต โดยอารยธรรมต่าง ๆ ในแต่ละภาค แต่ละจังหวัด ล้วนมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ประเพณีเหล่านั้นล้วนทรงคุณค่า สมควรที่จะรักษาวิถีเหล่านี้เอาไว้ให้นาน ตราบนานเท่านาน เรียกขานวิถีแบบนี้ว่า วิถีนิรันดร์ หรือ นิรันดร์วิถี ก็ไม่ผิด สามารถนำมาตอบคำถามชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ ซึ่งตัวอย่างที่นำมากล่าวเป็นวัฒนธรรม ประเพณีชาวอีสาน ที่พื้นเพอีสาน ที่มีความเข้าใจในตัวภาษาอีสานได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาบทความทางวิชาการ หลาย ๆ บทความ สื่อความหมายที่ผิดแผกไปจากภาษาท้องถิ่นเดิมมาก

ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การละเล่นต่าง ๆ ในภาคอีสาน จะยึดถือ ตาม “ฮีสสิบสอง” คำว่า ฮีส ก็คือ จารัต ที่คนอีสานยึดถือปฏิบัติกันมายาวนาน ซึ่งหนึ่งปี มี 12 เดือน จึงถือเป็น ฮีสสิบสอง ตามคำกล่าวของคณโบราณว่า บุญเดือนอ้าย คือ บุญเข้ากรรม เดือนยี่คือ บุญคูณลาน เดือนสามคือ บุญข้าวจี เดือนสี่คือ บุญผะเหวด เดือนห้าคือ บุญสงกรานต์ เดือนหก คือ บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดคือ บุญข้าชะ เดือนแปดคือ บุญเข้าพรรษา เดือนเก้าคือ บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบคือ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดคือ บุญออกพรรษา และเดือนสิบสองคือ บุญกฐิน ซึ่งแต่ละงานบุญนั้นเป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ ความเชื่อในเรื่องผี(บรรพบุรุษ) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมทางการเกษตรกรรมปลูกข้าวนาดำ เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา การดำรงชีวิตของคน ในแต่ละพื้นที่ที่ภูมิสังคมแตกต่างกันออกไปย่อมเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต บางปัญหาก็แก้ไขได้ บางปัญหาก็แก้ไขไม่ได้ หรือไม่มีทางออก ที่เรียกว่าขาดจินตนาการ ในการคิดแก้ปัญหา สิ่งตามมาทำให้หลายคนเกิดความรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง ไม่มีกำลังใจ เกิดความต้องการหาที่พึ่งในการแก้ปัญหา ต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจหรือที่พึ่งทางใจ เพื่อช่วยให้เรามีกำลังใจ มีความหวัง ขวัญกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนสามารถเผชิญและผ่านพ้นปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ซึ่งสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจหรือที่พึ่งทางใจนั้น ในแต่ละภูมิสังคมจะแตกต่างกันออกไป ทำให้บางคนยึดถือศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ บางคนยึดถือความเชื่อ และหลักคิดจากบุคคล ซึ่งหลักคิดของบุคคลนี้เอง ที่เกิดมาจากจินตนาการ การผูกเอาวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรมเข้ากับพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อสร้างให้คนมีความศรัทธา มีความเชื่อ แล้วยึดถือปฏิบัติกันมายาวนาน ซึ่งเราได้ยินคำว่า ผูกขวัญ เอ็นขวัญ สู้ขวัญ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติในพิธีตามประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียบง่ายสุดคือการผูกข้อมือด้วยฝ้าย จากผู้เฒ่าผู้แก่ของคนในชุมชน เมื่อคราลูกหลานจะออกเดินทางไปทำงานต่างถิ่น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ฝ้ายผูกแขน รวมถึงผูกแขนต้อนรับยามกลับภูมิลำเนา

ดังนั้นชาวอีสานจึงให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส (ผู้เฒ่าผู้แก่ บรรพบุรุษ) และการประกอบพิธีทางพุทธศาสนา สร้างงานบุญ งานประเพณี วัฒนธรรมสืบต่อกันมาและยังจะสืบสานต่อไป นั่นคือ บุญผะเหวด ออกเสียงตามสำเนียงอีสาน ถ้าเป็นภาษากลาง บุญพระเวสสันดร เนื่องจากพุทธศาสนา เกิดขึ้นมาเมื่อ 2568 ปีก่อนแล้ว เพื่อจะทำให้ง่ายต่อความเข้าใจว่าความเชื่อใด พิธีกรรมใดเกิดมานานมาน้อยเท่าใด ประเพณีบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญมหาชาติ เป็นหนึ่งชาติของพระพุทธเจ้าใน “ทศชาติ” ชาดกชื่อ “พระเวสสันดรชาดก” ซึ่งเป็นชาติสุดท้ายที่สำคัญที่สุดก่อนพระพุทธเจ้ามาเกิดเป็นศาสดา พระองค์ทรงบำเพ็ญทานบารมีครบถ้วนบริบูรณ์ นั่นคืองานประเพณีดังกล่าว เกิดหลังจากพระพุทธเจ้า ประินิพพานไปแล้ว พุทธศาสนิกชนจึงได้ทำบุญเพื่อสักการะพระพุทธเจ้า สักการะพระ

เวสสันดร ระลึกถึงคุณแห่งบารมีมหาทานของพระเวสสันดร ทานบารมีดังกล่าวทำให้ได้กลับชาติมาเกิดเป็นองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติต่อมา พร้อมด้วยการทำบุญทำทานและฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ 1,000 พระคาถา ตามคติความเชื่อของชาวอีสานที่เชื่อว่าหากฟังเทศน์จบภายในวันเดียว อาณิสสจะบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) กล่าวในงานวิจัยของ กุลลพ โพธิ์กิ่ง (2554) เรื่อง ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญหลวง และการละเล่นผีตาโขนที่มีต่อวิถีชุมชนในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และ นุชรินทร์ พลแสน (2566). เรื่อง ทุง ในประเพณี บุญผะเหวด จังหวัด ร้อยเอ็ด

บุญผะเหวดจัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา ตามคำกล่าวผู้เฒ่าโบราณ งานบุญผะเหวด จะจัดขึ้นในเดือนสี่ ทางจันทรคติ ราว ๆ เดือนมีนาคม องค์ประกอบของประเพณีงานบุญนี้ จะแบ่งให้เห็น เป็น 3 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 1. การจัดเตรียมสถานที่ แบ่งออกเป็น 3 จุด คือ จุดแรกเมืองสี่พี เป็นการปรับปรุงชุมชนนั้นให้เป็นเมืองต้อนรับพระเวสสันดรและนางมัทรี การเตรียมบ้านเมือง ร่วมกันทำความสะอาดทั้งชุมชน การประดับประดาตกแต่ง การเตรียมเครื่องสักการบูชาทุกอย่างเป็นพื้นขึ้น ดอกไม้พันทดอก เตรียมเครื่องแห่ ขบวนแห่ ซ้อมนางรำ เตรียมผ้าผะเหวด (ผ้าขาวยาว เล่าเรื่องราวพระเวสสันดรด้วยภาพวาดเป็นตอนๆ ตามกัณฑ์ เพื่อใช้ในขบวนแห่) เครื่องไทยทาน สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงของชุมชนเป็นอย่างมาก จุดที่ 2 คือป่า ที่ประทับของพระเวสสันดรกับนางมัทรี สถานที่จุดนี้ อาจจะไม่ยุ่งมากมากนัก บางพื้นที่อาจไปหาจุดตามหัวไร่ปลายนา ที่มีที่บังแดดก็เพียงพอ จุดที่ 3 คือเส้นทางจากจุดประทับพระเวสสันดร ไปสู่เมืองสี่พี (สถานที่จัดงาน) ที่จะมีขบวนแห่ผ่าน จะต้องประดับประดาด้วยต้นไม้ ดอกไม้หลากสีสันทายสายพันธุ์ ตลอดเส้นทาง จุดที่ 4 หนองน้ำหรือสระน้ำในการประกอบพิธีพุทธบูชา พระอุปคุต

องค์ประกอบที่ 2. การเชิญเสด็จพระเวสสันดร จากป่าเข้าสู่เมือง ขั้นตอนนี้เป็นการจัดขบวนแห่พระเวสสันดร ด้วยขบวนช้าง ม้า เครื่องดนตรี ดิดสีตีเป่า การละเล่น การแสดง ขบวนนางรำ ขั้นตอนนี้มักจะทำช่วงบ่าย ก่อนเริ่มการแห่ จะมีการอัญเชิญพระอุปคุต ซึ่งต้องอันเชิญขึ้นจากแหล่งน้ำ หลังจากนั้นให้ขบวนแห่เข้าสู่สถานที่จัดงานแล้วเสร็จใกล้ค่ำ แล้วจะต่อเนื่องด้วยการแสดงภาคกลางคืน เป็นการเฉลิมฉลองพระเวสสันดร ด้วยมหรสพตลอดคืน

องค์ประกอบที่ 3. หลังการเฉลิมฉลอง เช้าของวันใหม่ จะมีการทำบุญตักบาตรข้าวพันก้อน หลังจากนั้นเป็นการฟังเทศน์ตลอดทั้งวัน ทั้ง 13 กัณฑ์พันคาถา อีกทั้งตามความศรัทธา จะมีการจัดขบวน

แห่งกลุ่มย่อยเล็ก ๆ เรียกว่ากัณฑ์หลอน เพื่อนำจุดปัจจัยสิ่งของไทยทาน ถวายแด่พระที่เทศน์ กิจกรรมการแห่งกัณฑ์หลอน จะสร้างสีสันความบันเทิง สนุกสนาน ฟ้อนรำแท่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ตลอดทั้งวัน ในสมัยก่อนจะเป็นการแห่ด้วยวงมโหรี

เมื่อพิจารณางานประเพณีนี้แล้ว หากไม่เข้าใจก็จะมองว่า การจัดงานบุญผะเหวด ถือว่าเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งถูกบิดเบือนจากความเป็นจริง ในความเป็นจริงแล้ว แน่นนอนว่าคนเฒ่าโบราณไม่ได้คาดหวังให้มีความอลังการ หากแต่เพียงให้ยึดแนวทางความพอเพียง ความพอประมาณ ในการสืบสานให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสามัคคี เพื่อสอนลูกหลานให้เป็นคนดี กตัญญูต่อบุพการี รู้จักเรียนรู้อาชีพ การทำบุญ การบริจาคทานให้ยึดตามภูมิสังคม งานบุญผะเหวดไม่ใช่งานที่จะจัดให้แล้วเสร็จได้ในวันเดียว หากแต่การจัดงานจะประกอบไปด้วยการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ดังเช่นการเตรียมงาน จะเกิดการร่วมแรงร่วมใจทั้งชุมชน แยกการเตรียมงานตามความสามารถในการเตรียมสถานที่ทั้ง 4 ที่สำคัญ คนสมัยก่อนได้คำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละฮีตไว้แล้ว ว่าประเพณีงานบุญผะเหวดนี้ต้องเป็นเดือนสี่ เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านเสร็จภารกิจจากงานทางเกษตรกรรม ซึ่งช่วงหลังเก็บเกี่ยว จัดเก็บข้าวขึ้นยุ้งฉางเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทำบุญคุณลานแล้ว ทำบุญข้าวจีแล้ว ประกอบกับช่วงเดือนสี่จะมีดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอมไกลอย่าง พะยอมจะบานในช่วงนี้ ดอกจันทน์สดใส่เต็มท้องทุ่งนา หรือตามแนวชายป่า ดอกปีบมีกลิ่นหอมจำนวนดอกเยอะง่ายต่อการหาหาดอกไม้ให้ครบพันธุ์ดอก การนั่งฟังเทศน์ ฟังธรรม ก็เตรียมการสร้างขวัญกำลังใจ เรียกสติ สมาธิ ปัญญา เตรียมความพร้อมในฤดูกาลเพาะปลูกที่จะมาถึง จึงเป็นเดือนที่มีความเหมาะสมในการจะเริ่มต้นศักราชใหม่ของชาวไทยอีสาน ในเดือนห้าคือ บุญสงกรานต์

การถอดบทเรียน การจัดประเพณีบุญผะเหวด นั้นความต้องการหลักคือ การมีส่วนร่วม การสร้างการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เมื่อพิจารณาพร้อมกับหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 พบว่า สอดคล้องกับหลักการทรงงาน ประการที่ 1 ซื่อสัตย์ สุจริต จริใจต่อกัน ประการที่ 2 อ่อนน้อมถ่อมตน ประการที่ 4 รู้ รัก สามัคคี ประการที่ 17 ประโยชน์ส่วนรวม ประการที่ 23 การมีส่วนร่วม และ ประการที่ 26 ร่าเริง รื่นเริง คึกคักครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เหล่านี้จึงจะทำให้คนสามารถทำงานร่วมกับคนในชุมชนได้ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ป่า และน้ำ การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่นมาประกอบงานบุญ การสร้างความชำนาญในอาชีพ การถ่ายทอดการฝึก การสอน การเรียนรู้งานฝีมือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจักสาน การใช้วัสดุ พืชพื้นถิ่น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สอดคล้องกับหลักการทรงงาน 27 ประการ เช่น ประการที่ 12

ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ประการที่ 23 การมีส่วนร่วม ไม่ว่ากิจกรรมใดในพิธีการ ล้วนต้องการการมีส่วนร่วม คนโบราณสอนให้ลูกหลานทำการปลูกป่า ในที่นี้คือ ไร่ พะยอม ดอกจาน ดอกปีบ เนื่องจากให้ความหอมไกล และที่สำคัญต้นไม้เหล่านี้เป็นไม้ยืนต้น กว่าจะเติบโตให้ดอกนั้นใช้เวลาหลายปี เมื่อปลูกเป็นดอกแล้วควรค่าแก่การรักษา เมื่อชุมชนเข้าใจควรปลูกไม้เหล่านี้ตามเส้นทางขบวนแห่ของพระเวสสันดร เป็นการประดับดอกไม้ด้วยธรรมชาติตลอดเส้นทางทั้งพืชดอกยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก การให้มีพระอุปัชฌาย์ในหนองน้ำ ก็เพื่อให้ชุมชนทะนุถนอมและรักษาแหล่งน้ำเอาไว้ ล้วนสอดคล้องกับหลักการทรงงานประการที่ 18 การพึ่งตนเอง ประการที่ 19 เศรษฐกิจพอเพียง ประการที่ 5 ทำเรื่อย ๆ ทำแบบสังฆทาน ประการที่ 14 ปลูกป่าในใจคน เมื่อเราปลูกจะเกิดการหวงแหน ทำให้ต้องดูแล และได้ใช้ประโยชน์ การปลูกไม้ชนิดหนึ่งที่สำคัญมาก นั่นคือ ไร่ ใช้ประโยชน์มากมายในกิจกรรมประเพณีบุญผะเหวด เพราะภาชนะตักแต่ง ประดิษฐ์ที่รองข้าวพันก้อน รอบสถานที่จัดงานเครื่องใช้ไม้สอยทุกชนิดต้องใช้ไม้ไร่ ทั้งเป็นลำท่อน ทั้งทำตอก จักสาน ทำบั้ง จึงเป็นโอกาสในการถ่ายทอดการใช้ไม้ การจักตอก การจักสาน การสร้างจินตนาการ ใช้ตอกจักสาน สัตว์หิมพานต์ ที่เราไม่สามารถนำสัตว์ในตำนานที่มีชีวิตจริงมาร่วมขบวนแห่พระเวสสันดรได้ ก็ต้องเลือกใช้การจักสานหุ่นสัตว์หิมพานต์แทน อีกทั้งการจักสานสามารถสร้างเป็นอาชีพได้

การนำวิถีวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้อย่างเด่นชัดคือ บรรพบุรุษชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่ได้จินตนาการสร้างสรรค์ ประเพณี ผีตาโชน ขึ้นมา นั่นคือ ภาพเล่าเรื่องพระเวสสันดรบนผืนผ้าผะเหวด ในการแห่ขบวนพระเวสสันดรเข้าเมือง ที่มีภูตผีปิศาจ เทพบุตร เทพธิดาตามขบวนแห่เสด็จส่งพระเวสสันดรเข้าเมือง และภูตผีดังกล่าวถูกสร้างด้วยจินตนาการ เพื่อสอนลูกหลาน จนกลายเป็นประเพณีหนึ่งเดียวในโลกได้ การที่หยิบยกเรื่องราว ประเพณีผีตาโชน มองตามหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 คือ การมีส่วนร่วม การสร้างการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เมื่อพิจารณาร่วมกับหลักการทรงงานฯ พบว่า สอดคล้องกับหลักการทรงงานประการที่ 1 ซื่อสัตย์ สุจริต จริใจต่อกัน ประการที่ 2 อ่อนน้อม ถ่อมตน ประการที่ 4 รู้ รัก สามัคคี ประการที่ 17 ประโยชน์ส่วนรวม ประการที่ 23 การมีส่วนร่วม และ ประการที่ 26 ร่าเริง รื่นเริง คึกคักครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เหล่านี้จึงจะทำให้คนสามารถทำงานร่วมกับคนในชุมชนได้ ยังคงอยู่ครบถ้วน ที่เพิ่มเติมขึ้นมานั่นคือการใช้วัสดุเหลือใช้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ยิ่งสะท้อนชัดถึงหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 ประการที่ 12 ประหยัดเรียบง่าย ให้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งบรรพบุรุษของชาวด่านซ้าย สามารถก่อให้เกิดจินตนาการไม่มีที่สิ้นสุด จวบจนลูกหลานที่เกิดการสร้างสรรค์ การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชน

ไม่ว่าจะเป็น ทางมะพร้าว ไม้หนูน มวยนึ่งข้าว ไม้ไผ่ เศษผ้าฝ้ายอื่น ๆ ต่างมารังสรรค์เป็นผลงานสู่สายตาชาวโลกได้ เป็นการสร้างประโยชน์สูงสุดได้จริง ตั้งแต่ กาบมะพร้าวที่ใช้ได้ต้องแก้จัดเท่ากับเป็นการทำ ความสะอาดรอบ ๆ ต้นมะพร้าว เมื่อใช้เสร็จก็นำไปทิ้งลงในบ่อเป็นอาหารของกุ้งฝอย หอย บุปผา ซึ่งเป็นที่มาของเกษตรกรในปัจจุบัน ที่ทำการใช้ทางมะพร้าวเลี้ยงหอย ปัจจุบันการผิ่้นไปของงานประเพณี คือ การจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่จัดการรวมเอางานบุญพระเวสสันดรไปรวมกับประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่ง ผิดาโชนที่ตามส่งเสด็จพระเวสสันดรต้องกลายเป็นผีขอฟ้าขอฝนจากพญาแถน คุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีไม่ตรงตามฮีต ก่อให้เกิดความย้อนแย้ง เกิดคำถามในวิถีชีวิตที่ภาครัฐไม่สามารถตอบคำถามชีวิต ได้ ดังงานวิจัยที่นำมา กล่าวถึงสาเหตุที่งานประเพณีถูกบิดเบือน

กุลภาพ โพธิ์กิ่ง (2554) พบว่า ในบางปีองค์กรการท่องเที่ยวได้ประชาสัมพันธ์ในแง่การตลาด ให้ งานบุญของชาวด่านซ้าย กลายเป็นเทศกาลฮาโลวีนแบบต่างชาติไปเสีย เพื่อเลียนแบบ หรือสื่อสารอย่าง ผิด ๆ หวังให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าใจง่าย ๆ แต่สิ่งเหล่านี้ดูจะไม่รอบคอบและง่ายเกินไป เหตุการณ์ แบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะที่ด่านซ้าย แต่เกิดแก่เมืองท่องเที่ยวทุกแห่งที่รัฐเข้าไปจัดการ และท้องถิ่นย่อย ๆ อีกหลายแห่งที่เลียนแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ การสร้างเรื่องจากความเข้าใจของคน ภายนอกขึ้นมาใหม่ให้คู่ขนานไปกับเรื่องราวจากภายใน จนทำให้คนในท้องถิ่นที่รู้จักจริงและทราบที่มาที่ไป ใน รากเหง้าทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องตั้งคำถามกับตนเองใหม่ และนำไปสู่กระบวนการสำรวจ ตรวจสอบค้นคว้าความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำนานเรื่องเล่า สังคมและประเพณีที่กำลัง เปลี่ยนแปลงไป เพื่อสร้างความหมายที่ชัดเจนให้สังคมในท้องถิ่น และสังคมภายนอกรับรู้ลักษณะทาง สังคมและวัฒนธรรมของชาวด่านซ้ายร่วมกัน การท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย แม้จะมีความนิยมเพราะถูกบีบคั้นใน ช่วงเวลาหนึ่งนั้นไม่จริง เพราะที่ด่านซ้ายเกิดคำถามขึ้นมากมาย และมีปฏิกิริยาของคนท้องถิ่นอย่างเงียบ ๆ แต่ก็จำเป็นว่าเป็น เรื่องที่น่าสนใจที่มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัว อันเป็นกระบวนการเรียนรู้จากภายใน ในแต่ละปีอำเภอด่านซ้ายจะมีงานประเพณีบุญหลวง และการละเล่นผีตาโชน ในช่วงระหว่างเดือน มิถุนายนถึงกรกฎาคม ทั้งนี้การกำหนดวันจัดงานขึ้นอยู่กับ “เจ้าพ่อกวาน” ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ เข้มแข็งของชาวด่านซ้าย แต่ปัจจุบันการจัดงานถูกบิดเบือนความเข้าใจที่ถูกต้อง และจุดประสงค์ของงาน เป็นเพียงเพื่อการท่องเที่ยว และการค้าเท่านั้น ซึ่งละเลยคุณค่าหลัก ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ความมีน้ำใจไมตรีของคนภายในท้องถิ่น การเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เป็นต้น

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ (2550 อ้างถึงใน นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, 2560). พบว่า การแสดงทางวัฒนธรรมที่ ถูกเขียนบทขึ้นมาใหม่ ประวัติศาสตร์เมืองด่านซ้าย จากแสงสีเสียง จึงกลายเป็นสิ่งที่ถูกตั้งคำถาม

เหมือนกับวิสัยทัศน์ของการข้าราชการในอำเภอหรือจังหวัด หรือจากองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ ที่กำหนดวันเวลา รูปแบบพิธีกรรมในขบวนแห่ ซึ่งเชื่อว่าเป็นการนำเสนอสีสันของงานเทศกาลที่ดีแล้ว เหมาะแล้วสำหรับนักท่องเที่ยว แต่พยายามลืมหรือลบความจริงของงานบุญหลวง ที่มีความหมายต่อชาวบ้านท้องถิ่นไปโดยไม่ใส่ใจแต่อย่างใด

ดังนั้น ชุมชนดีพอ มีหลักแนวคิดว่า การพัฒนาชุมชน การยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น คน คือศูนย์กลางของการพัฒนา คนต้องมีความเข้าใจ ในขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี คนกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีต้องมีความสัมพันธ์กัน ถ้าวัดว่า วิถีวัฒนธรรม คือวิถีของคนที่มีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ปัจจุบันมีการสื่อประเพณีคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ลดทอนความหมายและเจตนาของประเพณีคลาดเคลื่อนไปนั้น อาจเนื่องจากผู้มีอำนาจไม่ใช่คนในในพื้นที่จริง หรือไม่มีความเข้าใจ เข้าถึง วัฒนธรรมประเพณีนั้น หากมีความเข้าใจ การลดทอนความหมายต้องไม่เกิดขึ้น แต่ควรขยายและสื่อความหมายไปในทางสร้างสรรค์ที่ไม่ขัดแย้งกับเจตนา ประเพณีและวัฒนธรรมนั้น ๆ การจะจัดให้ยิ่งใหญ่อย่างการก่อเกิดจากความร่วมมือร่วมแรงของคนตามความต้องการของคนในชุมชน

บทสรุป

การนำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม ประเพณีโดยให้คนนอกมากำกับเรื่องราว จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องของการพัฒนาตามหลักการทรงงานฯ ประการที่ 8 ระบุดูจากข้างใน ประการที่ 20 เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา อีกทั้งเป็นการบังคับบัญชาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ประการที่ 23 การมีส่วนร่วม ตามหลักการทรงงานฯ คือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น ความเป็นจริง เข้ามากำหนดความต้องการเขาจริง ๆ ดังความตอนหนึ่ง พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...” แต่ความเป็นจริงภาครัฐมองเพียงเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์และการค้าเท่านั้น ซึ่งละเลยคุณค่าหลัก ได้แก่ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของชุมชน ความมีน้ำใจไมตรีของคนภายในท้องถิ่น ส่งผลต่อการทำลายทุกสิ่ง อีกทั้งยังขาดการเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

แนวทางการดำเนิน วิถีนิรันดร์ ที่อาศัยหลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 เข้ามาเป็นกรอบ เช่น แนวพระราชดำรินำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ประการที่ 19 เศรษฐกิจพอเพียง) สู่การสร้างชุมชนท้องถิ่นให้อยู่ดีมีสุขกันถ้วนหน้า ซึ่งเป็น วิถีชีวิต ตามทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลธรรมและคุณธรรม หล่อหลอมให้เป็นแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สามารถร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สืบสานเอาไว้ให้คงอยู่ ชั่วลูกชั่วหลาน ตลอดสืบไป การนำ วิถีนิรันดร์ หรือ นิรันดร์วิถี เป็นการสร้างคนให้มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น อยู่กินกับธรรมชาติแบบเกื้อกูล เพิ่มพูนการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ย่อมส่งผลดีต่อชุมชนนั้น การใช้หลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 (2563) เป็นแนวทางที่พระองค์ได้ทุ่มเทพระวรกาย ในการ “ทำให้ดู” ตลอด 70 ปี ที่ทรงงาน สามารถที่จะนำมาใช้ไตร่ตรองในการจัดกิจกรรม ประเพณี งานบุญต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนการวางแผนงานในการทำงานร่วมกันในอนาคต เพื่อให้เกิดการพัฒนาการทำงาน สอดคล้องกับ อาทิตย์ ชาวคำ รณชิต อภัยวาทีน และนิพิฐพนธ์ นันทะวงศ์ (2568) กล่าวถึงสมรรถนะการทำงานในอนาคตมี 3 กลุ่ม คือกลุ่มการทำงานแบบมืออาชีพ กลุ่มการทำงานร่วมกับผู้อื่น และกลุ่มการทำงานอย่างมีสติปัญญา ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมทักษะการคิด ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการใช้ชีวิต ทักษะด้านเทคโนโลยี ทักษะด้านจริยธรรม และทักษะด้านความเป็นพลเมือง หลักการทรงงาน 27 ประการของรัชกาลที่ 9 ได้รวบรวมทุกอย่างไว้ครอบคลุมแล้ว จึงควรจะเป็นหลักการทรงงานที่เหล่านักมหาประชาชนชาวสยามควรจะต้องรักษาสืบสานไปตราบชั่วนิรันดร์ เพราะจะเป็นแนวทางในที่จะสร้าง “วิถีนิรันดร์” วิถีทางที่เกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หล่อหลอมให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้มีวิถีนิรันดร์ จนกลายเป็น “ชุมชนดีพอ” ดีพอที่จะอยู่ตลอดกาล ให้ลูกหลานได้สืบต่อไป ดีพอที่จะตอบคำถามชีวิตได้ทุกข้อ

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2551). *100 หมู่บ้านอีสานน่าเที่ยว*. สารคดี.

กุลภพ โพธิ์กิ่ง. (2554). *ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนที่มีต่อวิถีชุมชนในเขตเทศบาล ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย* วิทยานิพนธ์ปริญญาดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธัญลักษณ์ มูลสุวรรณ, ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ, และอุรารมย์ จันทมาลา (2567). นฤตาจัมปาศรี: นาฏยประดิษฐ์ การผลิตซ้ำนาฏกรรมเพื่อพัฒนาและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 15 (1), 73–90. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/article/view/263911>

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2560). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25 (47), 173-197.

นุจรินทร์ พลแสน (2566). ทุง ในประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด: ลวดลาย และ คติความเชื่อสู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ชุดท่งผะเหวด เทศน์มหาชาติ. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 15 (2), 102-128.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2563). *หลักการทรงงาน 27 ประการในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร*. :สารคดี

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2564). "อีสานใต้" ดินแดนแห่งความคิดสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญาวัฒนธรรม. สืบค้นจาก <https://www.dasta.or.th/th/article/379>.

อาทิตย์ ชาวคำ, รณชิต อภัยวาทีน และนิพัทธ์พนธ์ นันทะวงศ์. (2568). *แนวทางการส่งเสริมสมรรถนะการทำงานในอนาคตสำหรับผู้เรียน ในโลกยุคแห่งนวัตกรรม*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาพสะท้อนรักนิรันดร์: การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ของผีเสื้อและเป็ดแมนดารินในวรรณกรรมจีน
Reflections of Eternal Love: A Symbolic Comparison of Butterflies and Mandarin
Ducks in Chinese Literature

อัมพร วรณนทน์วิช^{1*}, นฤฤดี ปันกิตวานิชเจริญ²
Amporn Waranonwanit^{1*}, Natruddee Pankitwanitjalearn²

อาจารย์ สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม^{1,2}
Lecturer, Chinese Education Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University^{1,2}

*Corresponding Author, E-mail: jeab123meiyu@gmail.com

Received: August 16, 2025

Revised: September 25, 2025

Accepted: December 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการใช้ “ผีเสื้อ” และ “เป็ดแมนดาริน” ในฐานะสัญลักษณ์ของความรักในวรรณกรรมจีน โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างความหมายและรากฐานทางปรัชญาของสัตว์ทั้งสองชนิดในบริบทวรรณกรรม สัญลักษณ์ “ผีเสื้อ” ซึ่งปรากฏเด่นชัดในตำนาน ม่านประเพณี (梁山伯与祝英台) เชื่อมโยงกับแนวคิดปรัชญาเต๋า (Daoism) โดยแสดงออกถึงความรักที่บริสุทธิ์ การหลุดพ้นจากพันธนาการทางสังคม และอิสรภาพทางจิตวิญญาณ ในขณะที่ “เป็ดแมนดาริน” ซึ่งพบได้ในบทกวีโบราณและวรรณกรรมแนว Mandarin Duck and Butterfly School สะท้อนค่านิยมของขงจื้อ (Confucianism) ที่ยึดมั่นในความมั่นคง ความซื่อสัตย์ และการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย การเปรียบเทียบดังกล่าวเผยให้เห็นความหลากหลายของแนวคิดเรื่อง “รักนิรันดร์” ในวัฒนธรรมจีน ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติแห่งอิสรภาพและความผูกพันทางสังคม บทความยังขยายการวิเคราะห์ไปยังการตีความผ่านงานศิลปะ ดนตรี และอุปรากร ตลอดจนบทกวีและวรรณกรรมร่วมสมัย เพื่อชี้ให้เห็นว่าสัญลักษณ์ของผีเสื้อและเป็ดแมนดารินไม่เพียงเป็นภาพแทนความรัก แต่ยังเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างอารมณ์ ความเชื่อ และโลกทัศน์ของชาวจีนในหลากหลายยุคสมัย

คำสำคัญ: 1. วรรณกรรมจีน 2. สัญลักษณ์สัตว์ 3. ผีเสื้อ 4. เป็ดแมนดาริน 5. รักนิรันดร์

Abstract

This article explores the symbolic representations of “butterflies” and “mandarin ducks” as metaphors of love in Chinese literature. Through a comparative analysis, it investigates the distinct philosophical foundations and literary expressions associated with each symbol. The butterfly, prominently featured in the legend of Liang Shanbo and Zhu Yingtai (The Butterfly Lovers), is closely tied to Daoist philosophy and conveys themes of pure love, liberation from social constraints, and spiritual transcendence. In contrast, the

Mandarin duck, widely seen in classical poetry and romantic fiction of the Mandarin Duck and Butterfly School, reflects Confucian ideals of loyalty, marital stability, and enduring companionship. This study reveals that the concept of “eternal love” in Chinese culture is not monolithic, but rather shaped by diverse worldviews—ranging from individual freedom to social responsibility. The article further examines how these animal symbols are interpreted through artistic forms such as music, opera, and modern adaptations, underscoring their enduring cultural resonance and their role as a bridge between emotion, belief, and worldview across generations.

Keywords: 1. Chinese literature, 2. animal symbolism, 3. butterfly, 4. Mandarin duck, 5. eternal love

บทนำ

ในโลกแห่งวรรณกรรมจีน สัตว์ไม่ได้เป็นเพียงองค์ประกอบฉากหรือสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ แต่ยังทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่เต็มไปด้วยความหมายเชิงปรัชญาและอุดมคติที่ลึกซึ้งมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคโบราณ สัญลักษณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดเข้ากับตำนาน นิทานพื้นบ้าน และงานเขียนคลาสสิก เพื่อสื่อสารความเชื่อ ค่านิยม และอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนของผู้คน หนึ่งในมิติที่สำคัญที่สุดซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านสัญลักษณ์เหล่านี้คือ “ความรัก” อันเป็นสากล แต่ถูกนำเสนอในรูปแบบที่สะท้อนถึงบริบททางวัฒนธรรมและสังคมอันเป็นเอกลักษณ์ของจีน

บทความนี้มุ่งศึกษาการใช้ผีเสื้อและเป็ดแมนดาริน ในฐานะสัญลักษณ์แห่งความรักในวรรณกรรมจีน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบความหมายที่แตกต่างกันของสัญลักษณ์ทั้งสอง ผีเสื้อซึ่งโดดเด่นในตำนานรักอมตะอย่าง “ม่านประเพณี” (梁山伯与祝英台) ได้กลายเป็นตัวแทนของความรักที่บริสุทธิ์ การหลุดพ้นจากพันธนาการทางสังคม และอิสรภาพที่อยู่เหนือความตาย ในทางตรงกันข้ามเป็ดแมนดารินซึ่งมีชื่อเสียงในฐานะสัตว์ที่ครองคู่เพียงครั้งเดียวในชีวิต ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความรักที่มั่นคง ความซื่อสัตย์ และความยั่งยืนของการใช้ชีวิตคู่ อันเป็นอุดมคติที่ฝังรากอยู่ในค่านิยมของสังคมจีนที่ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว

การศึกษาเปรียบเทียบนี้จะเริ่มต้นด้วยการตรวจสอบรากฐานเชิงปรัชญาของสัญลักษณ์ผีเสื้อซึ่งเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแนวคิด เต๋า (Daoism) โดยเฉพาะจากเรื่องเล่าของจวงจื่อ (Zhuangzi) ที่ฝันเป็นผีเสื้อ อันเป็นสัญลักษณ์ของการข้ามพ้นข้อจำกัดของโลกแห่งความเป็นจริง จากนั้นจึงจะวิเคราะห์สัญลักษณ์ของเป็ดแมนดาริน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ขงจื่อ (Confucianism) ที่เน้นความมั่นคงและ ความรับผิดชอบต่อครอบครัวเป็นหลัก การวิเคราะห์จะครอบคลุมถึงการนำสัญลักษณ์ทั้งสอง

ไปใช้ในงานวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่ตำนานคลาสสิกไปจนถึงวรรณกรรมในยุคใหม่ เช่น วรรณกรรมแนว “Mandarin Duck and Butterfly School” (鸳鸯蝴蝶派) ที่ได้รับความนิยมในช่วงต้น ศตวรรษที่ 20 ด้วยการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันนี้ บทความนี้จะนำเสนอภาพสะท้อนว่าแนวคิดของ “รักนิรันดร์” ในสังคมจีนไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียว แต่ถูกตีความและนำเสนออย่างหลากหลายตามบริบททางปรัชญา สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป การทำความเข้าใจความหลากหลายนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เราซาบซึ้งกับความลึกซึ้งของวรรณกรรมจีนเท่านั้น แต่ยังทำให้เราเห็นถึงค่านิยมและความเชื่อที่หล่อหลอมความสัมพันธ์และความรักของผู้คนในสังคมจีนมาจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมจีนและปรัชญาจวงจื่อ

สัญลักษณ์นิยมในวรรณกรรมจีนมีรากฐานที่มั่นคงและลึกซึ้ง โดยเฉพาะการใช้ธรรมชาติเป็นสื่อหลักในการถ่ายทอดแนวคิดนามธรรมและอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อน สัตว์ ดอกไม้ ต้นไม้ และภูเขา ไม่ได้เป็นเพียงภาพประกอบ แต่ถูกมองว่าเป็นตัวแทนของพลังงานเชิงจักรวาล, คุณธรรม, และชะตากรรมของมนุษย์ (Wang, 2018) การทำความเข้าใจความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสิ่งเหล่านี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงแก่นแท้ของงานวรรณกรรมจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรักและการใช้ชีวิต ปรัชญาที่สำคัญที่สุดที่เข้ามามีบทบาทในการตีความสัญลักษณ์ธรรมชาติในวรรณกรรมจีน คือ ปรัชญาเต๋า (Daoism) ซึ่งมีแก่นสารอยู่ที่การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนและการแสวงหาอิสรภาพทางจิตวิญญาณ หนึ่งในนักคิดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของสำนักเต๋าคือ จวงจื่อ (Zhuangzi) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดเรื่องการข้ามพ้นข้อจำกัดของโลกและหลุดพ้นจากกรอบความคิดที่ตายตัว (Lin, 2019) แนวคิดของจวงจื่อปรากฏชัดเจนในเรื่องเล่าที่โด่งดังที่สุดของเขาที่ถูกบันทึกไว้ในหนังสือจวงจื่อ

เรื่องเล่าอันเป็นที่มาของสัญลักษณ์ผีเสื้อคือ “จวงโจวฝันเป็นผีเสื้อ” (庄周梦蝶) โดยมีใจความว่า “昔者庄周梦为蝴蝶，栩栩然蝴蝶也，自喻适志与，不知周也。俄然觉，则蓬蓬然周也。不知周之梦为蝴蝶与？蝴蝶之梦为周与？” (Zhuangzi, ประมาณศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล) ซึ่งมีความหมายว่า “ครั้งหนึ่ง จวงโจวฝันว่าตนเองกลายเป็นผีเสื้อ โบยบินไปมาอย่างมีความสุขและเป็นอิสระ ไม่รู้เลยว่าตนเองคือจวงโจว เมื่อตื่นขึ้นก็รู้สึกประหลาดใจว่าตนเองเป็นจวงโจวแล้ว และก็รู้ว่าคือจวงโจวที่ฝันว่าตนเองเป็นผีเสื้อ หรือเป็นผีเสื้อที่กำลังฝันว่าตนเองเป็นจวงโจวกันแน่” เรื่องเล่านี้ไม่ได้มีจุดประสงค์เพียงแค่ตั้งคำถามถึงเส้นแบ่งระหว่างความจริงกับความฝันเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์อันทรงพลังของการหลุดพ้นจากอัตตา และการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติอีกด้วย เมื่อบุคคลสามารถข้ามพ้นความเชื่อที่ว่า “ตนเองคือตนเอง” ได้ ก็จะสามารถบรรลุซึ่งอิสรภาพทางจิตวิญญาณได้อย่างแท้จริง การตีความนี้ชี้ให้เห็นว่าอิสรภาพที่แท้จริงไม่ใช่การเป็นตัวของตัวเอง แต่คือการทำลายกรอบของความเป็นตัวเองลง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจสัญลักษณ์ของผีเสื้อในตำนานรัก “ม่านประเพณี”

รากฐานเชิงปรัชญา: ฝิเลื่อแห่งเต๋าและเปิดแมนดารินแห่งขงจื้อ

การที่ฝิเลื่อและเปิดแมนดารินกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในวรรณกรรมจีนนั้น ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่มีรากฐานที่ยังลึกอยู่ในโลกทัศน์ของสองกระแสปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน นั่นคือ ลัทธิเต๋า (Daoism) และลัทธิขงจื้อ (Confucianism) การทำความเข้าใจแก่นแท้ของปรัชญาทั้งสอง จะทำให้เห็นว่าเหตุใดฝิเลื่อจึงเป็นภาพสะท้อนของเต๋า และเหตุใดเปิดแมนดารินจึงเป็นตัวแทนอุดมคติของขงจื้อได้อย่างสมบูรณ์

ฝิเลื่อ: อิสรภาพและการแปลงร่างในโลกทัศน์ของเต๋า

สัญลักษณ์ฝิเลื่อในวัฒนธรรมจีนมีความผูกพันอย่างแยกไม่ออกกับจวงจื่อ (Zhuangzi) นักปราชญ์คนสำคัญของลัทธิเต๋า แก่นของปรัชญาเต๋านำเสนอการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ (เต๋า) การปล่อยวางจากพันธนาการทางสังคม และการบรรลุอิสรภาพทางจิตวิญญาณ (Lin, 2019) เรื่องเล่าอมตะ "จวงโจวฝันเป็นฝิเลื่อ" (庄周梦蝶) คือหลักฐานเชิงปรัชญาชิ้นเอกที่อธิบายแนวคิดเหล่านี้

การทลายเส้นแบ่งของตัวตน: หัวใจของเรื่องเล่านี้คือคำถามที่ว่า "คือจวงโจวที่ฝันว่าเป็นฝิเลื่อ หรือเป็นฝิเลื่อที่กำลังฝันว่าเป็นจวงโจว" คำถามนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของความฝัน แต่เป็นการท้าทายแนวคิดเรื่อง "ตัวตนที่ตายตัว" (fixed self) จวงจื่อกำลังชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ การยึดมั่นว่า "ฉันคือฉัน" เป็นเพียงภาพลวงตา การแปลงร่างเป็นฝิเลื่อคือสภาวะแห่งการหลุดพ้นจากอัตตา และกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ

อิสรภาพเหนือชนบสังคม: โลกทัศน์ของเต๋াপฏิเสธกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนที่เคร่งครัดของสังคมซึ่งถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ (Lin, 2019) การโยนบิโนอย่างอิสระของฝิเลื่อจึงเป็นภาพแทนของการหลุดพ้นจากพันธนาการทางโลก ไม่ว่าจะเป็นสถานะ ชนชั้น หรือกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับลัทธิขงจื้อที่เน้นย้ำเรื่องลำดับชั้นและความสัมพันธ์ในสังคมอย่างยิ่ง

ดังนั้น เมื่อเหลียงซานปั่วและจู่อิงโลกกลายเป็นฝิเลื่อในตอนจบของตำนาน ม่านประเพณีจึงไม่ใช่แค่ตอนจบที่โรแมนติก แต่เป็นการบรรลุอุดมคติสูงสุดของเต๋า นั่นคือการละทิ้งตัวตนทางสังคมที่ไม่สมหวัง เพื่อเข้าถึงอิสรภาพที่แท้จริงในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

เปิดแมนดาริน: ความซื่อสัตย์และระเบียบสังคมในโลกทัศน์ของขงจื้อ

ในทางกลับกัน สัญลักษณ์เปิดแมนดารินสะท้อนแก่นปรัชญาของลัทธิขงจื้อ (Confucianism) ได้อย่างสมบูรณ์แบบ ปรัชญาขงจื้อให้ความสำคัญสูงสุดกับความมีเสถียรภาพของสังคม (social stability) ผ่านการปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง

ความจงรักภักดีและชีวิตคู่ที่ยั่งยืน: พฤติกรรมของเปิดแมนดารินที่จับคู่เพียงครั้งเดียวและอยู่เคียงข้างกันตลอดชีวิต ถูกมองว่าเป็นภาพสะท้อนของความซื่อสัตย์ (loyalty) และความจงรักภักดี

(fidelity) ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานในความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาตามหลักขงจื๊อ ชีวิตคู่ที่มั่นคงของเปิดแมนดารีนจึงกลายเป็นอุดมคติของการสมรสที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นรากฐานที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดของสังคม

ครอบครัวคือรากฐานของรัฐ: ขงจื๊อเชื่อว่าหากครอบครัวมีความมั่นคงและสงบสุข รัฐก็จะมี ความมั่นคงและสงบสุขเช่นกัน (Yang, 2020) การที่เปิดแมนดารีนเป็นตัวแทนของชีวิตคู่ที่ยั่งยืน จึงเป็น การตอกย้ำความสำคัญของสถาบันครอบครัว ในฐานะหน่วยหลักของสังคม ความรักที่เปิดแมนดารีนเป็น ตัวแทนจึงไม่ใช่เรื่องของอารมณ์ส่วนตัวที่ไร้ขอบเขต แต่เป็นความรักที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ (responsibility) ต่อคู่ครองและครอบครัว

การยอมรับในบทบาทและหน้าที่: ความสัมพันธ์ของเปิดแมนดารีนที่คงที่และคาดเดาได้ สะท้อน ถึงสังคมในอุดมคติของขงจื๊อที่ทุกคนยอมรับและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อความกลมเกลียว โดยรวม

ด้วยเหตุนี้ การที่วรรณกรรมจีนมักใช้เปิดแมนดารีนเพื่ออวยพรคู่แต่งงาน หรือพรรณนาถึง ความรักที่มั่นคง จึงเป็นการอ้างอิงถึงระบบคุณค่าของขงจื๊อที่ยึดถือความยั่งยืนและความรับผิดชอบต่อ สังคมเหนือสิ่งอื่นใด

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบโลกทัศน์ผ่านสัญลักษณ์

ประเด็น (Aspect)	ผีเสื้อ (Daoism)	เปิดแมนดารีน (Confucianism)
เป้าหมายสูงสุด	การหลุดพ้นจากตัวตน การเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ	การรักษาระเบียบและ ความมั่นคงทางสังคม
นิยามของความ รัก	ความรู้สึกลึกลับบริสุทธิ์ อิสระทางจิตวิญญาณ ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์	ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อ และ ความผูกพันในชีวิตคู่
ความสัมพันธ์กับสังคม	การปฏิเสธและหลีกเลี่ยงจากพันธนาการทางสังคม	การเป็นส่วนหนึ่งและเป็นรากฐานที่ สำคัญของสังคม
สถานะในอุดมคติ	การเปลี่ยนแปลง การไหลลื่น การไม่ยึดติด	ความมั่นคง ความยั่งยืน การปฏิบัติ ตามแบบแผน

การวิเคราะห์เชิงลึกนี้แสดงให้เห็นว่า การที่นักเขียนในอดีตเลือกใช้สัญลักษณ์ของผีเสื้อหรือเปิดแมนดารินนั้น เป็นมากกว่าการเลือกภาพพจน์เพื่อความสวยงาม แต่คือการอ้างอิงถึงโลกทัศน์เชิงปรัชญาทั้งระบบ เพื่อสื่อสารแนวคิดเรื่อง "รักนิรันดร์" ในมิติที่แตกต่างกันนั่นเอง

กรณีศึกษาที่ 1 “ผีเสื้อ” ในเรื่อง ม่านประเพณี

ตำนานรักอมตะเรื่อง “ม่านประเพณี” (梁山伯与祝英台: The Butterfly Lovers) เป็นหนึ่งในสี่นิทานพื้นบ้านที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน ซึ่งไม่เพียงแต่เล่าเรื่องราวความรักอันโศกเศร้า แต่ยังสอดแทรกการวิพากษ์วิจารณ์ระบบสังคมและขนบธรรมเนียมไว้อย่างแยบยล เรื่องราวเริ่มต้นขึ้นในยุคราชวงศ์จิ้นตะวันออก เมื่อจูอิงไถ (祝英台) หญิงสาวจากตระกูลผู้ดีได้ปลอมตัวเป็นชายเพื่อไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งนางได้พบกับเหลียงซานปั๋ว (梁山伯) บัณฑิตหนุ่มผู้ซื่อสัตย์และฉลาดเฉลียว ทั้งสองใช้ชีวิตร่วมกันในฐานะสหายร่วมชั้นมานานสามปี โดยที่เหลียงซานปั๋วไม่เคยล่วงรู้ความจริงว่าจูอิงไถเป็นหญิง จนกระทั่งถึงเวลาที่จูอิงไถต้องเดินทางกลับบ้านไปตามคำสั่งของบิดา เธอจึงได้พยายามบอกไปถึงความรู้สึกและตัวตนที่แท้จริง แต่เหลียงซานปั๋วก็ยังคงไม่เข้าใจ จนในที่สุดความลับก็ถูกเปิดเผยเมื่อเขาได้ไปเยี่ยมเยียนเธอที่บ้าน แต่ก็สายเกินไปเพราะบิดาของจูอิงไถได้ตกลงหมั้นหมายเธอให้กับเศรษฐีตระกูลหม่าผู้มั่งคั่งไปแล้ว (Zhou, 2017) ความรักที่ไม่มีทางเป็นไปได้จึงนำไปสู่โศกนาฏกรรมเมื่อเหลียงซานปั๋วตรอมใจตายด้วยความเสียใจ

จุดสูงสุดของเรื่องราวและเป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์คือฉากจบ เมื่อจูอิงไถเดินทางผ่านหลุมศพของเหลียงซานปั๋วในวันแต่งงานของเธอ ทันใดนั้นหลุมศพก็แตกออก เธอจึงตัดสินใจกระโดดลงไปหลุมนั้นเพื่อรวมเป็นหนึ่งเดียวกับคนรัก ทันใดนั้นก็ผีเสื้อคู่หนึ่ง บินออกมาจากหลุมศพและโบยบินไปอย่างอิสระ การเปลี่ยนแปลงจากมนุษย์เป็นผีเสื้อนี้เป็นสัญลักษณ์ที่ทรงพลังอย่างยิ่งโดยเป็นตัวแทนของความรักบริสุทธิ์ ที่ปราศจากข้อจำกัดทางชนชั้น เพศสภาพ และสถานะทางสังคม (Wang, 2015) การที่ทั้งสองกลายเป็นผีเสื้อคู่ไม่ได้เป็นเพียงจุดจบที่โรแมนติคเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่ารักแท้ของพวกเขาแข็งแกร่งเกินกว่าความตายและเหนือกว่ากฎเกณฑ์ของโลกมนุษย์ ผีเสื้อจึงเป็นสัญลักษณ์ของ อิสราภาพ ที่ตัวละครได้บรรลุเมื่อพวกเขาได้ละทิ้งร่างกายและความเป็นมนุษย์เพื่อไปสู่การดำรงอยู่แบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจวงจื่อที่กล่าวถึงการทำลายกรอบของความเป็นตัวตนเพื่อบรรลุซึ่งอิสรภาพทางจิตวิญญาณ

การจบชีวิตของทั้งสองและกลายเป็นผีเสื้อ จึงเป็นภาพสะท้อนว่า “รักนิรันดร์” ในมุมมองของตำนานนี้ไม่ได้เกิดขึ้นในโลกมนุษย์ที่เต็มไปด้วยข้อจำกัด แต่เกิดขึ้นในอีกมิติหนึ่งที่ทั้งสองได้หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและได้รับอิสรภาพอย่างสมบูรณ์ ผีเสื้อคู่จึงเป็นเครื่องหมายของการต่อต้านสังคมที่กำหนดชะตาชีวิตของพวกเขา และยืนยันว่าความรักที่แท้จริงจะคงอยู่ตลอดไป แม้ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากความเป็นมนุษย์ก็ตาม

การตีความเชิงศิลปะของผีเสื้อใน ม่านประเพณี

พลังของสัญลักษณ์ผีเสื้อในตำนาน ม่านประเพณี ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในงานวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังได้แพร่หลายและถูกตีความผ่านงานศิลปะและการแสดงแขนงต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลที่ลึกซึ้งของตำนานนี้ที่มีต่อวัฒนธรรมจีน การนำเสนอเชิงศิลปะเหล่านี้ช่วยเน้นย้ำถึงแก่นสารของเรื่องราว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของความรักบริสุทธิ์และการหลุดพ้นจากข้อจำกัดทางโลก

หนึ่งในผลงานที่โดดเด่นที่สุดคือ คอนแชร์โตไวโอลิน “The Butterfly Lovers' Violin Concerto” ที่ประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1959 โดย เหอ จ้านฮาว (何占豪) และเฉิน กัง (陈钢) บทเพลงนี้ได้ถ่ายทอดเรื่องราวความรักของเหลียง-จูผ่านท่วงทำนองที่งดงาม โดยมีโครงสร้างแบบคอนแชร์โตไวโอลินตะวันตกผสมผสานกับทำนองเพลงพื้นบ้านจีน (He, Z., & Chen, G., 1959) ช่วงสุดท้ายของบทเพลงซึ่งเป็นส่วนที่ตราตรึงใจที่สุด คือการใช้เสียงไวโอลินที่เบาพลิ้วไหวและอ่อนโยน เพื่อสื่อถึงฉากการคืนชีพและการโอบอุ้มของผีเสื้อคู่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการหลุดพ้นจากพันธนาการทางโลกและการบรรลุซึ่งรักนิรันดร์ เป็นการใช้นวัตกรรมเพื่อสะท้อนความหมายเชิงปรัชญาของสัญลักษณ์ผีเสื้อได้อย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้ การแสดง อوبرาจีน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อوبرาเชาซิง (越剧) ก็ได้นำเสนอภาพลักษณ์ของผีเสื้ออย่างชัดเจน นักแสดงมักสวมใส่เครื่องแต่งกายที่มีการปักลายผีเสื้อหรือใช้อุปกรณ์ประกอบฉากที่มีรูปผีเสื้อ เพื่อเป็นสัญลักษณ์นำทางและสื่อความหมายตั้งแต่ต้นจนจบ (Zhang, 2018) การเคลื่อนไหวของนักแสดงในฉากสำคัญ โดยเฉพาะฉากสุดท้ายที่เหลียง-จูกลับมาพบกัน มักจะใช้ท่าทางที่นุ่มนวลและอ่อนช้อยราวกับการโอบอุ้มของผีเสื้อ เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงการบรรลุซึ่งอิสรภาพทางจิตวิญญาณและความเป็นหนึ่งเดียวของตัวละครในยุคสมัยใหม่ ภาพลักษณ์ของผีเสื้อจากตำนานนี้ยังคงปรากฏในสื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์และซีรีส์โทรทัศน์ โดยผู้สร้างมักใช้เทคนิคทางภาพเพื่อเน้นย้ำสัญลักษณ์นี้ในฉากที่สำคัญที่สุด การปรากฏตัวของผีเสื้อคู่ในฉากจบจึงเป็นภาพที่ทรงพลังและเป็นที่ยึดจำซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องย้ำเตือนถึงความหมายของความรักที่ไม่สามารถถูกทำลายได้ด้วยอุปสรรคทางสังคมและแม้กระทั่งความตาย การนำเสนอผ่านสื่อร่วมสมัยเหล่านี้จึงช่วยให้สัญลักษณ์ผีเสื้อยังคงมีชีวิตชีวาและมีความหมายในเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

กรณีศึกษาที่ 2 “เปิดแมนดาริน” ในวรรณกรรม

หากผีเสื้อเป็นสัญลักษณ์ของความรักที่หลุดพ้นและเป็นอิสระ เปิดแมนดาริน (Mandarin Ducks) ก็เป็นตัวแทนของความรักในมิติที่ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง สัตว์ชนิดนี้มีชื่อเสียงในวัฒนธรรมจีนในฐานะสัญลักษณ์ของ ความรักที่มั่นคง ความซื่อสัตย์ และการครองคู่ที่ยั่งยืน มาตั้งแต่สมัยโบราณ (Lin, 2015) ความเชื่อนี้มีรากฐานมาจากพฤติกรรมตามธรรมชาติของนกชนิดนี้ที่มักจะอยู่เป็นคู่ และเมื่อจับคู่แล้วก็จะไม่แยกจากกัน ทำให้ภาพลักษณ์ของเปิดแมนดารินคู่จึงถูกใช้เพื่อเป็นตัวแทนของความรักอัน

ยั่งยืนและอุดมคติของชีวิตสมรสที่สมบูรณ์แบบ การใช้สัญลักษณ์เป็ดแมนดารินนี้มีมาอย่างยาวนานในวรรณกรรมจีน โดยปรากฏในบทกวีคลาสสิกและนิทานพื้นบ้านเพื่อเป็นภาพสะท้อนความจงรักภักดีของคู่รัก หนึ่งในผลงานที่เด่นชัดคือบทกวีในยุคราชวงศ์ถัง โดย หลู เจ้าหลิน (卢照邻) ที่กล่าวถึง “หมอนคู่รูปเป็ดแมนดาริน” (鸳鸯枕, Mandarin ducks pillow) ซึ่งเป็นภาพที่สื่อถึงความสุขและความผูกพันของคู่รักในยามค่ำคืน การกล่าวถึงเป็ดแมนดารินจึงไม่ใช่แค่การพรรณนาถึงสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่เป็นการสื่อถึงความสัมพันธ์เชิงคู่รักที่ลึกซึ้งและปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันตลอดไป

สัญลักษณ์ของเป็ดแมนดารินนี้ยังสอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดของขงจื้อ (Confucianism) ที่ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว ความมั่นคง และการใช้ชีวิตตามครรลองที่เหมาะสม (Lee, 2019) ความรักที่นกเป็ดแมนดารินเป็นตัวแทนจึงไม่ใช่ความรักที่อิสระและไร้ขอบเขตแบบผีเสื้อ แต่เป็นความรักที่ผูกพันอยู่กับความรับผิดชอบและการดำรงชีวิตคู่ตามอุดมคติของสังคม รักนิรันดร์ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงการหลุดพ้นจากโลกมนุษย์ แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและยั่งยืนในโลกมนุษย์ นั่นคือการสร้างครอบครัวและการอยู่เคียงข้างกันตราบนานชั่ววันนิรันดร์

วรรณกรรมแนว Mandarin Duck and Butterfly School: การสร้างโลกแห่งรักในยุคเปลี่ยนผ่าน

แนววรรณกรรม "Mandarin Duck and Butterfly School" (鸳鸯蝴蝶派) ถือเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญในจีนช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยชื่อของแนวนี้นี้ได้หลอมรวมสัญลักษณ์ของเป็ดแมนดาริน (鸳鸯) ที่แทนความรักที่มั่นคง และผีเสื้อ (蝴蝶) ที่สื่อถึงความสวยงามที่เปราะบางและโศกนาฏกรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว วรรณกรรมประเภทนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวความรักทั่วไป แต่เป็นภาพสะท้อนของความขัดแย้งทางอารมณ์และจิตวิญญาณของผู้คนในยุคที่สังคมกำลังเปลี่ยนผ่านอย่างรุนแรง จากการล่มสลายของราชวงศ์ชิงเข้าสู่ยุคสาธารณรัฐ (Lee, 2018) ในยุคแห่งความวุ่นวายทางสังคมและการเมืองที่เต็มไปด้วยความยากจน ภัยสงคราม และการรุกรานจากต่างชาติ นวนิยายแนวนี้นำหน้าที่เป็น "ช่องทางหลีกหนี" (escapist literature) ที่ช่วยปลอบประโลมจิตใจของชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงไส่ นักเขียนในแนวนี้นี้มักจะสร้างเรื่องราวความรักอันโรแมนติกที่เต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกอันท่วมท้น การพลัดพรากที่น่าเศร้า และการเสียสละอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้อ่านปรารถนาที่จะสัมผัสเพื่อหลีกหนีจากความจริงอันโหดร้ายของชีวิตประจำวัน (Wang, 2019) เนื้อหาจึงมักวนเวียนอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัว การต่อสู้กับอุปสรรคทางสังคม และโชคชะตาที่เล่นตลกกับชีวิตของตัวละคร

นวนิยายที่เป็นที่นิยมอย่างสูงในยุคนี้คือ นวนิยายเรื่อง 玉梨魂 (Yu Li Hun หรือ ความรักในร่างหยก) โดย สวี เจินย่า (徐枕亚) ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1912 เรื่องราวบอกเล่าความสัมพันธ์อันซับซ้อนและแสนเศร้าของชายหนุ่มบัณฑิตกับหญิงม่ายผู้เพียบพร้อม ความรักของทั้งสองถูกขัดขวางด้วยขนบธรรมเนียมและค่านิยมทางสังคมที่เคร่งครัดในยุคนี้ ความรักที่ลึกซึ้งแต่ไม่อาจเปิดเผยได้นี้ถูก

ถ่ายทอดผ่านจดหมายรักที่บรรยายถึงความทุกข์ระทมทางอารมณ์อย่างเจียนตาย ซึ่งสร้างความสะเทือนใจให้กับผู้อ่านอย่างมาก (Zhang, 2020) การพรรณนาถึงความรักที่ต้องพ่ายแพ้ต่อโชคชะตาและกฎเกณฑ์ของสังคมนี้ถือเป็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมแนวนี้ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ นวนิยายเรื่อง 秋海棠 (Qiu Haitang หรือ ดอกเบญจมาศฤดูใบไม้ร่วง) โดย ฉิน โซ่วโอว (秦瘦鸥) ซึ่งเล่าถึงชะตากรรมอันน่าเศร้าของนักแสดงอุปรากรคนหนึ่งที่ต้องเผชิญกับความรุ่งโรจน์และความตกต่ำในชีวิตจากการกระทำของชนชั้นสูงที่มีอำนาจ ทำให้ชีวิตรักและอาชีพของเขาต้องพังทลายลง เรื่องราวนี้เน้นย้ำถึงความเปราะบางของชีวิตและความรักในยุคที่สังคมเต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำและความอยุติธรรม เป็นการแสดงให้เห็นว่าความรักที่สวยงามดั่งดอกไม้ก็สามารถถูกทำลายลงได้ด้วยพลังของอำนาจทางการเมืองและสังคม (Chen, 2021)

แม้จะได้รับความนิยมอย่างมหาศาลในหมู่ผู้อ่านทั่วไปในเซี่ยงไฮ้และเมืองใหญ่ต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกันวรรณกรรมแนว “Mandarin Duck and Butterfly School” ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากกลุ่มนักปัญญาชนหัวก้าวหน้าใน ขบวนการ 4 พฤษภาคม (May Fourth Movement) (ค.ศ. 1919) ซึ่งเป็นกลุ่มนักคิดที่ต้องการปฏิรูปจีนให้ทันสมัยในทุกมิติ (Chen, 2017) พวกเขามองว่าวรรณกรรมแนวนี้เป็น “วรรณกรรมเพื่อความบันเทิงไร้สาระ” ที่ไม่ได้สะท้อนถึงปัญหาที่แท้จริงของประเทศชาติและประชาชนในยุคนั้น นักคิดในยุคนี้เชื่อว่าวรรณกรรมควรมีบทบาทในการปลุกจิตสำนึกทางการเมืองและสังคม และควรทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปฏิรูปประเทศให้ก้าวไปข้างหน้า แต่แนว "Mandarin Duck and Butterfly School" กลับมุ่งเน้นแต่เรื่องความรักส่วนตัว การคร่ำครวญ และโศกนาฏกรรมที่เกินจริง ซึ่งพวกเขาเห็นว่าเป็นการหลอกลวงผู้อ่านให้หันเหความสนใจออกจากปัญหาที่แท้จริงของประเทศ (Lin, 2016) การวิพากษ์วิจารณ์นี้ทำให้วรรณกรรมแนวนี้ถูกลดทอนคุณค่าในวงวิชาการและถูกมองว่าเป็นวรรณกรรมชั้นต่ำในสมัยต่อมา อย่างไรก็ตาม แม้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก แต่ความนิยมของวรรณกรรมแนวนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการของสังคมในยุคนั้นที่ต้องการเรื่องราวที่ช่วยปลอบประโลมจิตใจจากความเจ็บปวดและความวุ่นวายของยุคสมัย ซึ่งสะท้อนถึงความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างวรรณกรรมเพื่อการปลอบประโลมใจกับวรรณกรรมเพื่อการปฏิรูปสังคมในยุคนั้นได้อย่างชัดเจน

การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์: ความแตกต่างของ “รักนิรันดร์”

เมื่อพิจารณาสัญลักษณ์ของผีเสื้อและเป็ดแมนดารินในวรรณกรรมจีนอย่างเจาะลึก จะเห็นได้ว่าทั้งสองเป็นตัวแทนของแนวคิด “รักนิรันดร์” ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์นี้จึงเป็นจุดศูนย์กลางของการวิเคราะห์บทความนี้ เพื่อให้เห็นว่าแนวคิดความรักที่ยั่งยืนในวัฒนธรรมจีนนั้นไม่ได้มีเพียงความหมายเดียว แต่มีรากฐานมาจากปรัชญาและอุดมคติทางสังคมที่แตกต่างกัน

ผีเสื้อในตำนานมานะประเพณี เป็นสัญลักษณ์ของ “รักนิรันดร์” ในแง่ของ การหลุดพ้น และ อิสระภาพ อย่างแท้จริง ความรักของเหลียงซานกับจู้อิงไถไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในโลกมนุษย์ที่เต็มไปด้วย

ด้วยข้อจำกัดทางชนชั้นและชนบทรรมนิยม ผีเสื้อจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อว่าการบรรลุซึ่งรักแท้ในรักรัตน์นั้นทำได้ก็ต่อเมื่อตัวละครได้ละทิ้งร่างกายและความเป็นมนุษย์ไปแล้วเท่านั้น (Zhou, 2017) การที่ทั้งคู่กลายเป็นผีเสื้อคู่และโอบบิโนไปอย่างอิสระจึงเป็นชัยชนะเหนือระบบสังคมที่กำหนดชะตาชีวิตของพวกเขา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เต๋า (Daoism) ที่ให้ความสำคัญกับการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและหลุดพ้นจากพันธนาการทางโลก ในทางตรงกันข้ามเปิดแมนดารีนิ เป็นสัญลักษณ์ของ "รักนิรันดร์" ในแง่ของความมั่นคง และ ความซื่อสัตย์ สัตว์ชนิดนี้เป็นตัวแทนของอุดมคติในการครองคู่ที่ยั่งยืนและจงรักภักดี ซึ่งเป็นแก่นสำคัญในค่านิยมของขงจื้อ (Confucianism) (Lee, 2019) ความรักที่เปิดแมนดารีนิเป็นสัญลักษณ์จึงไม่ใช่ความรักที่อยู่เหนือโลกมนุษย์ แต่เป็นความรักที่ก่อร่างสร้างขึ้นในโลกมนุษย์ และดำรงอยู่ได้ด้วยความรับผิดชอบ ความผูกพัน และความซื่อสัตย์ต่อกันตราบนานชีวิตรักนิรันดร์ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงการหลุดพ้นจากโลก แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและยั่งยืนในสังคม

ดังนั้น การเปรียบเทียบสัญลักษณ์ทั้งสองจึงสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของแนวคิดเรื่องความรักในวรรณกรรมจีนอย่างชัดเจน:

ผีเสื้อ เป็นสัญลักษณ์ของความรักที่เน้นความรู้สึกและจิตวิญญาณ เป็นรักที่บริสุทธิ์และแรงกล้า แต่ต้องพ่ายแพ้ต่อโลกแห่งความเป็นจริง

เปิดแมนดารีนิ เป็นสัญลักษณ์ของความรักที่เน้นความมั่นคงและชีวิตคู่ เป็นรักที่ดำรงอยู่ในกรอบของสังคมและเป็นไปตามอุดมคติของความรับผิดชอบต่อ

การศึกษาความแตกต่างนี้จึงช่วยให้เราเข้าใจว่า ผู้ประพันธ์วรรณกรรมจีนได้ใช้สัญลักษณ์สัตว์เพื่อสื่อถึงมุมมองที่หลากหลายของความรัก ตั้งแต่ความรักที่ทำลายชนบทรรมนิยมไปจนถึงความรักที่ยึดมั่นในอุดมคติของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้วรรณกรรมจีนมีมิติที่ลึกซึ้งและน่าสนใจยิ่งขึ้น

การตีความเชิงสังคมและวัฒนธรรม: สัญลักษณ์สะท้อนปรัชญาชีวิต

การเลือกใช้สัญลักษณ์ผีเสื้อและเปิดแมนดารีนิ ในงานวรรณกรรมจีนไม่ได้เป็นเพียงการสร้างภาพพจน์ที่สวยงามเท่านั้น แต่ยังเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของแนวคิดทางปรัชญาและค่านิยมทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การวิเคราะห์นี้จะช่วยให้เราเห็นว่าสัญลักษณ์สัตว์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงเรื่องราวความรักเข้ากับโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นของสังคมจีน

ผีเสื้อซึ่งเป็นสัญลักษณ์หลักในเรื่องม่านประเพณี มีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับปรัชญาเต๋า (Daoism) ที่เน้นความอิสระ การเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และการหลุดพ้นจากข้อจำกัดของโลกมนุษย์ (Zhuangzi, ประมาณศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล) การที่เหลียงซานปู้และจู่อิงไถ่ดัดสินใจหลุดพ้นจากโลกมนุษย์ที่เต็มไปด้วยพันธนาการทางสังคมและชนชั้น และกลับมาเป็นผีเสื้อคู่ที่โอบบิโนอย่างอิสระจึงเป็นภาพสะท้อนของแนวคิด "การหลอมรวมกับเต๋า" หรือ การเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ (天人合一) ซึ่งเป็นอุดมคติสูงสุดของปรัชญาเต๋า (Wang, 2018) รักนิรันดร์ของทั้งสองจึงไม่ได้เกิดขึ้นในกรอบของ

สังคม แต่เกิดขึ้นในมิติที่เหนือกว่า ซึ่งเป็นหนทางเดียวที่ความปรารถนาอันบริสุทธิ์ของพวกเขาจะสามารถบรรลุได้ การใช้ผีเสื้อจึงเป็นการยืนยันว่าอิสรภาพที่แท้จริงคือการก้าวข้ามข้อจำกัดของร่างกายและความเป็นตัวตน เพื่อให้สามารถกลับคืนสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติได้

ในทางกลับกันเปิดแมนดาริน เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงค่านิยมของขงจื้อ (Confucianism) ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ความรับผิดชอบ และการดำรงชีวิตอย่างมีเสถียรภาพ (Lee, 2019) สัตว์ชนิดนี้ซึ่งจับคู่เพียงครั้งเดียวและอยู่เคียงข้างกันตลอดไป เป็นตัวแทนของอุดมคติของการใช้ชีวิตคู่ที่มั่นคงและซื่อสัตย์ การใช้สัญลักษณ์นี้ในวรรณกรรมจึงเป็นการย้ำเตือนถึงความสำคัญของการสร้างครอบครัวและความผูกพันที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมขงจื้อ รักนิรันดร์ที่ถูกนำเสนอผ่านเปิดแมนดารินจึงไม่ได้หมายถึงการหลุดพ้น แต่หมายถึงการดำรงอยู่ในกรอบของสังคมอย่างสง่างามและมีเกียรติ ตัวอย่างที่เด่นชัดสามารถพบได้ในบทกวีคลาสสิกหลายชิ้น เช่น บทกวีของ หลู เจ้าหลิน (卢照邻) กวีในสมัยราชวงศ์ถัง ในบทเพลง “กลืนอายโบราณแห่งฉางอัน” (长安古意) เขากล่าวไว้ว่า:

“得成比目何辞死，愿作鸳鸯不羡仙”。

(คำแปล: หากได้เป็นปลาปี่มู่คู่เคียงกัน ก็ไม่เสียดายแม้ต้องตาย ขอเพียงได้เป็นเปิดแมนดารินคู่กันก็ไม่ปรารถนาเป็นเซียนแล้ว)

บทกวีนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการให้คุณค่ากับความรักในโลกมนุษย์ที่ลึกซึ้งกว่าการได้เป็นอมตะจุติเซียน การที่กวีเปรียบเทียบความปรารถนาสูงสุดคือการได้เป็นเปิดแมนดารินคู่กัน ยิ่งตอกย้ำว่ารักนิรันดร์ตามแนวคิดนี้ไม่ได้หมายถึงการหลุดพ้นจากโลก แต่เป็นการดำรงอยู่ในกรอบของสังคมอย่างสง่างามและมีเกียรติ พร้อมกับคู่ครองที่จงรักภักดี ซึ่งสอดคล้องกับอุดมคติของสังคมขงจื้อ

การวิเคราะห์นี้จึงช่วยให้เห็นว่าการเลือกใช้สัญลักษณ์ของนกเขียนจินไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นภาพสะท้อนของแนวคิดเชิงปรัชญาที่แฝงอยู่ในงานวรรณกรรม ผีเสื้อ เป็นสัญลักษณ์ของความรักที่ทำทลายขนบธรรมเนียมและแสวงหาอิสรภาพแบบเต๋า ในขณะที่เปิดแมนดาริน เป็นสัญลักษณ์ของความรักที่มั่นคงและสอดคล้องกับค่านิยมของขงจื้อ การทำความเข้าใจความแตกต่างนี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งของวรรณกรรมจีน ซึ่งเต็มไปด้วยการปะทะกันของแนวคิดเชิงปรัชญาอันเป็นรากฐานของอารยธรรมจีนมาอย่างยาวนาน

บทสรุป

การศึกษาเชิงสัญลักษณ์ของผีเสื้อและเปิดแมนดาริน ในวรรณกรรมจีนได้เผยให้เห็นถึงมิติที่ลึกซึ้งและหลากหลายของแนวคิดเรื่อง “รักนิรันดร์” ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าสัญลักษณ์ทั้งสองไม่ได้เป็นเพียงภาพพจน์ที่สวยงาม แต่เป็นตัวแทนของโลกทัศน์และค่านิยมทางปรัชญาที่สำคัญของอารยธรรมจีน บทสรุปนี้เน้นย้ำว่า ผีเสื้อ ซึ่งมีรากฐานมาจากเรื่องเล่าปรัชญาของจวงจื่อและโดเตเด่นในตำนานมานับประเพณี เป็นสัญลักษณ์ของ “รักนิรันดร์” ในแง่ของการหลุดพ้นและอิสรภาพอย่าง

แท้จริง การที่เหลียงซานปั่วและจูอิงไถกลายเป็นผีเสื้อคู่และโบยบินไปอย่างอิสระนั้น คือการประกาศชัยชนะเหนือข้อจำกัดทางสังคม ความรักของทั้งสองจึงดำรงอยู่ในมิติที่เหนือกว่าโลกมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับอุดมคติของปรัชญาเต๋าที่ให้ความสำคัญกับการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ

ในทางกลับกันเปิดแมนดาริน ซึ่งปรากฏในบทกวีคลาสสิกและเป็นที่มาของวรรณกรรมแนว Mandarin Duck and Butterfly School คือสัญลักษณ์ของ "รักนิรันดร์" ในแง่ของความมั่นคง และความซื่อสัตย์ ความหมายนี้สะท้อนค่านิยมปรัชญาขงจื้อที่ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวและความรับผิดชอบต่อการใช้ชีวิตคู่ รักนิรันดร์ที่นักเปิดแมนดารินเป็นตัวแทนจึงไม่ใช่การหลุดพ้น แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและมีเกียรติในกรอบของสังคม ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบสัญลักษณ์เหล่านี้จึงเป็นมากกว่าการวิเคราะห์วรรณกรรม แต่ยังเป็นการทำความเข้าใจความซับซ้อนของแนวคิดเรื่องความรักในสังคมและวัฒนธรรมจีนที่ไม่ได้มีเพียงความหมายเดียว ขึ้นอยู่กับบริบทและปรัชญาที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อ

ในอนาคต การศึกษาในประเด็นนี้สามารถขยายผลได้ในหลายมิติ เช่น การสำรวจว่าสัญลักษณ์ของผีเสื้อและนักเปิดแมนดารินยังคงมีบทบาทในวรรณกรรมและสื่อร่วมสมัยหรือไม่ และความหมายของสัญลักษณ์เหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในยุคโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ การวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างสัญลักษณ์ความรักในวรรณกรรมจีนกับวรรณกรรมตะวันตก หรือการวิเคราะห์สัญลักษณ์เหล่านี้ในงานศิลปะร่วมสมัย ก็จะเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการทำทำความเข้าใจการสืบทอดและการตีความเชิงวัฒนธรรมของสัญลักษณ์เหล่านี้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Chen, W. (2017). The May Fourth Movement and its critique of popular literature. *Journal of Chinese History*, 11(3), 301–315.
- Chen, Y. (2021). The depiction of social injustice in Qin Shouou's Qiu Haitang. *Journal of Chinese Social History*, 18(1), 99–115.
- He, Z., & Chen, G. (1959). *The Butterfly Lovers' Violin Concerto (梁山伯与祝英台小提琴协奏曲)*. Shanghai Literature and Art Publishing House.
- Lee, H. (2019). Confucian values and the depiction of romantic relationships in classical Chinese literature. *Journal of Asian Studies*, 78(4), 855–870.
- Lee, J. K. (2018). The mandarin duck and butterfly school: A study of romantic fiction in early twentieth-century China. *Journal of Modern Chinese Literature and Culture*, 30(1), 75–92.

- Li, W. (2019). The tortoise as a symbol of longevity and stability in Chinese culture. *Asian Folkloric Studies*, 78(2), 245–260.
- Lin, C. (2015). The symbolic meaning of mandarin ducks in Chinese culture and literature. *Journal of Chinese Folk Culture*, 8(1), 15–28.
- Lin, L. (2019). The concepts of wandering and freedom in Zhuangzi's philosophy. *Eastern Philosophy Quarterly* (东方哲学季刊), 25(4), 112–128.
- Lin, T. (2016). *The role of literature in social reform: A study of the May Fourth Movement*. Cambridge University Press.
- Sun, L. (2017). The symbolism of cranes and swans in classical Chinese poetry. *Journal of East Asian Aesthetics*, 10(1), 7–22.
- Wang, C. (2020). The dragon and phoenix: A symbolic representation of power and marriage in Chinese art. *Journal of Chinese Art History*, 5(1), 1–15.
- Wang, L. (2015). Butterfly and love: The symbolic meaning in the story of Liang-Zhu (蝴蝶与爱情: 梁祝故事中的象征意义). *Folk Literature Quarterly* (民间文学季刊), 12(3), 55–68.
- Wang, Q. (2019). The rise and fall of the Mandarin Duck and Butterfly School in modern Chinese literature. *Asian Studies Review*, 43(2), 241–258.
- Wang, W. (2018). *A study on symbolic signs in classical Chinese literature (中国古典文学中的象征符号研究)*. Shanghai Ancient Books Publishing House.
- Yang, B. (2020). *Complete translation of the Four Books*. Zhonghua Book Company.
- Zhang, C. (2018). The symbolic role of the butterfly in Chinese opera: A study of The Butterfly Lovers. *Journal of Asian Cultural Studies*, 15(2), 45–60.
- Zhang, L. (2020). *Melancholy and romance in Shanghai: A study of Xu Zhengya's Yu Li Hun*. University of California Press.
- Zhou, J. (2017). *The legend of Liang Shanbo and Zhu Yingtai: A literary and cultural study (梁山伯与祝英台的传说: 文学与文化研究)*. Nanjing University Press.
- Zhuangzi (庄子). (ca. 4th century BCE). *Zhuangzi Jishi (庄子集释)*. (Wang, X. Q., Annot.). Huazheng Publishing House.

การพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลย

Developing Street Art as a Tourism Resource in Loei Province's Tourist Areas

ไทยโรจน์ พวงมณี¹, อีสริยาภรณ์ ชัยกุลหลาบ² อีระพงษ์ พิทักษ์ศฤงคาร³ สุภาวดี สำราญ⁴ และอรัทัย จิตไธสง⁵
Thairoj Phoungmanee¹, Issariyaporn Chaikularb² Teerapong Pitaksaringkarn³ Supawadee Sumran⁴ and
Orathai Jittaisong⁵

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย^{1,2,3}

Faculty of Humanities and Social Science^{1,2,3}

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย^{4,5}

Faculty of Science and Technology^{4,5}

*Corresponding Author, E-mail: thai-roj@hotmail.com

Received: August 31, 2025

Revised: November 30, 2025

Accepted: January 20, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาแนวทางการพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลย ใช้แนวคิดการพัฒนากการท่องเที่ยว และแนวคิดสตรีทอาร์ต จากการศึกษาพบว่า จังหวัดเลยมีการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ต 5 พื้นที่คือ อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน อำเภอด่านซ้าย อำเภอปากชม และอำเภอภูเรือ มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและสร้างการรับรู้การท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ด้วยรูปแบบที่ยังไม่โดดเด่น ขาดการเชื่อมโยงให้เป็นย่าน หรือเมืองท่องเที่ยวด้วยการสร้างคุณค่าด้วยสตรีทอาร์ตให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนี้ 1) จัดสร้าง หรือแสวงหาพื้นที่ย่านการค้าของภาครัฐและเอกชนที่มีศักยภาพต่อการท่องเที่ยว 2) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชน เพื่อร่วมกันค้นหา และสร้างรูปแบบสตรีทอาร์ตที่เหมาะสม 3) กำหนดเรื่องราวเฉพาะท้องถิ่น เช่น ประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี 4) มีรูปแบบเชิงปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว 5) รูปลักษณ์ของพื้นที่สตรีทอาร์ตต้องดูยิ่งใหญ่ ทรงพลัง และสื่อความหมายได้ลึกซึ้ง 6) ต้องสามารถเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้มีรูปแบบงานใหม่ หรือมีงานหมุนเวียนตามกระแสการท่องเที่ยว 7) พื้นที่ท่องเที่ยวสตรีทอาร์ตเข้าถึงได้ง่าย สะดวกปลอดภัย และ 8) มีการกำหนดผู้รับผิดชอบดูแล ทั้งการซ่อมแซม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงศิลปะและนำท่องเที่ยวด้วย

คำสำคัญ: 1. สตรีทอาร์ต 2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 3. สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว

Abstract

This academic article aimed to study the approaches for developing street art as a tourism resource within the tourist areas of Loei Province, utilizing the concepts of tourism development and street art. The study revealed that Loei Province developed street art in five tourist areas: Mueang Loei, Chiang Khan, Dan Sai, Pak Chom, and Phu Ruea districts, to promote and raise awareness of tourism. The research revealed that, due to a lack of distinctiveness and insufficient integration to form cohesive tourism precincts or towns by enhancing the value of street art as a tourism resource, the development guidelines were suggested as follows: 1) create or find potential public and private commercial areas suitable for tourism; 2) foster collaboration among government, private sector, and local communities to jointly identify and create appropriate street art formats; 3) define locally-specific narratives, such as spatial history, way of life, culture, and traditions; 4) incorporate interactive elements with tourists; 5) ensure the visual presentation of street art areas to be grand, powerful, and profoundly meaningful; 6) enable adaptability or evolution to introduce new works or rotate displays in response to tourism trends; 7) guarantee that street art tourism areas are easily accessible, convenient, and safe; and 8) designate responsible entities for maintenance, repairs, and the organization of art-based tourism activities and guided tours.

Keywords: 1. *Street arts*, 2. *Tourism Development* 3. *Tourism Aesthetics*

บทนำ

สตรีทอาร์ต (street arts) เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นที่สาธารณะโดยศิลปิน มีวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อสาร และการสะท้อนความคิดจากประสบการณ์ของศิลปินให้กับคนอื่นได้รับรู้ ส่วนจุดเริ่มต้นของสตรีทอาร์ตนั้นมาจากประเทศซีกโลกตะวันตก ปัจจุบันในประเทศไทยได้นำสตรีทอาร์ตมาพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวในเมืองใหญ่ ๆ ร่วมกับพื้นที่ดั้งเดิมที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อาคาร สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมร่วมกันอยู่ ดังเช่น จังหวัดภูเก็ต เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ได้นำสตรีทอาร์ตมาเป็นเครื่องมือส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบของสตรีทอาร์ตจะสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ เช่น ผนังอาคาร ผนังรั้ว ฝาบ้าน สำหรับความงามของสตรีทอาร์ตนั้นสามารถรับรู้ได้จากรูปแบบผลงาน ทักษะการแสดงออก เรื่องราวที่โดดเด่น ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการที่ผสมผสานกลมกลืนกัน ในบริบทพื้นที่แวดล้อมร่วมกับวิธีการทางศิลปะ เช่น การระบายสี การพ่นข้อความ การพ่นสี และ

การผสมผสานวัตถุสำเร็จรูปพร้อมกับการวาด หรือวิธีการติดตั้งบนพื้นที่สาธารณะ (Crespi-Vallbona, & Mascarilla-Miro, 2021: 422-436) ดังนั้นสตรีทอาร์ตจึงเป็นองค์ประกอบที่ผสมผสานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ หรือพื้นที่เอกชนที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นที่ โดยกลุ่มศิลปินได้คิดวิเคราะห์สภาพพื้นที่ เนื้อหาเรื่องราว และมีการตีความหมายโดยภาพรวมของพื้นที่ และรูปแบบของสตรีทอาร์ต จากนั้นจึงทดลองจัดวางองค์ประกอบศิลป์ และกำหนดรูปแบบให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และเป้าหมายทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ เช่น ย่านเมืองเก่าเมืองภูเก็ตที่นำสตรีทอาร์ตมาเป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมแบบโคโรเนียล (ปภณ กมลวุฒิพงศ์, 2566: 1-13) กล่าวได้ว่า สตรีทอาร์ตได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นบนพื้นที่สาธารณะในจุดต่าง ๆ ที่ไม่ใช่พื้นที่จัดแสดงงานศิลปะทั่วไป ดังนั้นผลงานสตรีทอาร์ตตลอดเส้นทางการท่องเที่ยว สามารถทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงผลงานได้อย่างอิสระเสรี จึงเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวชื่นชม และดื่มด่ำกับทรัพยากรท่องเที่ยวใหม่ได้ (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2568: 4)

จังหวัดเลยมียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ภาคีรัฐได้ขับเคลื่อนมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก การพัฒนาสาธารณูปโภคให้เป็นระบบ และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวทุกช่วงวัย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีสุนทรียภาพ และมีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ จึงต้องใช้กลยุทธ์การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวให้สามารถแข่งขันได้ (Kresic, & Prebezac, 2011: 497-517) สำหรับการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลยด้วยสตรีทอาร์ต เพื่อให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่ทุกภาคส่วนได้ร่วมขับเคลื่อนหลายพื้นที่ ดังเช่น บ้านแฮ่ และลานพญานาคบุไหลคำมา (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2568: 12) เป้าหมายสำคัญ คือ การทำให้เกิดพื้นที่ใหม่ ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ ซึ่งพื้นที่การท่องเที่ยวหลายแหล่ง เช่น เมืองเก่าภูเก็ตสร้างสตรีทอาร์ตผสมผสานไปกับอาคารสถาปัตยกรรมแบบชิโนโปรตุกีส ทำให้เป็นย่านการท่องเที่ยวที่โดดเด่นขึ้น สำหรับพื้นที่การท่องเที่ยวใหม่ที่ต้องใช้สตรีทอาร์ตขับเคลื่อนการท่องเที่ยวนั้นจะต้องร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน โดยกำหนดให้ภาครัฐเป็นเจ้าภาพหลัก เนื่องจากมีงบประมาณ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เพื่อร่วมหาแนวทางการดำเนินการพัฒนาสตรีทอาร์ตร่วมกัน (Radzuwan, Abdullah, & Rasid, 2023: 63-71) ก่อนสร้างสตรีทอาร์ตนั้นทุกภาคส่วนต้องร่วมพิจารณาพื้นที่หลัก เช่น การอยู่อาศัย วิถีชุมชน อาคารสถาปัตยกรรม สิ่งแวดล้อม รวมถึงรูปแบบของสตรีทอาร์ตที่จะต้องสะท้อนอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่ตั้งของสตรีทอาร์ต ระยะทางการเข้าถึง ค่าใช้จ่าย สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการท่องเที่ยว และรูปแบบความงามก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เป็นเกณฑ์ที่จะเลือกเข้ามาสัมผัสและค้นประสบการณ์เชิงคุณค่า (Kresic, & Prebezac, 2011: 497-517)

จังหวัดเลยมีจุดเด่นทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงถูกสื่อสารการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นในหลายพื้นที่จึงใช้สตรีทอาร์ตมาสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น อำเภอเมือง อำเภอเชียงคาน อำเภอด่านซ้าย และอำเภอปากชม ซึ่งทำให้เห็นว่าสตรีทอาร์ตสามารถสร้างบรรยากาศของเมืองท่องเที่ยว

ได้เป็นอย่างดี จากการลงพื้นที่ศึกษาตำแหน่งการสร้างสตรีทอาร์ตในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเลย พบว่า แต่ละพื้นที่มีรูปแบบสตรีทอาร์ตที่ยังไม่น่าสนใจ มีจำนวนน้อย ไม่แปลกใหม่ จึงยังไม่สามารถสร้างการรับรู้ การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง คณะผู้เขียนบทความจึงต้องการเสนอแนวทางการพัฒนา สตรีทอาร์ตให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดเลย เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างภาพลักษณ์การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเลยได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

ทบทวนเอกสารการพัฒนาการท่องเที่ยวและสตรีทอาร์ต

1. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการปรับปรุงการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวและมิติที่ เกี่ยวข้องให้มีมาตรฐาน และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด นอกจากนี้ การพัฒนายังต้องสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป กระแสการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์การ ท่องเที่ยวของประเทศด้วย (วรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณะ, 2566: 1-11) โดยการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว นั้นสามารถใช้กรอบการประเมินของ ยุทธศักดิ์ ฉัตรแก้วนภานนท์, และทรงสุข บุญทาวงค์ (2566: 150) เป็นแนวทางการพัฒนา ได้แก่ กรอบด้านศักยภาพพื้นที่ และกรอบด้านความสามารถทางการตลาดของ พื้นที่ สำหรับการจัดการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานนั้นต้องวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว หรือ 5As ตามแนวคิดของ Dickman มีดังนี้ 1) ความดึงดูดใจ (attraction) 2) ที่พัก (accommodation) 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenity) 4) ความสามารถเข้าถึง (accessibility) และ 5) กิจกรรมการ ท่องเที่ยว (activity) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ ทุกพื้นที่การจัดการท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือกับภาครัฐ วางแผนการพัฒนาให้มีศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่นักท่องเที่ยวใช้พิจารณาเข้ามาท่องเที่ยวนั้น มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว จากภาพลักษณ์ การมีอัตลักษณ์ ที่พักแรม เรื่องราวท้องถิ่น ความคุ้มค่า การเข้าถึงได้ง่าย และความสะอาดสบาย (Radzuwan, Abdullah, & Rasid, 2023: 63-71; ยุทธศักดิ์ ฉัตรแก้วนภานนท์, และทรงสุข บุญทาวงค์, 2566: 150) 2) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่ช่วยสร้าง ประสบการณ์สุนทรียภาพจากเอกลักษณ์ทรัพยากรท่องเที่ยว ร่วมกับเวลา สภาพแวดล้อม เสียง อย่างสมดุล หลากหลายที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งแปลกใหม่ (Kirillova et al., 2014: 282-293) และ 3) ปัจจัย ด้านการบริหารจัดการคน พื้นที่ กิจกรรมท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบสนองความประทับใจ และความปลอดภัยตามมาตรฐานการท่องเที่ยว (ยุทธศักดิ์ ฉัตรแก้วนภานนท์, และทรงสุข บุญทาวงค์, 2566: 145-159)

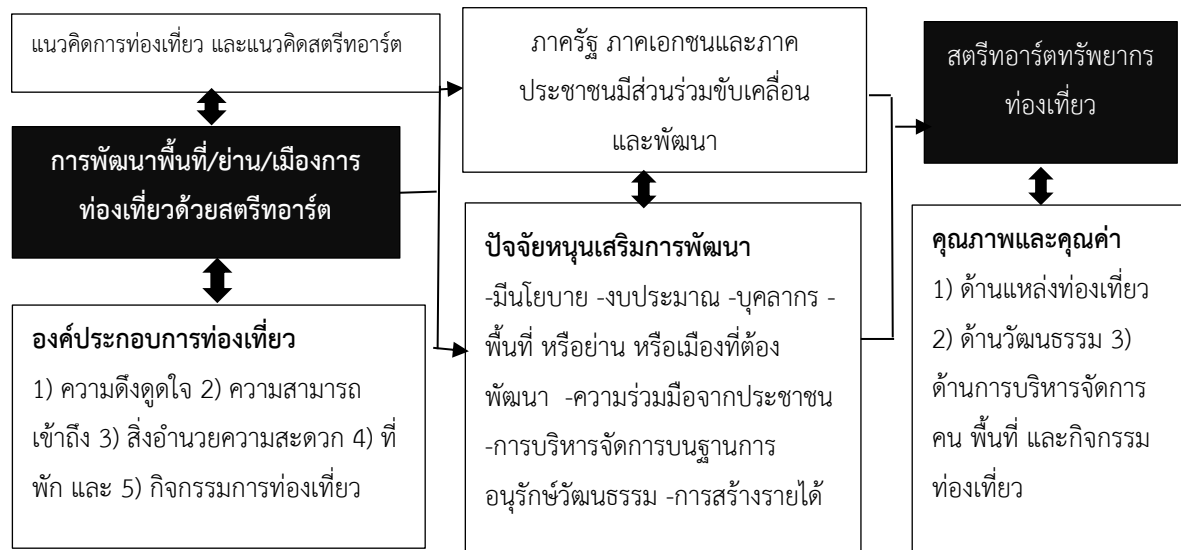
2. แนวคิดสุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว คำว่า “สุนทรียศาสตร์การท่องเที่ยว” (tourism aesthetics) เป็นศาสตร์ด้านคุณค่าที่มีลักษณะสหวิทยาการ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิทัศน์ วรรณกรรม วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี การเดินร่ำ และหัตถกรรม (Obasi, 2015: 48-56) การนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว จะส่งผลให้พื้นที่ทางกายภาพ

สวยงาม จึงสร้างกระทบต่อความรู้สึกพึงพอใจ และสุนทรียภาพของนักท่องเที่ยวได้ (Radzuwan, Abdullah, & Rasid, 2023: 63-71) ดังนั้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงต้องใช้คุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการภาพลักษณ์ และสร้างเรื่องราวใหม่ให้แตกต่าง ดังที่ ยุทธศักดิ์ ฉัตรแก้วนภานนท์, และทรงสุข บุญทาวงค์ (2566: 149) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวที่จูงใจนักท่องเที่ยวนั้นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยคิดสร้างสรรค์ และรูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบท และการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวนั้น อย่างไรก็ตามทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันลงทุนพัฒนาเมืองโดยการพัฒนาศรีทวารวดีให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยว และความต้องการของนักท่องเที่ยว

3. สตรีทอาร์ตในพื้นที่การท่องเที่ยว กล่าวถึงสตรีทอาร์ตในอดีตที่ผ่านมาเริ่มต้นจากความต้องการสะท้อนมุมมองส่วนตัว อารมณ์โกรธ และการวิพากษ์ต่อประเด็นทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือ ศิลปินในกลุ่มประเทศตะวันตก (Crespi-Vallbona, & Mascarilla-Miro, 2021: 422-436) ด้วยการสื่อสารผ่านข้อความ ภาพ หรือข้อความประกอบภาพที่มีลักษณะขัดต่อความงามทางศิลปะบนพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ที่ไม่ได้รับอนุญาต เพื่อการบอกเล่าความรู้สึกที่มีต่อสังคม ผลจากการก้าวข้ามผ่านยุคสมัยทำให้สตรีทอาร์ตถูกนำมาใช้กับการท่องเที่ยวด้วยการเป็นฉากทัศน์ของเมืองที่มีความงามของเรื่องราวและกาลเวลา ซึ่งหลายประเทศตะวันตกได้พัฒนาศรีทอาร์ตให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพิพิธภัณฑ์ และแกลเลอรีมีชีวิต (Irvine, 2012: 235-278) กล่าวได้ว่า สตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นข้อมูลตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยว เพื่อค้นหาประสบการณ์ใหม่ให้กับชีวิต ผ่านการสัมผัสกับสภาพแวดล้อม ผู้คน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หรือโครงสร้างของเมืองที่ถูกจัดการอย่างเป็นระบบ สตรีทอาร์ตจึงมีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวในหลากหลายมิติ ได้แก่ 1) มิติการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพผ่านเนื้อหาเรื่องราววิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีการจัดการผสมผสานอย่างสวยงามและลงตัว (Kirillova et al., 2014: 282-293) 2) มิติการสร้างบรรยากาศเมืองท่องเที่ยวให้ดึงดูดใจ จากตำแหน่งและรายละเอียดของสตรีทอาร์ตร่วมกับวิถีชีวิตผู้คน สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก ร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ อาคารสถาปัตยกรรมที่คนชุมชนยังคงใช้ประโยชน์ตามปกติ (Nomeikaite, 2023: 569-588) 3) มิติการพัฒนาย่านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยมีผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมจำหน่าย จึงเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชน และยังช่วยกระตุ้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย และ 4) มิติการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน และบริการขนส่งที่มีคุณภาพ (Radzuwan, Abdullah, & Rasid, 2023: 63-71)

อย่างไรก็ดีการพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นเมืองท่องเที่ยวจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้ ซึ่ง ภาครัฐจะต้องระดมความคิดเห็นและร่วมวิเคราะห์เรื่องราวหลากหลาย มิติการสร้างเมืองใหม่ มิติของย่าน หรือพื้นที่ที่จะพัฒนา มิติความต้องการของนักท่องเที่ยว มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านวัฒนธรรม มิติกระแสการท่องเที่ยว (Crespi-Vallbona, & Mascarilla-Miro, 2021: 422-436)

มิติการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และมิติการบริหารจัดการพื้นที่อย่างยั่งยืน (Nomeikaite, 2023: 569-588) จากที่กล่าวมาแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพนั้นเกิดจากการพัฒนาอย่างมีระบบโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ร่วมพัฒนาตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว โดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยว และแนวคิดสตรีทอาร์ตเข้ามาเป็นส่วนผสมร่วมบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยมีภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ นโยบายจากภาครัฐ งบประมาณ การบริหารจัดการ พื้นที่ การมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่ และเครือข่าย ส่วนคุณภาพ และคุณค่าของสตรีทอาร์ตที่เกิดขึ้นนั้นจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัส และเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปกรรม หัตถกรรม อาหารเฉพาะถิ่น รวมถึงการสร้างการรับรู้คุณค่าความงามของร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงแรม ที่พัก ที่ถูกพัฒนาขึ้นจากความดั้งเดิม ด้วยการบริหารจัดการพื้นที่คน และกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ด้วย (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของบทความ

สตรีทอาร์ตกับพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลย

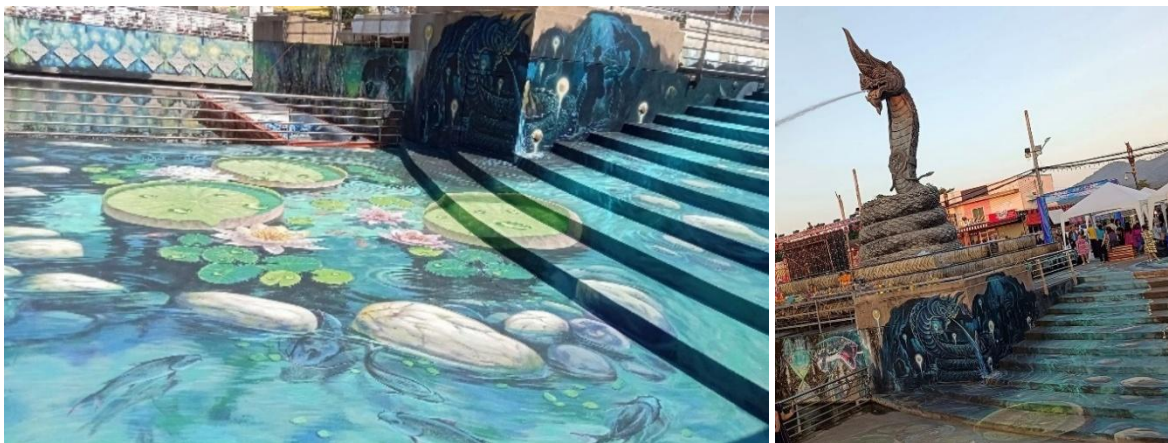
1. สตรีทอาร์ตกับการสร้างพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลย

ปัจจุบันภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนได้เห็นความสำคัญของสตรีทอาร์ตที่ช่วยสร้างบรรยากาศและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย ดังปรากฏให้เห็นว่ามีความร่วมมือกันจัดหา และจัดสร้างสตรีทอาร์ตบนพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่เอกชนใช้สตรีทอาร์ตสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวพบว่า มี 5 พื้นที่ ดังนี้ พื้นที่อำเภอเมืองเลย มีจำนวน 2 พื้นที่ในย่านที่มีนักท่องเที่ยวและกิจกรรมทางสังคมของคนในจังหวัดเลย คือ (1) พื้นที่ชุมชนบ้านแห่ เป็นย่านชุมชนเก่าแก่ที่มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรม วิถีชีวิต และตลาดชุมชนให้กลับมามีชีวิต จุดเด่นคือการตั้งอยู่ริมแม่น้ำหมันที่เป็นชุมชนโบราณ โดยศิลปินกลุ่มเลย

ตามเลยได้ร่วมมือกับชุมชนสร้างสตรีทอาร์ตแสดงภาพวิถีชีวิตงานบุญเดือนหก (ภาพที่ 2) การกว่นข้าวทิพย์ การทอดผ้าฝ้าย วิธีการเลี้ยงช้าง การละเล่นของเด็ก และ (2) พื้นที่ลานพญานาคปู่ไหลคำมาตั้งอยู่ใจกลางเมืองเลย เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และพื้นที่สาธารณะที่ภาครัฐใช้จัดกิจกรรมทางสังคม จุดเด่นคืออยู่ใกล้ถนนคนเดิน ถนนอาหาร พิพิธภัณฑ์ร้านอาหาร โรงแรม และสถานที่ราชการ ซึ่งศิลปินและภาครัฐได้ร่วมมือกันสร้างสตรีทอาร์ตบริเวณบนพื้น บันได และผนังรอบฐานประติมากรรมพญานาคเป็นเรื่องราวตำนานภูบ่อปิด วัฒนธรรมผิตาโชน ผิชนน้ำ ผิbungเต้า แหล่งน้ำธรรมชาติ และภูมิทัศน์ของจังหวัดเลย (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 (ซ้าย) รั้วด้านบ้านในชุมชนบ้านแฮ่ที่เขียนเรื่องการกว่นข้าวทิพย์ (ขวา) งานบุญเดือนหกที่मा (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

ภาพที่ 3 (ซ้าย-ขวา) บริเวณพื้น บันไดและผนังเป็นภาพบัวในแม่น้ำและตำนานภูบ่อปิดที่मा (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

พื้นที่อำเภอด่านซ้าย มีการสร้างสตรีทอาร์ตขึ้นมาในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็น และเข้าไปร่วมถ่ายภาพใช้เป็นจุดเช็คอิน (Check-in Point) มี 3 พื้นที่คือ 1) พื้นที่ปั้มน้ำมัน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยที่ใช้บริเวณกำแพงทำการวาดภาพเรื่องราวงานบุญหลวง โดยมีผีตาโชนเป็นจุดเด่นบนผนังที่ได้แสดงลีลาการเคลื่อนไหว และศิลปินใช้สีสดใส (ภาพที่ 4) 2) พื้นที่สนามอำเภอด่านซ้าย ด้วยประติมากรรมผีตาโชน จัดตกแต่งที่บริเวณพื้นที่สนามหญ้าด้านหน้าของที่ว่าการอำเภอด่านซ้าย (ภาพที่ 5) และ 3) พื้นที่ลานจอดรถวัดโพธิ์ชัย นำเสนอภาพผีตาโชนและการละเล่นงานบุญหลวง ที่จัดขึ้นตลอดช่วงเวลา 3 วันให้เป็นจุดเด่น สำหรับงานบุญหลวงนั้นเป็นประเพณีท้องถิ่นที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยว โดยใช้ผีตาโชนเป็นจุดขาย ซึ่งผีตาโชนนั้นเป็นผีป่าที่เคยปรณนิบัติพระเวสสันดร นางมัทรี กัณหาและชาลีต้องการเดินทางมาส่งพระเวสสันดรเข้าเมือง แต่เหล่าผีป่าต่างเกรงว่าเมื่อชาวบ้านเมื่อเห็นแล้วจะกลัว จึงหาหนทางขำเหินยว เสือผ้าเก่ามาปิดคลุมร่างกาย ซึ่งชาวบ้านจะทำผีตาโชนเข้าร่วมวันแรกที่บ้านเจ้ากวนในฐานะจิตวิญญาณของชุมชน วันที่ 2 เข้าร่วมขบวนแห่ และวันที่ 3 คือการนำผีตาโชนไปทิ้งที่แม่น้ำหมันเพื่อปล่อยเคราะห์ออกไปจากชุมชน ปัจจุบันความเชื่อคลายตัวลง ผีตาโชนจึงถูกทำให้มีลักษณะร่วมสมัยและแปลกตามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4 (ซ้าย-ขวา) บริเวณกำแพงภายในปั้มน้ำมัน ปตท.อำเภอด่านซ้าย วาดภาพพระบายสีเรื่องราวเกี่ยวกับงานบุญหลวง โดยมีผีตาโชน ผู้คนและทิวทัศน์ของชุมชนเป็นองค์ประกอบหลัก
ที่มา (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

ภาพที่ 5 (ซ้าย-กลาง-ขวา) งานประติมากรรมผีตาโชนบริเวณสนามกีฬาด้านหน้าที่ว่าการอำเภอเด่นชัย จังหวัดเลย

ที่มา (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

พื้นที่อำเภอเชียงคาน ใช้สตรีทอาร์ตสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวท่ามกลางจุดการท่องเที่ยวหลักที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก 2 พื้นที่ คือ 1) บริเวณถนนคนเดิน เป็นวาดภาพพระบายสีเรื่องราวผิชนน้ำบนผนังอาคารไม้ที่เป็นร้านนวดแผนโบราณ ส่วนบริเวณลานสาธารณะชายโขงนั้นมีงานประติมากรรมผิชนน้ำติดตั้งอยู่ 3 ตัว เพื่อให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพเป็นที่ระลึก (ภาพที่ 6) และบริเวณบันไดทางลงแม่น้ำโขง เขียนเรื่องราววิถีชีวิตชาวประมงริมแม่น้ำโขง ภาพมีลักษณะ 3 มิติที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ได้ 2) บริเวณแก่งคุดคู้เป็นผลงานประติมากรรม ตกแต่งบริเวณรอบอาคารพิพิธภัณฑ์เชียงคาน มีเรื่องราวผิชนน้ำ เป็นงานประเพณีการทำบุญเลี้ยงบ้าน โดยมีร่างทรงที่เรียกว่า “บัวนาง” เป็นผู้ติดต่อกับ “เจ้าปู่จิรमानพ” ก่อนการจัดงาน จะมีการเข้าทรงสอบถามถึงความต้องการของเจ้าปู่ถึงจำนวนผิชนน้ำให้เข้าร่วมพิธีกรรมสักการะ เป้าหมายคือเจ้าปู่จิรमानพร่วมพ้องกับผิชนน้ำ เพื่อให้เจ้าปู่พึงพอใจและคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นจึงร่วมแห่ขบวนบั้งไฟไปยังวัดโพธิ์ศรี เพื่อเตรียมนำบั้งไฟไปจุดท้ายหมู่บ้าน ส่วนเรื่องจิ้งจั้งดั่งแดงเป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่าถึงพรานป่าที่มีรูปร่างสูงใหญ่ตามล่าควายเงิน จนพลาดทำเสียชีวิตที่แก่งคุดคู้ริมแม่น้ำโขง

ภาพที่ 6 (ซ้าย) ประติมากรรมผีขนน้ำบริเวณถนนชายโขง (ขวา) ภาพวาดระบายสีบนผนังบ้านเก่าเส้นถนนคนเดินเชียงคาน อำเภอยางคาน จังหวัดเลย

ที่มา (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

ส่วนพื้นที่อำเภอปากชมนั้น สตรีทอาร์ตถูกนำเสนอการวาดภาพพระบายสีมีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพญานันตนาคราช 9 เศียรในโลกใต้บาดาล ทั้งนี้ต้องการสื่อสารให้เห็นถึงคุณลักษณะพิเศษขององค์พญานาคสีขาว ถูกเขียนขึ้นบริเวณฐานประติมากรรมพญานาค ที่หล่อด้วยโลหะบรอนซ์ ความสูง 18.9 เมตร โดยหันเศียรพญานาคไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีแม่น้ำโขงกั้นพรมแดน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณลานสวนสาธารณะอำเภอปากชม ชาวบ้านเชื่อว่า “พญานันตนาคราช” เป็นพระราชพาหนะคู่พระบารมีของ “พระนารายณ์” จึงทำให้ประชาชนได้รับรู้ และเข้าถึงความเชื่อความศรัทธาในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่นได้ชัดเจนขึ้น (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 (ซ้าย) ภาพร่างต้นแบบภาพวาดระบายสีบริเวณฐานประติมากรรมพญานันตนาคาธิบัติ (ขวา) ภาพวาดระบายสีบริเวณทางเดินไปยังลานพญานาคและแม่น้ำโขง อำเภอปากชม จังหวัดเลย

ที่มา (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

ภาพที่ 8 (ซ้าย-กลาง-ขวา) ฝึบั้งเต้า ตั้งแสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่วัฒนธรรมอำเภอกูเรือ จังหวัดเลย
ที่นา (ภาพถ่ายโดยผู้เขียน)

พื้นที่อำเภอกูเรือ มีการสร้างสตรีทอาร์ตลักษณะวาดภาพพระบายสีรูปฝึบั้งเต้าบนโอ่งน้ำขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณอำเภอกูเรือ นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ทางการมองเห็นได้อย่างชัดเจน (ภาพที่ 8) โดยนำเรื่องราวมาจากวัฒนธรรมฝึบั้งเต้าบ้านไฮตาก อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย ที่ปราชญ์ท้องถิ่นได้แนวความคิดมาจากทวารบาลยักษ์หน้าอุโบสถ ได้นำมาสร้างรูปแบบหน้ากากบนผลน้ำเต้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่จำหน่ายไม่ได้ มีรูปทรงไม่สวยงาม โดยวัฒนธรรมฝึบั้งเต้าได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับงานประเพณีสักการะพระพุทธรูปบรรพตบนยอดกูเรือ ซึ่งจัดในวันที่ 15 เมษายน โดยชาวบ้านจะนำฝึบั้งเต้ามาประดับไว้บริเวณยอดท่ง เพื่อนำไปปิดรอบองค์พระพุทธรูปบรรพตทั้ง 4 ด้าน เพื่อแสดงนัยถึงการปกป้อง และการคุ้มครองชาวบ้านอำเภอกูเรือให้อยู่เย็นเป็นสุข

2. ปัญหาของสตรีทอาร์ตในพื้นที่การท่องเที่ยว

สตรีทอาร์ตในพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลย มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับจำนวนสตรีทอาร์ตในแต่ละพื้นที่มีน้อย มีขนาดเล็ก จุดของสตรีทอาร์ตอยู่ไกลกันไม่เชื่อมโยงให้เป็นเอกภาพ มีเฉพาะการวาดภาพพระบายสี รูปแบบไม่เด่นชัด และไม่น่าสนใจ วิธีการสร้างสรรค์ยังไม่ทันสมัยตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาพื้นที่สตรีทอาร์ตให้เป็นย่านท่องเที่ยว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกถึงความไม่คุ้มค่าเมื่อเข้าไปท่องเที่ยว นั้น จากการศึกษาเงื่อนไข และปัญหาของสตรีทอาร์ตในแหล่งการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย พบว่า มีประเด็นดังนี้ 1) การสร้างสตรีทอาร์ตในพื้นที่สาธารณะต้องดำเนินการขออนุญาตก่อน 2) การถูกลบหรือการทาสีทับจากบุคคลที่ไม่เห็นด้วย 3) บางพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตอาจถูกจำกัดพื้นที่ รูปแบบการแสดงออก และเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของศิลปิน และพื้นที่ 4) สตรีทอาร์ตที่ถูกสร้างสรรค์บนพื้นที่เอกชน อาจมีปัญหาความไม่ชอบ หรือการยกเลิกขึ้น เมื่อสร้างสตรีทอาร์ตมาได้ระยะหนึ่ง 5) การใช้วัสดุ เช่น สีสเปรย์อาจกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผู้คนรอบพื้นที่ 6) รูปแบบและเรื่องราว

สตรีทอาร์ตจะส่งผลต่อการตีความหมายผิดพลาดของผู้คน 7) ความเก่า เช่น สีซีดจาง ร้อน กะเทาะส่งผลต่อบรรยากาศพื้นที่ 8) ขาดการดูแล เนื่องจากผลกระทบของสภาพแวดล้อม เช่น แสงแดด ฝน หรือสภาวะการก่อสร้างในพื้นที่ และ 9) การขาดงบประมาณ และบุคลากรเพื่อการดูแล ซ่อมแซม และรักษาผลงานที่เสียหาย

ดังนั้นการเข้าใจถึงเงื่อนไขและปัญหาของสตรีทอาร์ตทุกมิติจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจะช่วยให้พื้นที่เมืองท่องเที่ยวได้ถูกพัฒนาด้วยสตรีทอาร์ตอย่างมีคุณภาพ มีคุณค่า มีความหมายต่อคนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่จะช่วยลดเงื่อนไขและข้อจำกัดได้นั้นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ด้วยการสร้างความร่วมมือร่วมใจกันค้นหารูปแบบวางแผนดำเนินการพัฒนาพื้นที่ใหม่ด้วยสตรีทอาร์ตจะทำให้ได้ทรัพยากรท่องเที่ยวใหม่ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ปภณ กมลวุฒิพงศ์, 2566: 1-13)

แนวทางการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ต

1. แนวทางการพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวจังหวัดเลย

ทรัพยากรท่องเที่ยว คือ สิ่งดึงดูดใจในพื้นที่การท่องเที่ยว ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นองค์ประกอบของเมืองท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างบรรยากาศ สีสันทางสายตาที่สร้างการรับรู้และติดอยู่ในความทรงจำได้อย่างยาวนานจากลักษณะการสร้างสรรค์ รูปแบบการนำเสนอ และเรื่องราวที่สื่อสารออกมา ส่วนคำว่า “สตรีทอาร์ตในฐานะทรัพยากรท่องเที่ยว” หมายถึง แหล่ง หรือ พื้นที่หรือย่านการท่องเที่ยวที่นักออกแบบเมือง และศิลปินสร้างสรรค์ และปรับภาพลักษณ์ จนมีลักษณะแปลกใหม่ สวยงามโดยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คนในชุมชน (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2568: 3-4) ซึ่งบริเวณที่ตั้งของสตรีทอาร์ตนั้นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านกาแฟ สถานบริการน้ำมัน และวัด โดยกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวสามารถใช้ประโยชน์จากสตรีทอาร์ตด้วยการนำมาบริหารจัดการและจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว อันจะส่งผลต่อการสร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับจังหวัดได้ สำหรับแนวทางการพัฒนาสตรีทอาร์ต มีแนวทางดังนี้ 1) จัดสร้าง หรือแสวงหาพื้นที่ย่านการค้าของภาครัฐและเอกชนที่มีศักยภาพต่อการท่องเที่ยว โดยวิเคราะห์พื้นที่ วิถีชีวิตของผู้คน เศรษฐกิจ ประเพณี และวัฒนธรรม 2) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชน เพื่อระดมความคิดเพื่อการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การหารูปแบบสตรีทอาร์ตที่เหมาะสม มีความแปลกใหม่และทรงพลัง โดยไม่ซ้ำกับพื้นที่อื่น 3) กำหนดเรื่องราวเฉพาะท้องถิ่น เช่น ประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี 4) มีรูปแบบเชิงปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวที่มากกว่าการยืนดู 5) รูปลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ทรงพลังสื่อความหมายได้ลึกซึ้ง เช่น การสะท้อนปรัชญา สังคม และการอนุรักษ์ 6) ต้องสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้มีรูปแบบงานใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลา หรือมีงานหมุนเวียน 7) ตั้งอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยและเข้าถึงได้

ง่าย และสะดวก โดยทำเป็นเส้นทาง Street art walking tour และ 8) มีการกำหนดผู้รับผิดชอบ ดูแล ซ่อมแซม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงศิลปะ และผู้นำเที่ยวด้วย

2. บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาเมืองท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ต

สตรีทอาร์ตในพื้นที่เมืองท่องเที่ยวจะใช้วิธีการสร้างระบบสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารด้วยการแทนค่าจากความจริงแท้ขององค์ประกอบในพื้นที่สู่จินตนาการใหม่ที่เร้าใจมากกว่า (Obasi, 2015: 48-56) ดังนั้นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีสตรีทอาร์ตจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยส่งผ่านตัวตนให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมรับรู้ความงาม ความสนุกสนานที่จะช่วยตอบสนองประสบการณ์ทางสุนทรียภาพได้อย่างสูงสุด (Nomeikaite, 2023: 569-588) การสร้างสตรีทอาร์ตต้องสัมพันธ์และผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่เดิม เช่น อาคารสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ผู้คน สวนสาธารณะ ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านขายของที่ระลึก โรงแรมหรือสถานที่ราชการให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน, 2565: ออนไลน์) มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การตกแต่งพื้นที่ และสภาพแวดล้อมให้สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน (Nomeikaite, 2023: 569-588) ส่วนมิติของบทบาทผู้เกี่ยวข้อง มีดังนี้

2.1 มิติของภาครัฐ มีบทบาทหลักดังนี้ (1) กำหนดนโยบาย สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน และสร้างระบบบริหารจัดการที่เอื้อต่อการเติบโตเป็นเมืองที่ต้องใช้ศิลปะขับเคลื่อนการท่องเที่ยว (2) การจัดสรรงบประมาณ หรือจัดให้มีโครงการสนับสนุนศิลปินมาร่วมสร้างสตรีทอาร์ต และร่วมสร้างงานศิลปะในย่านแหล่งท่องเที่ยว เช่น ในเขตเทศบาลเมืองเลยที่เป็นย่านเมืองเก่า หรือเส้นทางคนเดินเชียงคาน (3) กำหนดแนวปฏิบัติ กฎหมาย หรือข้อบังคับที่ง่ายต่อพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ (4) การสนับสนุนโครงการอบรม หรือการพัฒนาบุคลากรด้านสตรีทอาร์ตและด้านศิลปะ และ (5) การสร้างเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และชุมชนร่วมมือพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว

2.2 มิติของภาคเอกชน มีบทบาทหลักดังนี้ (1) สนับสนุนงบประมาณให้กับศิลปินกลุ่มเลยตามเลย หรือการจัดกิจกรรมประกวดแข่งขันโดยให้โรงเรียน หรือสถาบันทางศิลปะในจังหวัดเลยได้สร้างสรรค์สตรีทอาร์ต (2) การจัดทำแคมเปญการตลาดด้วยการใช้สตรีทอาร์ตสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายภายในจังหวัดและนอกพื้นที่ (3) การจัดสรรพื้นที่ให้ศิลปินใช้สร้างสรรค์สตรีทอาร์ตใหม่ ๆ (4) การสนับสนุนชุมชนเพื่อกำหนดเป็นย่านการท่องเที่ยว โดยใช้สตรีทอาร์ตเชื่อมพื้นที่ หรือจุดการท่องเที่ยวพื้นที่ผลิตและจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมด้วย และ (5) การสร้างเครือข่ายธุรกิจในจังหวัดและนอกจังหวัดเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการเป็นเมืองท่องเที่ยว

2.3 มิติของชุมชน มีบทบาทหลักดังนี้ (1) การเข้าร่วมคิดและออกแบบรูปแบบสตรีทอาร์ตให้สอดคล้องกับรูปแบบที่นักท่องเที่ยวสนใจ สภาพพื้นที่และย่านการท่องเที่ยว (2) การร่วมปกป้องดูแลสตรีทอาร์ตให้มีสภาพสมบูรณ์ (3) การสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้สื่อความหมายชุมชนเพื่อใช้เล่าเรื่องราวเมืองท่องเที่ยวผ่านสตรีทอาร์ต และ (4) การส่งเสริมศิลปะและการสร้างสรรค์ศิลปะ

อย่างไรก็ดีการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ตต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้สตรีทอาร์ตสามารถตอบโจทย์คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดที่ว่า “พื้นที่แห่งการเรียนรู้และการพักผ่อนของทุกคน”

3. ขั้นตอนการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวจังหวัดเลยด้วยสตรีทอาร์ต

แนวคิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ตถือว่ามีความสำคัญ เนื่องจากสตรีทอาร์ตต้องใช้พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ของเอกชน เช่น บ้านเรือน หรืออาคารแต่ละหลัง และพื้นที่ว่างที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างบรรยากาศความเป็นเมืองท่องเที่ยว อันจะช่วยยกระดับความเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวให้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ 1) มิติด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือวิถีชีวิตเพื่อสร้างการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน ศิลปินกับคนในชุมชน และชุมชนกับนักท่องเที่ยว 2) มิติด้านเศรษฐกิจที่ภาครัฐ และเอกชนต้องร่วมมือวางแผนเส้นทาง Street Art Trail ให้นักท่องเที่ยวได้เดินชม เพื่อซื้อผลิตภัณฑ์ และการบริการท่องเที่ยว 3) มิติด้านสังคม คือชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรม Street Art for Social Issues, Street Art Festival, Mural Walk, Graffiti Jam 4) มิติด้านอัตลักษณ์ และแบรนด์เมือง ด้วยการพัฒนาให้เป็น “ย่านศิลปะ” หรือ “ย่านสร้างสรรค์” เน้นการสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกผ่านป้ายสัญลักษณ์ แสงสี การดำเนินชีวิตของผู้คน กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ของที่ระลึก อาหาร และเครื่องดื่ม (Crespi-Vallbona, & Mascarilla-Miro, 2021: 422-436) ดังนั้นความเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ใช้สตรีทอาร์ตในการส่งเสริมและขับเคลื่อน จึงต้องผสมผสานความดั้งเดิม ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการใหม่ให้หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ด้วยการใช้นักสร้างสรรค์เมืองที่มีศักยภาพมาร่วมสร้างพลวัตให้พื้นที่การท่องเที่ยว เพื่อให้เมืองท่องเที่ยวมีความแตกต่างจากพื้นที่เมืองอื่น ๆ สำหรับขั้นตอนการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวจังหวัดเลยด้วยสตรีทอาร์ตนั้นสามารถดำเนินการได้ตามรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นทำความเข้าใจนโยบาย โครงการ และการดำเนินงาน 2) ขั้นกำหนดคณะกรรมการ 3) ขั้นการประชุมกำหนดพื้นที่ รูปแบบสตรีทอาร์ต 4) ขั้นการดำเนินงาน 5) ขั้นตรวจงาน วิพากษ์และวิจารณ์เพื่อปรับปรุงแก้ไข และ 6) ขั้นนำเสนอสตรีทอาร์ตกับผู้เกี่ยวข้อง (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2568: 12) ซึ่งผลการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ตจะให้นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ที่รับประสบการณ์เชิงคุณค่าทางสุนทรียภาพได้ยาวนานขึ้น

บทสรุป

การพัฒนาสตรีทอาร์ตเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลยต้องเกิดจากการมีนโยบายจากภาครัฐที่ต้องการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว ด้วยการวางตำแหน่งให้สตรีทอาร์ตมีพลังต่อการเป็นเครื่องมือส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งสตรีทอาร์ตเป็นรูปแบบงานศิลปะหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นร่วมกับสภาพภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม มืองค์ประกอบของวัตถุทางวัฒนธรรม ผู้คนและบรรยากาศที่ช่วยปลุกเร้า และกระตุ้น

ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสกับคุณค่าความงาม ผลจากการพัฒนาสตรีทอาร์ตต้องสวยแบบยิ่งใหญ่ ต้องวาดภาพระบายสีเต็มพื้นที่ตึก และอาคารให้มีความยิ่งใหญ่ เต็มพื้นที่ย่าน หรือเส้นทางการท่องเที่ยว ซึ่งการแสวงหาย่านหรือพื้นที่นั้นต้องมีความเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต้องใช้แนวความคิดมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวให้เป็นทรัพยากรที่ยิ่งใหญ่ มีความพิเศษ ด้วยการผสมผสานวัฒนธรรมเก่าและสมัยใหม่ผ่านการสร้างรูปแบบ จัดองค์ประกอบศิลป์ และการผสมผสานพื้นที่วิถีชีวิตกับสตรีทอาร์ตร่วมกัน เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยว โดยผู้เขียนเห็นว่าพื้นที่การท่องเที่ยวจังหวัดเลยนั้นมีตลาดเทศบาลเมืองเลยที่สามารถสร้างเป็นย่านและเมืองท่องเที่ยวด้วยสตรีทอาร์ตได้ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่กลางเมือง ทำให้เชื่อมโยงไปยังสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น วัดศรีสุทธาวาส พิพิธภัณฑ์เมืองเลย โรงแรม ภูบ่อบิด ลานพญานาค โดยมีปัจจัยที่จะส่งผลต่อความสำเร็จคือ มีกลุ่มศิลปิน สถานประกอบการที่พร้อมให้ความร่วมมือร่วมใจพัฒนา และมีกลุ่มคนรุ่นใหม่พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย

เอกสารอ้างอิง

- ไทยโรจน์ พวงมณี. (2568). สตรีทอาร์ต: พื้นที่สุนทรียภาพกับการขับเคลื่อนพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตเทศบาลเมืองเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 20(71), 1-13. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/276455>
- ปภณ กมลวุฒิพงศ์. (2566). สตรีทอาร์ตกับการพัฒนาเมือง. *วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ*, 7(1), 1-23. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Patanasilpa/article/view/264916>
- ยุทธศักดิ์ ฉัตรแก้วนันทน์, และทรงสุข บุญทาวงค์. (2566). การสร้างแนวทางการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองเก่าลำพูน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 13(1), 145-159. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/HUSO-J/article/view/1016>
- วรรณวีร์ บุญคุ้ม, วิจิต อัมอรมย์, โรม วงศ์ประเสริฐ, และคณิต เขียววิชัย. (2566). กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 13(2), 1-11. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/HUSO-J/article/view/1195>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน. (2565). *Street Art ริมยม*. <https://www.dasta.or.th/th/article/1338>.

- Crespi-Vallbona, M., & Mascarilla-Miró, O. (2021). Street art as a sustainable tool in mature tourist destinations: a case study of Barcelona. *International Journal of Cultural Policy*, 27(4), 422-436.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286632.2020.1792890>
- Irvine, M. (2012). The work on the street: street art and visual culture. *The handbook of visual culture*, 235-278.
https://www.researchgate.net/publication/369303709_The_Work_on_the_Street_Street_Art_and_Visual_Culture
- Kirillova, K., Fu, X., Lehto, X., & Cai, L. (2014). What makes a destination beautiful dimensions of tourist aesthetic judgment. *Tourism management*, 42, 282-293.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517713002185>
- Kresic, D., & Prebezac, D. (2011). Index of destination attractiveness as a tool for destination attractiveness assessment. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 59(4), 497-517.
https://www.academia.edu/73770876/Index_of_destination_attractiveness_as_a_tool_for_destination_attractiveness_assessment
- Nomeikaite, L. (2023). Street art, heritage and affective atmospheres. *Cultural Geographies*, 30(4), 569-588.
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14744740231161556>
- Obasi, N. T. (2015). Tourism aesthetics and values. *Journal Tour. Herit. Stud*, 4, 48-56.
<https://jths.org.ng/wp-content/uploads/2023/06/Obasi-48-56-2.pdf>
- Radzuwan, R., Abdullah, N. D. T., & Rasid, A. R. A. (2023). Attributes of travel destinations that affect tourists' decisions: a case of Seremban street art. *Journal of Tourism, Hospitality and Environment Management*, 8(32), 63-71.
<https://gaexcellence.com/jthem/article/view/2533>

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Journal of Humanities and Social Sciences
Nakhon Pathom Rajabhat University

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences